

KOMUNIKAČNÉ POSTUPY VHODNÉ PRE PODPORU ROZHODOVANIA O POVOLANÍ V OBLASTI ODBORNÉHO VZDELÁVANIA

Metodický materiál

2016

Spracované s podporou Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky

Obsah

I.	VÝCHODISKÁ URČUJÚCE RÁMEC ROZHODOVANIA PRI VOĽBE STREDOŠKOLSKÉHO ŠTÚDIA	5
1.1	PRÍČINY NEPOMERNE VYSOKÉHO ZÁUJMU O VŠEOBECNÉ VZDELANIE.....	5
1.2.	KAM SMERUJÚ POVOLANIA V SR – AKO SÚ PREPOJENÉ NA ŠKOLSKÝ SYSTÉM.....	9
1.2.1	Vývoj trhu práce.....	9
1.2.2	Príprava na povolanie na strednom stupni vzdelávania v školskom systéme	20
1.3	PODPORA ŽIAKOV V HĽADANÍ SMEROVANIA V POVOLANÍ ZO STRANY ŠKOL. SYSTÉMU.....	34
1.3.1	Voľba povolania – kariérové poradenstvo a profesionálne informácie.....	34
1.3.2	Kariérové poradenstvo v systéme ZŠ.....	35
1.3.3	Kvalitatívny prieskum o komunikačných prostriedkoch využívaných pri profesijnom smerovaní žiaka.....	37
1.3.4	Význam komunikačných prostriedkov v procese kariérového rozhodovania	43
II.	ROZHODOVANIE A KOMUNIKÁCIA – DVA KĹÚČOVÉ PROCESY.....	45
2.1	ROZHODOVANIE ŽIAKOV A RODIČOV PRI VOĽBE STREDNEJ ŠKOLY	45
2.1.1	Proces rozhodovania	46
2.1.2	Otázky, ktoré by mali pri rozhodovaní byť zodpovedané.....	49
2.1.3	Rozhodovanie ako psychologický proces.....	50
2.1.4	Ako prekonávať bariéry v rozhodovaní	56
2.1.5	Ako uľahčiť rozhodovanie počas rozhovoru, čo s bariérami v rozhodovaní?	59
2.1.6	Koľko času potrebuje žiak a rodina na rozhodovanie?	63
2.1.7	Ako podporiť aktivitu dieťaťa, zapojiť ho do procesu rozhodovania	64
2.2	ODPORÚČANIA PRE PODPORU KOMUNIKÁCIE PRI PODPORE ROZHODOVANIA ŽIAKOV A RODIČOV O POVOLANÍ A SMEROVANÍ ĎALŠIEHO VZDELÁVANIA	66
2.2.1	Komunikácia a jej zákonitosti vo vzťahu ku kariérnemu poradenstvu	66
2.2.2	Aké kanály používať pre komunikáciu?	70
III.	PRAKTICKÉ ZDROJE INFORMÁCIÍ PRE ŽIAKOV, RODIČOV AJ UČITEĽOV.....	75
3.1	AKTUÁLNE INFORMÁCIE O ŠKOLÁCH A ODBOROCH	75
3.2	INFORMÁCIE O MOŽNOSTIACH SMEROVANIA ĎALŠIEHO VZDELÁVANIA, TESTOVANIA A ROZHODOVANIA O VOĽBE POVOLANIA.....	77
3.3	INFORMÁCIE O ODBORNOM VZDELÁVANÍ A DUÁLNOM SYSTÉME VZDELÁVANIA.....	79
IV.	INŠPIRATÍVNA DOBRÁ PRAX	80
4.1	INŠPIRÁCIA ZO SLOVENSKA	80
4.2	INŠPIRÁCIA ZO ZAHRANIČIA	82

ÚVODNÉ SLOVO

Uplatniteľnosť absolventov škôl a saturovanie potrieb trhu práce a profesií, povolání a kariér budúcnosti je akútnym problémom spoločnosti a samozrejme školstva v neposlednom rade v celosvetovom meradle. Slovensko v tomto smere stojí len na začiatku hľadania a implementácie vhodných riešení. Pálčivosť problémov je mimoriadna. Veľmi zjednodušene možno za jednu z hlavných existujúcich nerovnováh označiť potrebu technicky a špecificky odborne vzdelaných/pripravených ľudí, ktorá stojí v protiklade k záujmu sa týmto odborom a neskôr profesionálnym dráham venovať. Na úrovni rozhodovania o kariérnom smerovaní je táto téma aktuálna už na základnej škole a práve sem smerujú informácie zhrnuté v tomto texte.

Súčasnú prognózu Európskej komisie a OECD v oblasti odborného vzdelávania a prípravy ukazujú, že najvyhľadávanejšie povolania sú profesie v službách a profesie vyžadujúce vysoký stupeň úrovne technických zručností. Tie sú zárukou perspektívnej budúcnosti ďalších generácií detí. Vzdelanie na odborných školách sa preto postupne približuje požiadavkám praxe. Štát v spolupráci so zamestnávateľmi inicioval tiež zavedenie tzv. Duálneho systému vzdelávania. Táto forma by mala posilniť prepojenie stredoškolského vzdelávania a praktickej prípravy priamo u zamestnávateľov.

Ako však vyplýva z analýz a prieskumov, ktoré sú súčasťou tohto materiálu, mienka verejnosti, a tým pádom rodičov aj detí, je výrazne ovplyvňovaná stigmatizáciou stredného odborného školstva a názorom, že voľba strednej odbornej školy je len pre tých, ktorí majú horšie známky a nemajú šancu dostať sa na gymnázium. Svoju úlohu tu zohráva aj ambícia veľkej časti populácie absolvovať vysokoškolské štúdium a skutočnosť, že s touto študijnou dráhou

výber odbornej strednej školy väčšinou nie je spájaný. Výber odborného vzdelávania či špeciálne duálneho vzdelávania je teda zatiaľčený tak stereotypmi ako aj absenciou informácií.

Túto situáciu je potrebné zmeniť a jednou z ciest môže byť profesionalizácia práce na školách pri facilitácii procesu rozhodovania, pri komunikácii o problematike a sprostredkovaní informácií. Rovnako môže byť cestou priblížiť rodičom fakty o uplatniteľnosti na trhu práce v budúcnosti ale tiež o vývoji v jednotlivých segmentoch vzdelávania a o samotnom procese rozhodovania, ktoré sami môžu využiť pre jeho skvalitnenie v záujme vlastných detí.

Nami spracovaný súhrnný podporný materiál je určený všetkým zainteresovaným na základných školách a v ich blízkom okolí. Má za cieľ ponúknuť triednym učiteľom, učiteľom odborných predmetov, vedúcim záujmových krúžkov, riaditeľom škôl, výchovným poradcom, ale aj rodičom a všetkým, ktorí môžu ovplyvňovať a usmerňovať žiakov základných škôl v ich rozhodovaní sa o budúcom povolání a smerovaní vzdelávania, stručný prehľad o základných, dôležitých témach s kariérnym poradenstvom súvisiacich.

V prvej kapitole ponúkame informácie o vývoji záujmu o vzdelávanie, záujmu o pracovnú silu a ponuke stredoškolského vzdelávania. Zvýrazňujeme postavenie odborného vzdelávania a tiež približujeme aktuálny stav kariérneho poradenstva pre žiakov.

V druhej kapitole potom venujeme pozornosť procesu rozhodovania a procesu komunikácie toto rozhodovanie podporujúcej.

V závere uvádzame v kapitole tretej zdroje dostupných informácií k predmetnej téme a v kapitole štvrtej dva príklady dobrej praxe, ktorými je možné sa inšpirovať.

Metodický materiál teda predovšetkým sumarizuje hlavné témy, ktoré je potrebné profesionálmi i rodičmi reflektovať, keď podporujú dieťa vo výbere strednej školy. Súčasne ponúka základné návody pre overené postupy a tiež upozornenia na bariéry v úspešnom procese rozhodovania a niektoré možnosti ich zvládania. Má ambíciu orientovať čitateľa v téme a v zdrojoch informácií, ktoré k nej existujú.

I. VÝCHODISKÁ URČUJÚCE RÁMEC ROZHODOVANIA PRI VOĽBE STREDOŠKOLSKÉHO ŠTÚDIA

Aby sme pokryli tému rozhodovania o kariérnom a teda aj študijnom smerovaní komplexne, je potrebné zhrnúť východiská, od ktorých sa pre dnešnú generáciu žiakov základných škôl odvíja. To znamená toho, ako sú možné alternatívy vzdelávania vnímané, aká je situácia a perspektíva na trhu práce, ktoré možnosti stredoškolské vzdelávanie dnes ponúka, aký je obraz odborného vzdelávania v rámci nich a ako vyzerá systém poradenstva pre výber povolania a pokračovania vo vzdelávaní pre základné školy. Týmto pohľadom venujeme nasledovnú kapitolu.

1.1 PRÍČINY NEPOMERNE VYSOKÉHO ZÁUJMU O VŠEOBECNÉ VZDELANIE

V súčasnosti sa na Slovensku prejavuje nepomer v počte prihlásených žiakov základných škôl na stredné školy všeobecného zamerania a stredné odborné školy (ďalej len „SOŠ“), ktorý nekopíruje potreby trhu práce (väčší počet žiakov sa hlási na gymnázia, ktoré nepripravujú pre konkrétne povolanie a počet absolventov SOŠ a gymnázií tým pádom nereflektuje potreby trhu práce). Všeobecné vzdelanie pripravuje žiakov na pokračovanie prípravy na povolanie v ďalšom stupni vzdelania, kde sa študent následne bude špecializovať. Avšak ako uvidíme v ďalších kapitolách, z prieskumov vývoja trhu práce vyplýva, že prax neprináša dostatok príležitostí na uplatnenie sa v pozíciách vyžadujúcich vysokoškolské vzdelanie, **naopak vzniká alarmujúci nedostatok odborných kádrov** pre pozície stredoškolského stupňa vzdelania. Investovanie zdrojov do takto nastaveného vzdelávacieho systému sa javí ako neefektívne, a preto je potrebné realizovať systémové opatrenia za účelom zmeny súčasného stavu.

Dlhodobé sa vyvíjajúce trendy v motivačných pohnútkach detí a mládeže v oblasti práce a kariéry

Spoločenské, politické a technologické zmeny determinujú už najmenej desaťročné zásadné zmeny v postojoch k práci a kariére u generácie žiakov základných a stredných škôl. Výskumný projekt VÚDPaP, ktorý sa zaoberá „poradenským ovplyvňovaním profesijných záujmov rozhodovania sa pri voľbe štúdia“, už v roku 2004 hovorí o *nereálnych presvedčeniach* žiakov o príťažlivej, zaujímavej, výborne platenej a preferovanej práci a o navrhovaných opatreniach. Časť výsledkov reflektuje, že **pre žiakov sú veľmi príťažlivé také**

činnosti, v ktorých sa uplatňuje moc a získava sa sláva. Nie je však možné predpokladať hlbší záujem (u väčšieho počtu žiakov) o činnosti spojené s prekonávaním prekážok alebo objavovaním niečoho nového, priekopníckeho.

Vo veľkej miere ide o **vplyv médií** na predstavy žiakov, že v šoubiznise alebo politike sa dá ľahko zbohatnúť. Preferovanie moci a slávy bez ohľadu na ostatné podmienky naznačuje, že žiaci majú podstatný **deficit informácií o možnostiach sebarealizácie v rôznych povolaniach, o skutočne významných ľuďoch v rôznych oblastiach ľudskej činnosti**, skreslené predstavy o možnostiach uplatňovať moc, keď prijímajú mediálny model popularity a „smotánky“, politické súboje, útoky a škriepky, niekedy až na primitívnej úrovni - ako svoje východisko pre profesijnú sebarealizáciu.

Deficit informácií, skreslená komunikácia alebo niektoré rozšírené mylné presvedčenia o stredoškolskom vzdelávaní majú v konečnom dôsledku vplyv na rozhodovanie rodičov a žiakov pri jeho výbere. *To, čo platilo pri selekcii školy pred 10 - 15 rokmi dnes už nemôžeme považovať za spoľahlivé zdroje pre rozhodovanie ohľadom kariérového smerovania dieťaťa.* Všeobecné zameranie stredných škôl (gymnázium, obchodná akadémia) už nemôžu ostať len „časom pre ďalšie rozhodnutie“ alebo „bránou pre vysokú školu“. Podobne ako stredné odborné školy už nie sú „len pre žiakov s nižšími známkami“ či pre deti s nezaujmom učiť sa. Prečo? Najmä v dôsledku **zvyšujúceho sa rizika problémov s uplatniteľnosťou na trhu práce**, ak vyššie načrtnuté stereotypy neprekonáme.

Strašiak - technické a odborné vzdelávanie?

Na základe analýzy problémov vedúcich k nízkemu záujmu zo strany žiakov ZŠ o odborné vzdelávanie a prípravu na SOŠ, ktorú vykonal Štátny inštitút odborného vzdelávania¹, boli identifikované hlavné faktory vplyvu rozhodovania žiakov, respektíve ich zákonných zástupcov a **identifikácia faktorov, ktoré vedú k preferovaniu gymnázií a netechnicky zameraných škôl** a dôvody vylúčenia technických odborov z pohľadu žiakov, rodičov, učiteľov:

¹ http://www.zsodborne.sk/files/Analiza_A2.pdf

Hlavné vplyvy:

- Žiaka prioritne ovplyvňujú rodičia, nie je rozdiel medzi vplyvom na žiakov žijúcich na vidieku alebo v meste.
- **Rodičia ovplyvňujú svoje dieťa na základe vonkajších podnetov, ktorými sú popularizované povolania, a nie potreby trhu a zamestnávateľov, dôležitý je spoločenský status.**
- Vnímanie kariéry v našej spoločnosti je výrazne hierarchické, odbornosť a špecializácie v našej spoločnosti nie sú v súčasnosti mediálne podporované. Príkladmi sú rôzne mediálne podporované súťaže, ako napr. Manažér roka a pod.
- **V súčasnosti škola nezohráva dôležitú rolu pri ovplyvňovaní žiaka pri voľbe povolania a štúdia na strednej škole.**

Informovanosť:

- **Informácie o povolani a strednej škole opätovne dostáva žiak od rodičov, prípadne ich čerpá z internetu a sociálnych sietí.**
- Rodičia ako zdroj informácií nemôžu nahradiť školské zariadenia, vzhľadom na to, že v prvom rade je ich vnímanie subjektívne, informácie sú izolované a nie sú komplexné.
- Informácie o stredných školách, resp. vnímanie náročnosti štúdia na gymnáziách a na stredných odborných školách sa ekvalizuje. Vzhľadom na túto skutočnosť žiak, u ktorého **nie je identifikovaný profesijný potenciál, volí ako strednú školu gymnázium.**
- Takisto žiaci s nižšou schopnosťou učenia, napriek vyššej praktickej schopnosti, volia gymnázium, vzhľadom na to, že sa znížila náročnosť požadovaných predpokladov štúdia na gymnáziách. Preferovanie gymnázií je podporené aj rôznymi nadstavbovými možnosťami štúdia, rodič môže odložiť voľbu povolania dieťaťa na neskôr.
- **Vyautovanie technických odborov je úzko spojené s neznalosťou rodičov o zmene a spôsobe vykonávania prác vo výrobných či iných technických spoločnostiach, ako aj nastupujúcej zmeny vo výške ohodnotenia v technicky orientovaných povolaniach.**
- Informácie o nových technicko odborných pozíciách a remeslách, ktoré sú na trhu práce žiadané, **nie sú rodičom sprostredkované.** Z minulosti pretrváva, že remeslo je určené pre nižšiu sociálnu skupinu občanov, čo má výrazný vplyv na rodičov a priamy vplyv aj na ciele výber informácií zo strany rodičov.
- Škola, ktorá má zastupovať štátnu politiku, trh práce a potreby zamestnávateľov, nezohráva dôležitú rolu vo faktore poskytovania informovanosti žiakovi a jeho zákonnému zástupcovi.

Praktická skúsenosť

- Praktické skúsenosti by mali žiaci získať najmä na špecifických vyučovacích predmetoch ako je napr. *Chémia*, *Fyzika* a na predmete *Svet práce a technika* - sú na to predurčení, avšak súčasný stav hovorí, že praktické skúsenosti sa získavajú veľmi málo, pretože sú nedostatočne demonštrované a prepájané s budúcou praxou.

- Zo zistených faktov vyplýva, že **žiaci nemajú možnosť získať praktické skúsenosti v technických predmetoch**, a tým si nevytvárajú vzťah k technickým prácam a s nimi súvisiacim povolaniam, čo je samozrejme tiež príčinou vyautovania technických odborov pri voľbe strednej školy.

Sebapoznanie

- Najdôležitejšiu rolu pri identifikácii profesijného potenciálu žiaka zohráva opätovne rodina.
- Sebapoznanie žiaka je subjektívne, nie je opreté o žiadne profesionálne identifikovanie jeho predpokladov vykonávať určité povolanie. Kariérové poradenstvo na základných školách je poskytované v nedostatočnej miere, **nevenuje sa adekvátny časový priestor** potrebám poznania osobnostného profilu a potenciálu žiaka.
- **V technických zručnostiach sa žiaci nevidia ako šikovní**, podceňujú sa, nemajú možnosť adekvátnej sebareflexie na základe skúsenosti úspechu v tejto oblasti.
- Nie je priebežne počas priebehu 2. stupňa ZŠ identifikovaný profesijný potenciál žiaka, na základe tohto faktu sa žiaci rozhodujú o svojom povolaní na poslednú chvíľu.

Sumárny obraz tu zhrnutých východísk naskladuje závažné otázky o potrebných zmenách v kariérnom poradenstve a v komunikácii informujúcej žiakov a ich sociálne okolie o významných faktoroch pre rozhodovanie o nadväzujúcom vzdelávaní a jeho dopadoch na perspektívu uplatniteľnosti na trhu práce.

1.2. KAM SMERUJÚ POVOLANIA V SR – AKO SÚ PREPOJENÉ NA ŠKOLSKÝ SYSTÉM

1.2.1 Vývoj trhu práce

Akej situácii na trhu práce čelia a budú v najbližších rokoch čeliť dnešní 15-roční? Tempo vývoja a dynamika zmien sa neustále zvyšujú a táto akcelerácia prináša so sebou viaceré výzvy, ktoré si budú vyžadovať od budúcich absolventov adekvátne reakcie nielen v zmysle aktuálneho výberu strednej školy, ale aj počas nasledujúcich rokov vzdelávania a taktiež v zmysle pripravenosti na potrebu celoživotného vzdelávania.

Vývoj na slovenskom trhu práce a jeho prognózy na najbližšie obdobie 5 – 10 rokov charakterizujú viaceré trendy, za kľúčové spomedzi nich považujeme tie, ktoré výrazne determinujú situáciu z pohľadu dnešných absolventov základných škôl a môžu byť rozhodujúce v zmysle ich voľby strednej školy.

Dôležitou informáciou pre učiteľov, rodičov a samotné deti je skutočnosť, že prognózy existujú a dá sa o nich informovať a zahrnúť ich do rozhodovacieho procesu o výbere kariérnej a študijnej dráhy.

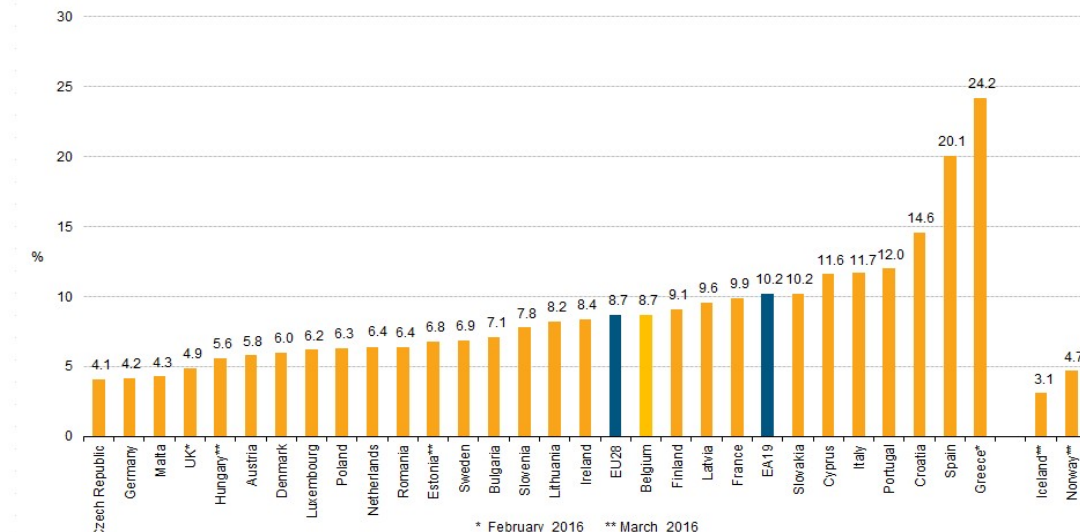
Nezamestnanosť na Slovensku v porovnaní s krajinami EÚ

Vývoj nezamestnanosti na Slovensku v posledných rokoch charakterizujú dynamické zmeny. Dôsledkom finančnej krízy u nás nezamestnanosť po roku 2008 rástla z historicky najnižšej úrovne od roku 1991 - 9,6 % a prekročila hodnotu 14 %, kde sa držala do polovice roka 2013. **Rastom ekonomiky, aj s príspevím čerpania prostriedkov z európskych fondov, celková nezamestnanosť postupne klesala a v apríli 2016 vyrovnala historicky najnižšiu úroveň z roka 2008 (9,64 %)².**

Napriek tomuto priaznivému vývoju zamestnanosti v posledných rokoch, porovnanie v rámci 28 krajín EÚ ukazuje, že Slovensko stále patrí medzi 7 krajín s najvyššou nezamestnanosťou a miera nezamestnanosti je vyššia ako je priemer krajín EÚ 28 (viď Graf č. 1).

² Štatistika o počte a štruktúre uchádzačov o zamestnanie, Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny, http://www.upsvar.sk/buxus/generate_page.php?page_id=582328

Graf č. 1: Miera nezamestnanosti krajín EÚ, očistená o sezónne zmeny, apríl 2016

Zdroj: Eurostat

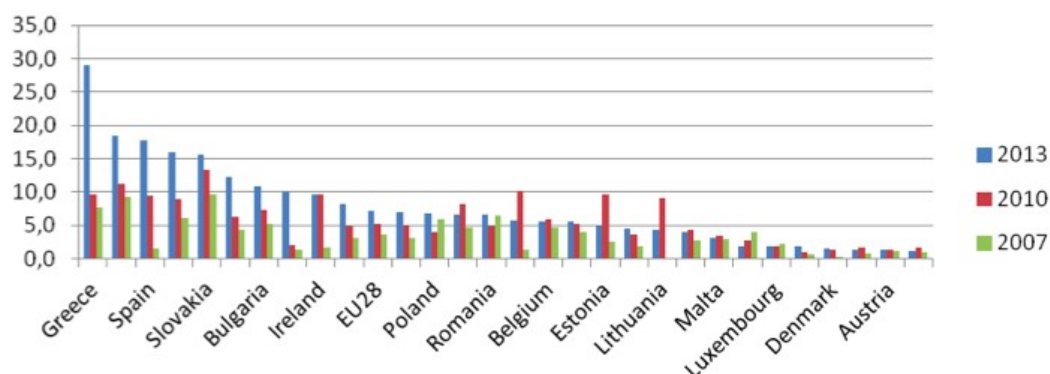
Nezamestnanosť mladých

Práve mladí ľudia (15 – 24 rokov) sú najohrozenejšou skupinou čo sa týka nezamestnanosti. Napriek tomu, že nezamestnanosť mladých od roku 2012 nepatrne, ale stabilne klesá, aj v tomto ukazovateli figuruje Slovensko na popredných miestach v rámci EÚ, s nezamestnanosťou mladých vyššou (26,9 %) ako je priemer EÚ 28 (21,4 %). Vyššiu nezamestnanosť mladých majú len v Grécku, Španielsku, Portugalsku, Taliansku a v Chorvátsku³, kde však zápasia so špecifickými problémami.

Vysoké podiely nezamestnanosti mladých predstavujú reálnu hrozbu vyústenia do dlhodobej nezamestnanosti, kedy mladí ľudia strácajú pracovné návyky, zručnosti i znalosti nadobudnuté vzdelaním a investície do ich vzdelania sa strácajú. Táto hrozba je pre Slovensko veľmi aktuálna, keďže aj v tomto ukazovateli – dlhodobej nezamestnanosti mladých – sme na tom horšie, ako je priemer EÚ 28 (viď Graf č. 2).

³ Eurostat, 2014,
[http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Table_1_Youth_unemployment_2014Q4_\(%25\).png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Table_1_Youth_unemployment_2014Q4_(%25).png)

Graf č. 2: Miera nezamestnanosti mladých ľudí do 29 rokov

Zdroj: Eurostat

Špecifickosť vplyvu vzdelania na zamestnanosť

Napriek tomu, že v celkovom priemere stále platí, že čím vyššie vzdelanie, tým nižšia nezamestnanosť, zúženie vnímania významu vzdelania pre zamestnanosť len na tento lineárny vzťah je priveľkým zjednodušením a dokonca by mohlo byť zavádzajúce.

Rozhodne platí, že ľudia s nižším ako úplným stredoškolským vzdelaním (s maturitou) sú výrazne viac postihnutí nezamestnanosťou ako ľudia s úplným stredoškolským alebo vysokoškolským vzdelaním. Slovensko malo pred krízou, počas krízy a aj v roku 2013 v rámci krajín EÚ najvyššiu mieru nezamestnanosti pracovnej sily s najnižším stupňom vzdelania (ISCED 0-2) viac ako 42 %, pričom priemer EÚ 28 bol menej ako 20 %. Pritom miera nezamestnanosti pracovnej sily so stredoškolským a vysokoškolským vzdelaním neprekročila ani počas krízy na Slovensku 15 % a 10 %⁴.

Na druhej strane, vzhľadom na rastúcu úroveň vzdelania v populácii (vplyvom masifikácie vzdelania, teda rozšírenia vzdelania na širšiu časť populácie)⁵ a klesajúci podiel obyvateľstva s nízkym vzdelaním, klesal aj ich podiel na celkovom počte nezamestnaných. Naopak, stredoškolsky a vysokoškolsky vzdelaní svoj podiel medzi nezamestnanými zvyšovali⁶. **Inými slovami, keďže dnes už vyštudovanie vysokej školy nie je privilegiom pre úzku časť populácie, ale aj v dôsledku klesajúcej demografickej krivky ho dnes absolvuje už viac ako polovica z populačného ročníka, ani samotné získanie VŠ diplomu nie je zárukou perspektívy zamestnanosti.**

⁴ Workie Tiruneh, M., Štefánik M. A kol.: Trh práce na Slovensku: Analýzy a prognózy, Ekonomický ústav SAV, Bratislava 2014.

⁵ Napríklad podiel vstupu do VŠ štúdia vzrástol medzi rokom 1995 z 32,3 % na 70,9 % v roku 2013, viď Kvalita a zodpovednosť. Slovenské vysoké školstvo a potreby spoločnosti v medzinárodnom kontexte – podkladové štúdie. Kolektív autorov. Centrum vedecko-technických informácií SR, 2015.

⁶ Workie Tiruneh, M., Štefánik M. A kol.: Trh práce na Slovensku: Analýzy a prognózy, Ekonomický ústav SAV, Bratislava 2014.

Práve naopak, súčasná vyššia prístupnosť vysokoškolského vzdelania vedie k tomu, že aj mnoho mladých ľudí, ktorí by vzhľadom na svoje študijné výsledky ešte pred niekoľkými rokmi o VŠ štúdiu ani neuvažovali⁷, uchádzajú sa dnes o vysokoškolské štúdium a často volia cestu „menej náročných“ študijných odborov (tak sú vnímané napríklad niektoré spoločenskovedné odbory). V súvislosti s vidinou pokračovania na VŠ si volia po ukončení ZŠ všeobecnú strednú školu či gymnázium. Následne čelia viacerým rizikám: v prípade ukončenia VŠ čelia ťažkostiam na trhu práce vzhľadom na pretlak absolventov spoločenskovedných odborov (viď podrobnejšie časť o nesúlade ponuky a dopytu na trhu práce) a v prípade neukončenia VŠ (či už kvôli nezvládnutiu štúdia alebo kvôli tomu, že odbor, ktorý si vybrali vzhľadom na jeho nižšiu náročnosť ich „nebaví“) ešte väčšiemu tlaku, keďže im chýba akákoľvek odbornosť.

Údaje OECD pritom hovoria o tom, že v priemere 77 % dospelých s odbornou stredoškolskou kvalifikáciou je zamestnaných – podiel je o 7 percentuálnych bodov vyšší ako u dospelých so všeobecnou stredoškolskou kvalifikáciou ako najvyšším dosiahnutým vzdelaním⁸.

Podľa zistení OECD práve vysokokvalitné programy odborného vzdelávania a tréningu môžu byť veľmi efektívne v rozvoji zručností tých, ktorým by inak chýbala dostatočná kvalifikácia pre plynulý a úspešný prechod na trh práce. Miery zamestnanosti sú vyššie a miery neaktivity sú nižšie u tých ľudí, ktorí absolvovali odborné vzdelávanie v porovnaní s tými, ktorí absolvovali všeobecné stredoškolské vzdelanie ako najvyšší stupeň vzdelania⁹.

Nesúlad ponuky a dopytu na trhu práce

Mnohí mladí čelia ťažkostiam pri hľadaní práce kvôli nesúladu medzi ich vzdelaním a požiadavkami trhu práce. **Výskumy udávajú, že až 64 % stredoškolákov a 53 % vysokoškolských absolventov nepracuje v odbore, ktorý vyštudovali¹⁰.** Kľúčovou sa stáva problematika zhody štruktúry pracovnej sily a potrebnej odbornosti v jednotlivých sektoroch. Vývoj sektorovej a profesijnej štruktúry pracovných miest na slovenskom trhu práce sa od roku 1995 postupne modernizuje a presúva od pôvodne tradične priemyselného typu smerom k novému technicko-industriálnemu typu.

V tejto súvislosti dominuje na trhu **nenaplnená potreba absolventov z odborov technického a prírodovedného zamerania** (tzv. STEM kvalifikácií) a naopak, pre humanitné

⁷ Kvalita a zodpovednosť. Slovenské vysoké školstvo a potreby spoločnosti v medzinárodnom kontexte – základové štúdie. Kolektív autorov. Centrum vedecko-technických informácií SR, 2015.

⁸ Education at a Glance 2015, OECD Indicators, OECD Publishing, 2015, <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/9615031e.pdf?expires=1465134135&id=id&accname=guest&checksum=5F740F8C1B2690EBCCFF0F7E539C6965> Dáta z roku 2014 sa vzťahujú k roku 2013.

⁹ Tamtiež.

¹⁰ Trexima: Aktuálna situácia na trhu práce v SR, prezentácia Láska I., Trexima, Bratislava, 24.5.2016.

a spoločenskovedné predmety platí, že počty absolventov presahujú potreby trhu práce¹¹, **pričom tento trend je vzhľadom na odvetvovú štruktúru pracovných miest na Slovensku intenzívnejší než inde v Európe či v USA.**

Podľa správy KPMG Slovensko zo septembra 2015, ku koncu roka 2012 bol na pracovnom trhu zvlášť vysoký **deficit kvalifikovanej pracovnej sily** v profesiách operátor výroby, šička, zvarač, vodič, čašník, pracovník SBS, predavač, kuchár, vodič NKD a VZV, obchodný zástupca, obsluha CNC a zdravotná sestra. Išlo teda **najmä o profesie vyžadujúce stredoškolské vzdelanie**¹². Na druhej strane stojí množstvo absolventov vysokoškolského štúdia, ktorých kvalifikácia je na trhu nadbytočná.

Prognóza vývoja trhu práce SR s výhľadom na 5 a 10 rokov, ktorú zverejnilo Centrum vedecko-technických informácií SR¹³ hovorí, že **počet vysokoškolsky kvalifikovaných ľudí na pracovnom trhu u nás porastie v nasledujúcich desiatich rokoch nadďalej rýchlejšie ako počet tejto kvalifikácii zodpovedajúcich pracovných miest.** Už dnes je počet miest vyžadujúcich vysokoškolskú kvalifikáciu

na pracovnom trhu asi o 67 tisíc nižší ako počet ľudí s vysokoškolskou kvalifikáciou medzi ekonomicky aktívnymi osobami (zamestnaní, pracujúci dôchodcovia, nezamestnaní a ženy na pracovnej dovolenke) a asi o 25 tisíc nižší ako počet vysokoškolsky kvalifikovaných medzi zamestnanými (zamestnanci, zamestnávatelia, SZČO). To sú dôsledky **masifikácie vysokoškolského vzdelávania, ktorá bola na Slovensku mimoriadne intenzívna, keď od roku 2000 je nárast počtu absolventov VŠ viac ako 300 percentný.**

Prognóza ďalej špecifikuje, že počet ekonomicky aktívnych vysokoškolsky kvalifikovaných ľudí sa počas nasledujúcich 10 rokov zvýši asi o 127 tisíc (23 %), zatiaľ čo počet pre nich kvalifikačnou náročnosťou zodpovedajúcich pracovných miest narastie asi len o 83 tisíc (17 %). Bude sa tak posilňovať tendencia nárastu počtu nadbytočných pracovných síl s vysokoškolskou kvalifikáciou (budú pracovať v menej kvalifikovaných povolaniach alebo sa ocitnú medzi nezamestnanými či ekonomicky neaktívnymi)¹⁴.

¹¹ Kvalita a zodpovednosť. Slovenské vysoké školstvo a potreby spoločnosti v medzinárodnom kontexte – podkladové štúdie. Kolektív autorov. Centrum vedecko-technických informácií, 2015.

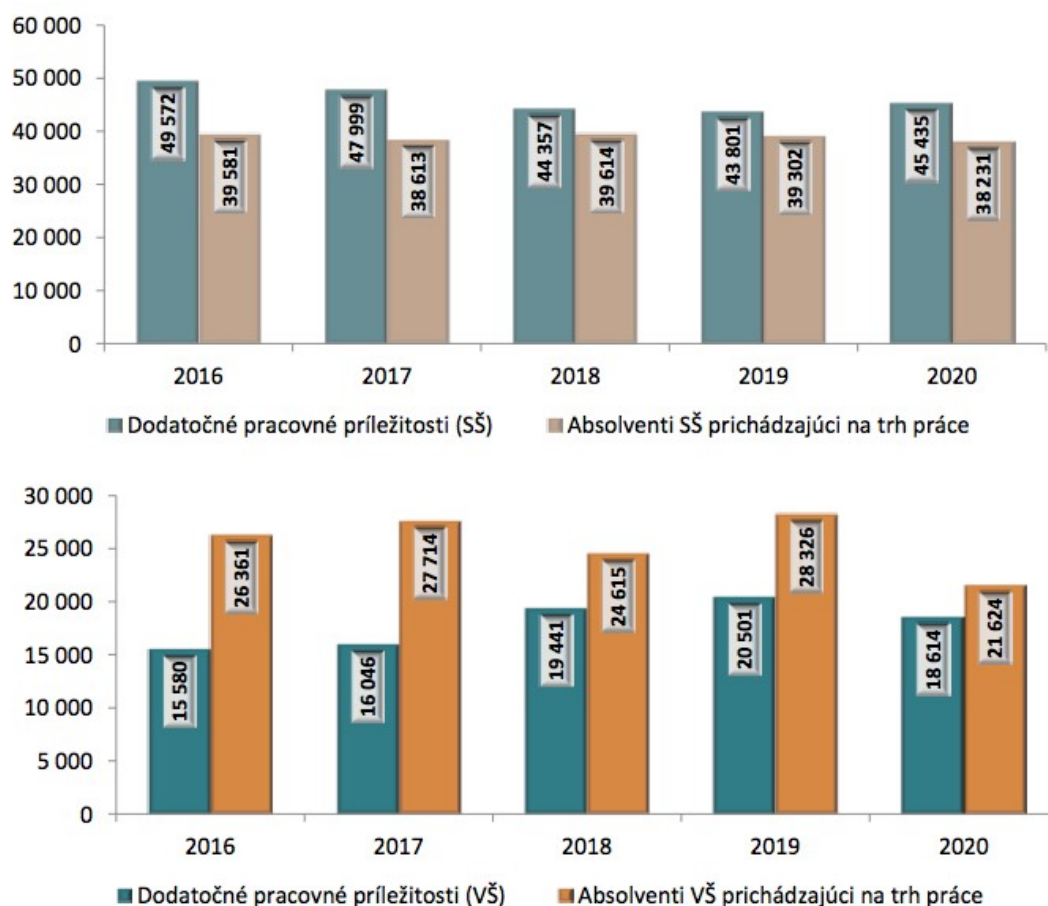
¹² Analýza nezamestnanosti mladých ľudí v SR, KPMG Slovensko, spol. s r.o., 2015.

¹³ Kvalita a zodpovednosť. Slovenské vysoké školstvo a potreby spoločnosti v medzinárodnom kontexte – podkladové štúdie. Kolektív autorov. Centrum vedecko-technických informácií SR, 2015.

¹⁴ Tamtiež.

K podobným výsledkom dospeli aj ďalšie prognózy¹⁵, podľa ktorých bude v najbližších rokoch pretrvávajúť výrazná **nerovnováha medzi ponukou stredoškolákov a vysokoškolákov a dopytom po nich zo strany trhu práce** (viď Graf č. 3).

Graf č. 3: Prognózy vývoja na trhu práce

Zdroj: Trexima

Blížší pohľad na odbory vysokoškolského štúdia vypovedá o tom, že absolventov spoločenskovedných odborov bude dvakrát viac než ich kvalifikácii zodpovedajúcich pracovných miest. Naopak, zvýšenie ekonomicky aktívnych osôb s VŠ inžinierskym/technickým vzdelaním sa v desaťročnom horizonte predpokladá len o 7 %. Povedie to k zvýšeniu nedostatku takto kvalifikovaných pracovných síl zo súčasných asi 7 tisíc na približne 20 tisíc, čo predstavuje alarmujúci trend nárastu odborovej nerovnováhy¹⁶.

¹⁵ Trexima: Aktuálna situácia na trhu práce v SR, prezentácia Láska I., Trexima, Bratislava, 24.5.2016.

¹⁶ Kvalita a zodpovednosť. Slovenské vysoké školstvo a potreby spoločnosti v medzinárodnom kontexte – podkladové štúdie. Kolektív autorov. Centrum vedecko-technických informácií, 2015.

Nedostatok pracovnej sily v perspektívnych oblastiach priemyslu

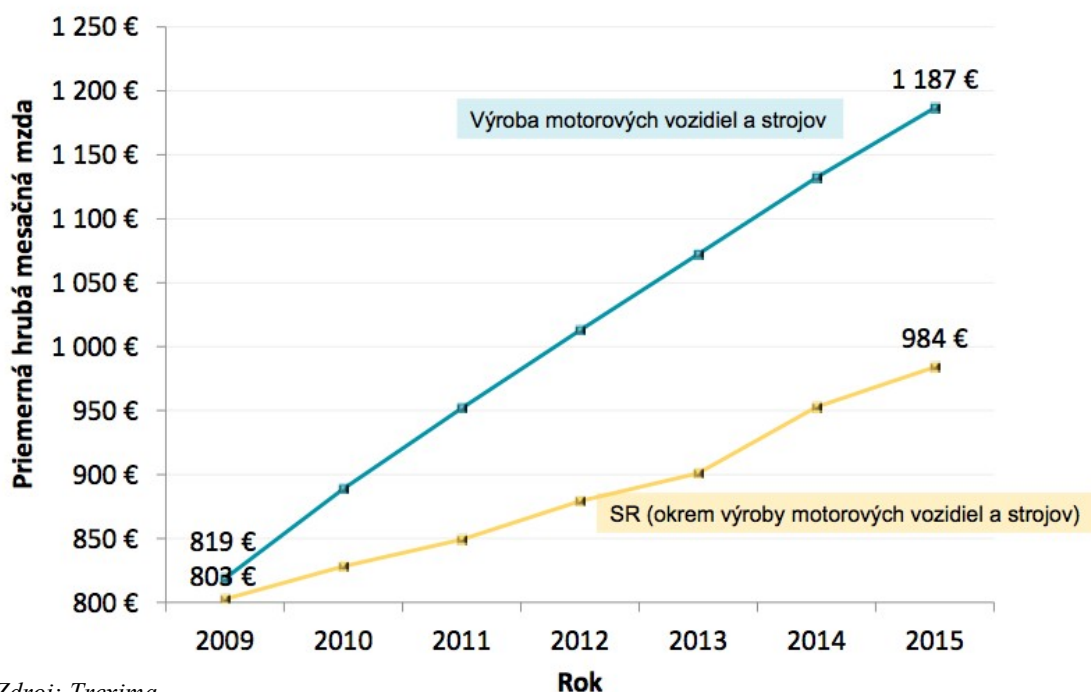

Odborová nerovnováha citeľne zasahuje automobilový priemysel, ktorý je pre Slovensko kľúčový nielen z pohľadu významu vytvoreného podielu HDP, ale tiež z hľadiska perspektívy ponúkaných pracovných miest, a to jednak v samotných automobilkách, ako aj v nadväzujúcom rastúcom dodávateľskom sektore. To znamená zďaleka nie len v oblasti strojárstva ale aj v oblastiach ako sú

výroba plastov, elektrotechnika, chemická produkcia a podobne.

Pritom výsledky analýz¹⁷ poukazujú na to, že úroveň miezd vo výrobe motorových vozidiel a strojov sú výrazne vyššie ako je priemer za ostatné oblasti v SR, a to vo všetkých skupinách profesií (viď grafy a tabuľka nižšie).

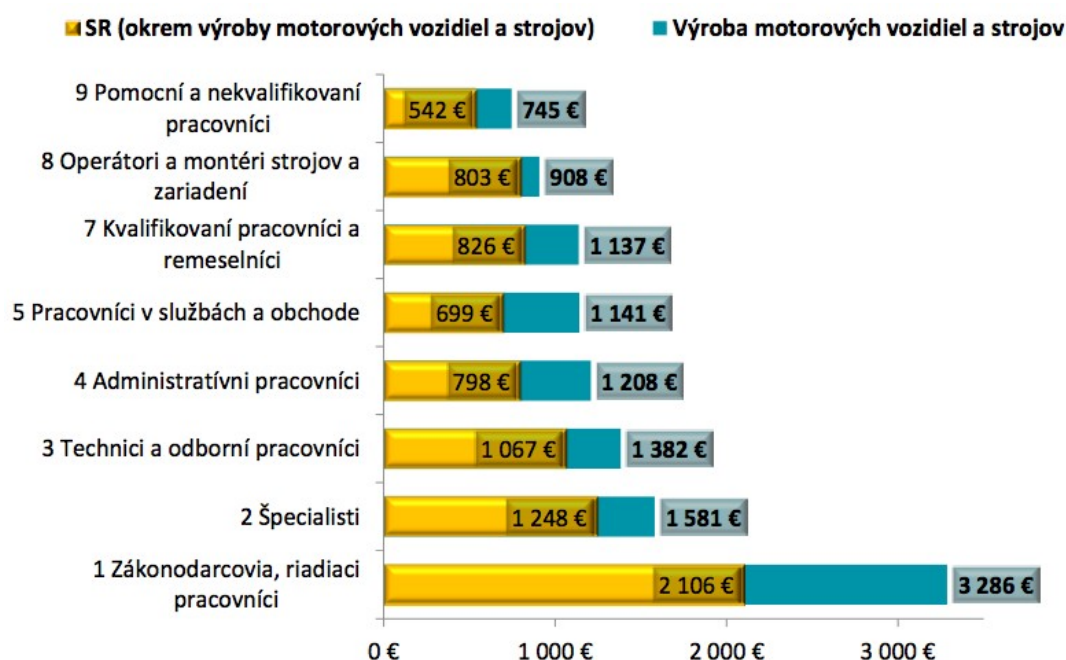
Graf č. 4: Vývoj miezd v SR

Zdroj: Trexima

¹⁷ Trexima: Aktuálna situácia na trhu práce v SR, prezentácia Láska I., Trexima, Bratislava, 24.5.2016.

Graf č. 5: Mzdy z profesijného pohľadu v roku 2015

Zdroj: Trexima

Stredoškolskí absolventi technických odborov vzdelania sú výrazne lepšie uplatnitel'ní na trhu práce ako ich rovesníci z iných oblastí¹⁸.

Príležitosti pre štúdium sú v rôznych regiónoch.

STREDNÁ ODBORNÁ ŠKOLA JOZEFA ČABELKU, HOLÍČ

OPERÁTOR
SPRACOVANIA
INTERIÉRU
AUTOMOBILOV

¹⁸ Tamtiež.

Ďalšie zistenia poskytujú detailnejší pohľad na **perspektívne stredoškolské** a naopak, neperspektívne vysokoškolské odbory z hľadiska uplatnenia ich absolventov na trhu práce:

Tabuľka č. 1: Uplatnenie absolventov

Najlepšie uplatnení stredoškólači		Najhoršie uplatnení vysokoškólači	
SŠ odbor vzdelania (KOV 4)	TP 16-20	VŠ odbor vzdelania (KOV 4)	TP 16-20
2683 elektromechanik	1 166	8136 kulturológia	519
2675 elektrotechnika – elektrické stroje a prístroje	4 201	7886 učiteľstvo výtvarnej výchovy (+ďalší predmet)	123
2262 hutník operátor	126	6279 ľudské zdroje a personálny manažment	946
2414 strojárstvo	2 438	7110 história	780
5325 diplomovaná všeobecná sestra	655	4142 záhradníctvo	214
2466 mechanik opravár	510	4188 výživa	540
2679 mechanik – mechatronik	530	4121 krajinná a záhradná architektúra	395
2411 mechanik nastavovač	2 016	4179 živočíšna produkcia	475
2464 strojní mechanik	720	4140 všeobecné poľnohospodárstvo	363
6354 služby a súkromné podnikanie	69	1316 geografia	1 295
2381 strojárstvo – hydraulické systémy	972	6131 etika	544
2433 obrábač kovov	636	7407 šport	1 040
5358 zubný asistent	337	6703 politológia	2 493
9245 ochrana osôb a majetku	96	6721 medzinárodné vzťahy	658
5311 farmaceutický laborant	739	4170 spracovanie poľnohospodárskych produktov	609
5308 zdravotnícky laborant	154	1615 environmentálny manažment	561
5356 zdravotnícky asistent	2 897	4127 krajínárstvo	480
6335 medzinárodné podnikanie	97	4112 poľnohospodárska a lesnícka technika	316
6328 ekonomické a obchodné služby	132	6107 filozofia	452
2952 výroba potravín	308	6259 odvetvové ekonomiky a manažment	860
6411 prevádzka obchodu	78	8119 estetika	320
8296 grafický dizajn	167	6709 verejná politika a verejná správa	1 753
2413 mechanik strojov a zariadení	1 255	6121 sociológia	343
2426 programátor obrábacích a zvracích strojov a zariadení	1 211	1622 všeobecná ekológia a ekológia jedinca a populácií	374
2387 mechatronika	782	7761 sociálna práca	3 768
2697 mechanik elektrotechnik	5 086	7106 etnológia	199
7649 učiteľstvo pre materské školy a vychovávateľstvo	2 052	7522 andragogika	398
6851 sociálno-právna činnosť	392	7873 učiteľstvo telesnej výchovy (+ďalší predmet)	443

Zdroj: Trexima

Budúci stredoškólači už teraz stoja pred prvým životným strategickým rozhodnutím o individuálnej kariérnej a študijnej dráhe, ktoré bude významným spôsobom formovať ich profesionálny život a rast. S ohľadom na tu spomínané trendy a prognózy vývoja slovenského trhu práce a s uvedomením si vlastných možností, schopností a predpokladov úspešne absolvovať tú ktorú študijnú cestu je pre nich kľúčové svojím rozhodnutím (s pomocou rodičov i učiteľov či výchovných poradcov) vytvoriť čo možno najlepšie vyhliadky na budúcu profesionálnu kariéru a úspech na trhu práce.

Globálne trendy

Voľba ďalšieho štúdia sa stáva nástojčivejšou v súvislosti s uvedomením si globálnych trendov, ktoré Slovensko neobchádzajú, naopak je ním vystavené vzhľadom na exportne orientovanú štruktúru ekonomiky čoraz viac. Práve trendy globálneho vývoja dostávajú do popredia problematiku požadovaných kompetencií absolventa vzdelávania, tzv. „learning outcomes“, teda tých vedomostí, zručností, postojov a návykov (spôsobilostí), ktorými bude absolvent vzdelávania disponovať, alebo ktoré vie aplikovať po jeho ukončení.

Viaceré štúdie¹⁹ naznačujú rastúci dopyt po tzv. „**znalostných pracovníkoch**“ (knowledge workers), ktorí budú musieť zvládnuť fungovanie v meniacom sa prostredí a na globálne výzvy reagovať **zvládnutím požadovaných kompetencií**. Globálne trendy tohto druhu predstavuje transformácia industriálnej spoločnosti na postindustriálnu s dôrazom na služby a znalosti, presun rizík a nákladov na menších hráčov na trhu a zamestnancov v dôsledku rastu neistoty na trhu práce, **revolúcia v informačných a komunikačných technológiách** (IKT), nástup vysoko výkonných pracovísk ako opaku byrokratického manažmentu, ktorý je považovaný za brzdu inovácií a optimálneho využívania znalostných pracovníkov, globalizácia a posilňovanie celosvetových prepojení a rast sektoru služieb a dôležitosti malých a stredných firiem²⁰.

Na konferencii HR Leaders 2016 odznali trendy v smerovaní práce budúcnosti. Na workshope „Práca budúcnosti – Ako sa sformuje práca a náš život v najbližších rokoch“ boli Ľuboslavou Fábryovou prezentované najdôležitejšie smerovania, ktoré evidentne podporujú potrebu technickej odbornosti absolventov už v blízkej budúcnosti:

- **Robotizácia** – sa stane realitou do roku 2020 – vysoko produktívne roboty a automatizácie nahradia manuálnu prácu – z toho vyplýva potreba odbornosti v IT strojárstve (vývoj a obsluha robotov).
- **Genomika** – priemysel založený na genetickom kóde DNA – v biochémii, biofyzike, vedy na rozhraní technológií – IT, biológie a chémie, fyziky.
- **Kybernetika** – „cyber“ priemysel a najmä „cybersecurity“ – teda bezpečnosť technológií, dizajn hardware a software riešení – požiadavky na mikroelektronické a informatizačné oblasti odbornosti.
- **Big Data industry** – priemysel využívajúci spracovanie veľkého množstva svetových dát – požiadavky na vzdelanie v oblasti analýz, štatistických a matematických modelov.

¹⁹ Napr. Humburg, M. – van den Velden, R.: What is expected of higher education graduates in the 21st century? Research Centre for Education and the Labour Market, Maastricht University, 2013.

²⁰ Tamtiež.

Kľúčovými kompetenciami, ktorými možno týmto výzvam čeliť, budú: profesijná odbornosť, technické myslenie a zručnosti, flexibilita, IKT zručnosti, kreativita, networkingové schopnosti, silné interpersonálne a komunikačné zručnosti, schopnosť niesť individuálnu zodpovednosť, zvládanie cudzích jazykov a interkultúrnych zručností, podnikavosť, schopnosť vyhľadávať nové príležitosti a premeniť myšlienky na produkt či službu²¹. Nadobudnutie profesijnej odbornosti (hlavne v nedostatkových odboroch) poskytuje konkurenčnú výhodu na trhu práce, tá však bude musieť byť neustále zvyšovaná a dopĺňaná o ďalšie kompetencie a zručnosti požadované na trhu práce, čo poukazuje aj na nutnosť celoživotného vzdelávania.

Žiaci ZŠ teda dnes stoja pred voľbou, ktorá cesta ich vybaví potrebnými zručnosťami, aby sa vedeli uplatniť aj v meniacich sa podmienkach a v takých sektoroch, ktoré majú najväčší potenciál pre ekonomický rast a zamestnanosť a súčasne ktorá v maximálnej miere zúročí ich osobný potenciál a individuálne predpoklady tak, aby ich uplatnenie v profesionálnom živote viedlo k naplneniu ich životných ambícií.

²¹ Tamtiež.

1.2.2 Príprava na povolanie na strednom stupni vzdelávania v školskom systéme

V súvislosti s vývojom na trhu práce, ako bolo spomenuté vyššie, je potrebné konštatovať, že v oblasti vzdelávania sú nevyhnutné zmeny v zmysle reflektovania na celkovú situáciu v oblasti zamestnanosti, trendy vo vývoji budúcnosti práce, ako aj s prihliadnutím na postupné zmeny v populácii. Demografický vývoj školskej populácie totiž v súčasnosti naznačuje, že v najbližších rokoch môžeme očakávať výraznejšie kvantitatívne zmeny v štruktúre sústavy škôl a školských zariadení regionálneho školstva²².

Do roku 2019 nás čaká pokračujúci pokles počtu žiakov na stredných odborných školách, ktorý sa začal po roku 2003. Naopak, základné školy začínajú rásť a taktiež materské školy zaznamenávajú zvýšený populačný tlak, čo predznamenáva, že od roku 2020 môžeme očakávať opätovný nárast záujmu aj v strednom odbornom školstve. Populačný vývoj určuje stupeň záťaže školského systému a spolu so sociálno-ekonomickými faktormi aj mieru dopytu po danom type školy a druhu výchovno-vzdelávacích služieb. Väzby stredných škôl na demografický vývoj sú však voľnejšie, ako je to v prípade základných škôl. Distribúcia populácie na rôzne druhy vzdelávacích programov je výsledkom ponuky škôl a záujmu žiakov, ovplyvňovaného šancou dobrého uplatnenia sa na trhu práce, resp. rizikom nezamestnanosti.²³

Žiak na strednej škole môže získať²⁴:

- **nižšie stredné odborné vzdelanie** (nižšie sekundárne)
 - dvojročný vzdelávací program v strednej odbornej škole alebo v odbornom učilišti,
 - trojročný vzdelávací program praktickej školy,
- **stredné odborné vzdelanie** (sekundárne)
 - trojročný alebo štvorročný vzdelávací program v strednej odbornej škole ukončený záverečnou skúškou,
- **úplné stredné všeobecné vzdelanie** (vyššie sekundárne)
 - štvorročný alebo osemročný vzdelávací program v gymnáziu, ukončený maturitnou skúškou,
- **úplné stredné odborné vzdelanie** (vyššie sekundárne)
 - štvorročný alebo päťročný vzdelávací program v strednej odbornej škole, ukončený maturitnou skúškou,

²² www.cvtisr.sk

²³ Tamtiež

²⁴ MŠVVaŠ SR

- **vyššie odborné vzdelanie** (postsekundárne alebo terciárne)
 - dvojročný alebo trojročný vzdelávací program v strednej odbornej škole, ukončený absolventskou skúškou; alebo posledný ročník šesťročného vzdelávacieho programu v konzervatóriu, ukončený absolventskou skúškou; alebo posledný ročník osemročného vzdelávacieho programu v tanečnom konzervatóriu.

Tabuľka č. 2: Prehľad stupňov vzdelania v regionálnom strednom školstve²⁵

Vek	Stupeň vzdelania	Zariadenie
10	Prechod na stredné školy	
10 - 15	<u>Nižšie stredné vzdelanie</u> 2. stupeň (5. – 9. ročník)	Základná škola (osemročné gymnázium, konzervatórium) Špeciálna základná škola
	Povinná 10-ročná dochádzka do 16 rokov	
16	Ukončenie povinnej školskej dochádzky	
15 - 19	<u>Stredné vzdelanie</u> Nižšie stredné odborné vzdelanie Stredné odborné vzdelanie Úplné stredné všeobecné vzdelanie Úplné stredné odborné vzdelanie	Gymnázium Stredná odborná škola Konzervatórium Špeciálna stredná škola
	Prechod na vyššie odborné vzdelávanie alebo vysokoškolské vzdelávanie	
19 - 21	<u>Vyššie odborné vzdelanie</u> Konzervatórium Stredná odborná škola	Konzervatórium Stredná odborná škola

²⁵ MŠVVaŠ SR

Čo sa týka stredoškolskej prípravy, v súčasnosti máme v Slovenskej republike:
(informácie v školskom roku 2015/2016)²⁶:

- 246 gymnázií s 3064 triedami, v ktorých študuje 73 757 žiakov
 - 149 štátnych
 - 40 súkromných
 - 57 cirkevných
- 458 stredných odborných škôl so 6 216 triedami, v ktorých študuje 138 360 žiakov
 - 346 štátnych
 - 93 súkromných
 - 19 cirkevných škôl
- 17 konzervatórií 17 so 160 triedami, v ktorých študuje 2977 žiakov

Najviac gymnázií je v Bratislavskom kraji - 45 a v Prešovskom kraji – 39, najmenej v Trenčianskom kraji - 19 a v Trnavskom kraji - 22. Z hľadiska regionálneho rozdelenia je najviac stredných odborných škôl v Prešovskom kraji - 74 a v Košickom kraji - 63 a najmenej v Trenčianskom kraji - 39 a v Trnavskom kraji - 46 škôl.

GYMNÁZIÁ

Gymnázium je všeobecnovzdelávacia, vnútorne diferencovaná stredná škola, ktorá pripravuje žiakov vo štvorročnom, v päťročnom alebo v osemročnom vzdelávacom programe a poskytuje úplné stredné všeobecné vzdelanie.

Vzdelávacie programy gymnázia sú zamerané predovšetkým na prípravu pre štúdium na vysokých školách, môžu pripravovať aj na výkon niektorých činností vo verejnej správe, kultúre a športe.

STREDNÉ ODBORNÉ ŠKOLY

Stredná odborná škola je vnútorne diferencovaná stredná škola, ktorá pripravuje žiakov v najmenej dvojročnom a najviac päťročnom vzdelávacom programe príslušného odboru vzdelávania.

Vzdelávacie programy strednej odbornej školy sú zamerané predovšetkým na výkon povolání a odborných činností v národnom hospodárstve, zdravotníctve, verejnej správe, kultúre, umení a v ostatných oblastiach, žiaci sa môžu pripravovať aj na ďalšie štúdium. Stredná odborná

²⁶ www.cvtisr.sk/ regionálne školstvo

škola poskytuje žiakom odborné vzdelávanie a prípravu v členení na teoretické vyučovanie a praktické vyučovanie. Poskytujú aj možnosť duálneho vzdelávania podľa zákona č.61/2015 Z.z. o odbornom vzdelávaní a príprave a o zmene a doplnení niektorých zákonov²⁷.

Typy stredných odborných škôl:

- a) stredná odborná škola s prívlastkom,
- b) stredná priemyselná škola s prívlastkom,
- c) stredná umelecká škola s prívlastkom,
- d) stredná zdravotnícka škola,
- e) obchodná akadémia,
- f) hotelová akadémia,
- g) policajná stredná odborná škola,
- h) stredná škola požiarnej ochrany.

Odborné vzdelávanie a príprava v strednej odbornej škole rozvíjajú vedomosti, zručnosti a schopnosti žiaka získané v predchádzajúcom vzdelávaní a poskytujú vedomosti, zručnosti a schopnosti nevyhnutné pre výkon povolania a odborných činností.

Stredná odborná škola zabezpečuje žiakom teoretické a praktické vyučovanie. Ak stredná odborná škola zabezpečuje žiakom len teoretické vyučovanie, žiaci absolvujú praktické vyučovanie v stredisku praktického vyučovania alebo pracovisku praktického vyučovania. Stredisko praktického vyučovania zodpovedá za výchovu a vzdelávanie podľa učebných plánov a učebných osnov. Praktické vyučovanie je neoddeliteľnou súčasťou odborného vzdelávania a prípravy v stredných odborných školách a konzervatóriách.

Hlavné formy praktického vyučovania:

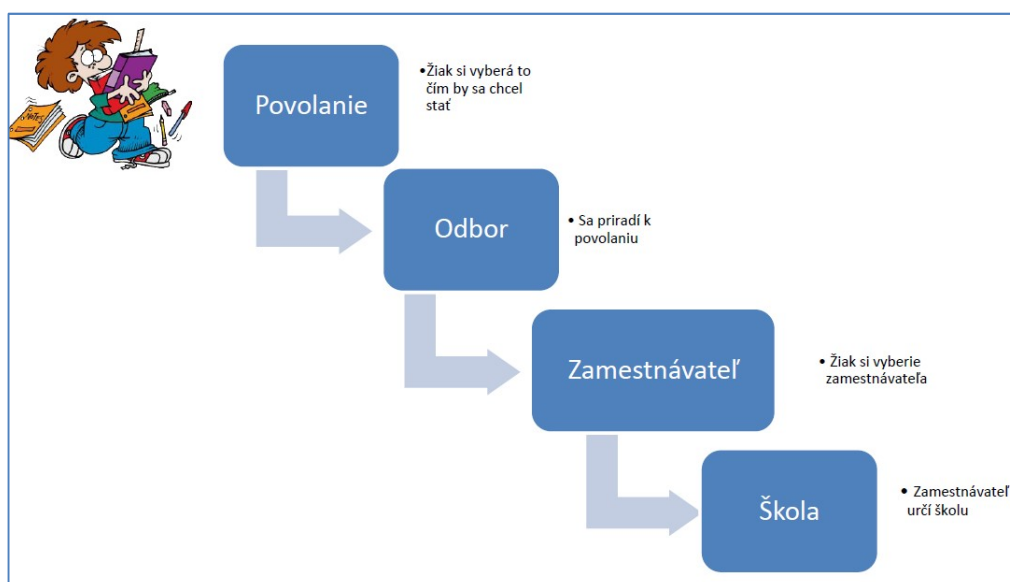
- odborný výcvik,
- odborná alebo umelecká prax,
- praktické cvičenie.

²⁷ Zdroj: [www.cvtisr.sk/Ako na SŠ](http://www.cvtisr.sk/Ako_na_SŠ)

Systém duálneho vzdelávania

Samostatnou kapitolou v rámci stredoškolského odborného vzdelávacieho systému je **systém duálneho vzdelávania**. Duálne vzdelávanie je systém odborného vzdelávania a prípravy na výkon povolania, ktorým sa získavajú vedomosti, schopnosti a zručnosti potrebné pre špecifické odborné povolanie. Vyznačuje sa najmä **úzkym prepojením všeobecného a odborného teoretického vzdelávania v strednej odbornej škole s praktickou prípravou vo firme, s ktorou má škola dohodnutú spoluprácu**. V mnohých krajinách sa duálne vzdelávanie považuje za najlepšie riešenie a je kľúčovým faktorom úspešnej hospodárskej politiky vyspelých štátov a hlavným nástrojom na znižovanie nezamestnanosti mladých ľudí. Vzorom pre väčšinu štátov, a to nielen v Európe, je napríklad nemecký systém duálneho vzdelávania.

Obr. č.1: Systém duálneho vzdelávania²⁸

Príklad

Duálne odborné vzdelávanie v Nemecku sa delí na praktickú a teoretickú časť, pričom tri až štyri dni v týždni sú žiaci na praktickom vyučovaní v podniku a jeden až dva dni sú žiaci na teoretickom vyučovaní na strednej odbornej škole. Celkovo trvá odborná príprava dva až tri a pol roka. Ponuka výučby zo strany zamestnávateľov je doplnená možnosťami ďalších kvalifikačných kurzov mimo podnikov. V súčasnosti sa v Nemecku žiaci pripravujú na povolania v takmer pol milióna podnikoch, vrátane služieb verejného sektora a v živnostiach. Stredne veľké a malé podniky zabezpečujú až 80 % učebných miest v duálnom vzdelávaní.

²⁸

http://rsov.sk/dokumenty/aktuality/konferencia_2015_06_19/workshopy/09_zavadzanie_systemu_dualneho_vzdelavania_do_praxe_pravda.pdf

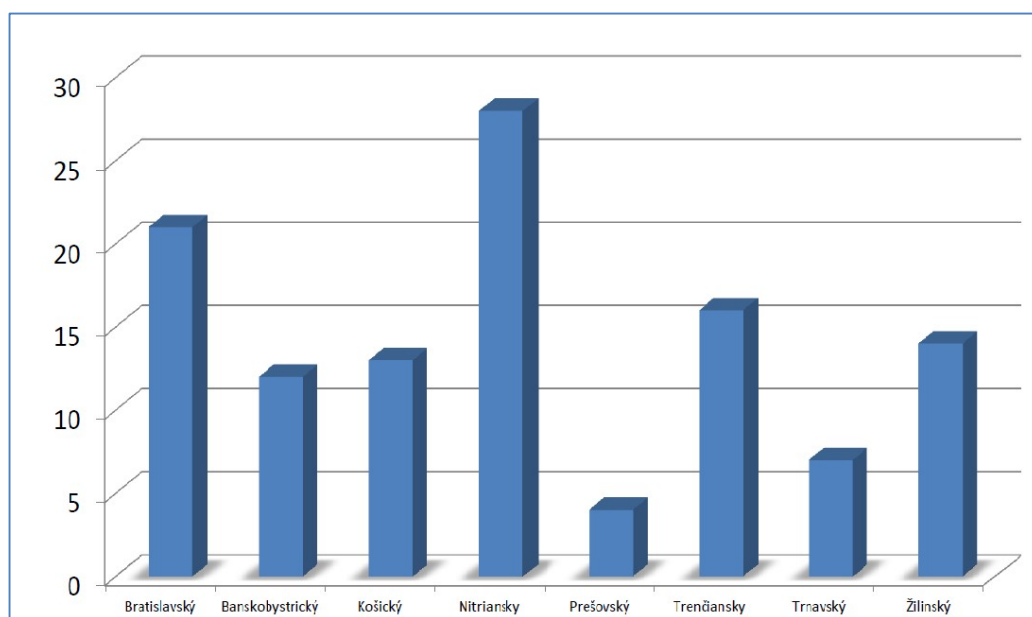
Vďaka širokému využívaniu duálneho vzdelávania je podiel mladých ľudí bez vyučenia alebo bez učebného pomeru v Nemecku nízky (v skupine 15 až 19 ročných je to iba 4,2 %). Nezamestnanosť mladých ľudí v Nemecku je hlboko pod priemerom EÚ²⁹.

Duálny systém ponúka výhody a riešenie súčasnej komplikovanej situácie a v neposlednom rade uspokojuje potreby všetkých strán zapojených do tohto systému – spoločnosti, trhu práce, podnikov, ktorým chýbajú kvalitné kvalifikované pracovné sily, aj študentov stredných škôl a ich rodičov a najmä zvyšuje kvalitu slovenského stredného odborného školstva.

Aktuálny stav duálneho vzdelávania v SR

Na Slovensku sa už dlhšie obdobie pracuje na zapojení firiem a súkromného sektora zamestnávateľov do prípravy žiakov na povolania. Vyústením tejto snahy, ktorá má a musí mať i naďalej pokračovanie, je Zákon č. 61/2015 Z.z. o odbornom vzdelávaní a príprave, účinný od 1.4.2015.

Graf č. 6: Rozloženie zamestnávateľov zapojených v systéme duálneho vzdelávania v regiónoch ku 1.9.2015³⁰

V rámci duálneho vzdelávania ponúkli zamestnávatelia (k 1.9.2015):

- 1448 učebných miest,
- 37 učebných odborov,
- 117 firiem po Slovensku.

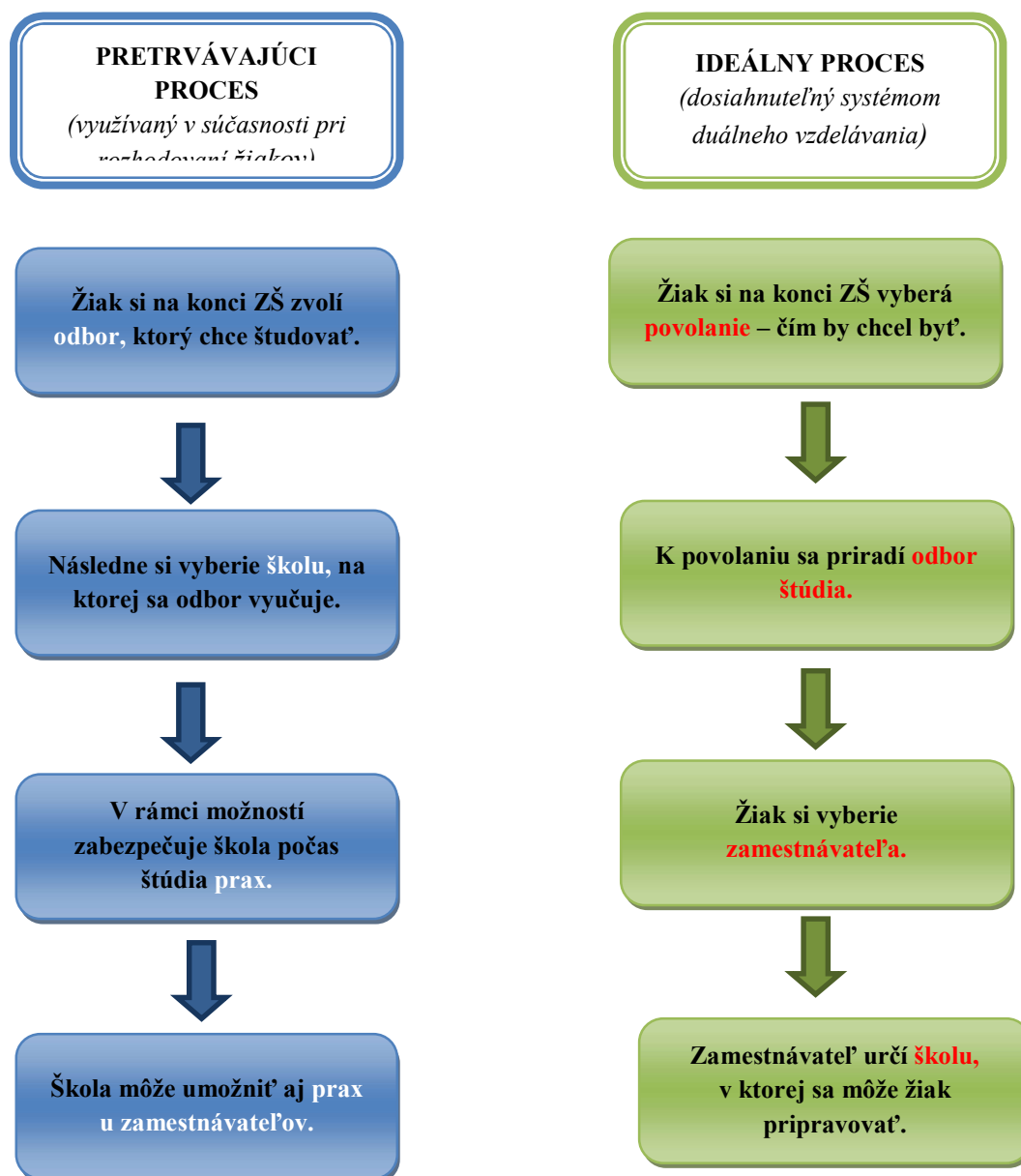
²⁹ http://www.sospruske.sk/buxus/docs/dokumenty/dualne_vzdelavanie/Dualne_vzdelavanie_Pruske.pdf

³⁰

http://rsov.sk/dokumenty/aktuality/konferencia_2015_06_19/workshopy/09_zavadzanie_systemu_dualneho_vzdelavania_do_praxe_pravda.pdf

Podrobné popisy odborov a škôl, tiež zapojených podnikov je zverejnený a aktualizovaný na webovej stránke - <http://www.potrebyovp.sk/spolupraca>.

Obr. č. 2: Žiak v procese prípravy na povolanie³¹

31

http://rsov.sk/dokumenty/aktuality/konferencia_2015_06_19/workshopy/09_zavadzanie_systemu_dualneho_vzdelavania_do_praxe_pravda.pdf

Ako sa mení situácia v stredoškolskom vzdelávaní po zavedení duálneho systému vzdelávania

Príležitosti pre žiakov a ich rodičov:

- zlepšenie úrovne odborných kompetencií a pracovnej morálky absolventov škôl,
- zvýšenie zamestnanosti,
- príležitosť získať kvalitnú prípravu na povolanie priamo u zamestnávateľa,
- výučba už počas štúdia na moderných technológiách,
- spoznanie reálnych pracovných aj sociálnych situácií,
- osvojenie si „firemnej kultúry“ a pracovných návykov priamo vo výrobnom procese,
- po ukončení štúdia vysoká pravdepodobnosť získania zmluvy so zamestnávateľom.

Príležitosti pre podniky:

- v spolupráci so školami možnosť vytvárať vzdelávacie programy podľa svojich požiadaviek a potrieb,
- zodpovednosť za praktickú časť odborného vzdelávania,
- možnosť vybrať si vhodných absolventov a zamestnať ich pre vlastné potreby podniku,
- kvalitne pripravení vysokokvalifikovaní absolventi, ktorých nebude potrebné po nástupe do zamestnania zaúčať a plynulo vstúpia na trh práce,
- zvýšenie konkurencieschopnosti podniku na trhu,
- možnosť vstupovať do zvyšovania odbornej úrovne učiteľov odborných predmetov a majstrov odbornej výchovy.

Príležitosti pre spoločnosť a školský systém:

- posilnenie spoločenského statusu a atraktivity technických povolání,
- vstupom zamestnávateľov do financovania odborného vzdelávania a prípravy zvýšenie objemu financií do školstva (v pomere k HDP),
- v spolupráci s firmami rozvoj tých povolání, ktoré potrebuje trh práce,
- duálny systém umožňuje flexibilne reagovať na potreby spoločnosti.

V nasledujúcej tabuľke sú prehľadne porovnané oba systémy odborného vzdelávania – súčasný školský a duálny systém³².

Tab. č.3: Porovnanie školského systému a systému duálneho vzdelávania

Porovnanie školského systému a systému duálneho vzdelávania		
(Zdroj: Stanislav Pravda: Zavádzanie systému duálneho vzdelávania do praxe)		
Hlavný rozdiel	Systém duálneho vzdelávania	Súčasný školský systém
Prax	✓ ✓ Od prvého ročníka	✓ Až vo vyšších ročníkoch
Učebná zmluva	✓ ✓ Zmluvný vzťah so zamestnávateľom	✗ Bez zmluvy so zamestnávateľom
Overenie poznatkov v praxi	✓ ✓ Overenie teoretických poznatkov priamo u zamestnávateľa	✓ Overenie teoretických poznatkov až v 3. ročníku u zamestnávateľa
Umiestnenie žiaka	✓ ✓ Možnosť výberu – žiak sa prihlasuje k zamestnávateľovi	✓ Žiaka prihlasuje škola
Odborné a osobnostné kompetencie	✓ ✓ Žiak získava kľúčové odborné a osobnostné kompetencie u zamestnávateľa	✓ Žiak získava všeobecné odborné a osobnostné kompetencie
Finančné a hmotné zabezpečenie	✓ ✓ Finančné a hmotné zabezpečenie od zamestnávateľa	✗ Žiadne finančné a hmotné zabezpečenie

Najdôležitejšie výhody duálneho systému vzdelávania³³:

- Žiak je v centre pozornosti, vyberá si povolanie a zamestnávateľa, ktorý mu zabezpečí praktické vyučovanie.
- V systéme duálneho vzdelávania je to následne zamestnávateľ, ktorý si žiaka na základe jeho prihlášky vyberie a prijíma ho do školy.
- Žiaka finančne a hmotne zabezpečuje zamestnávateľ.
- Učebné osnovy pre všetky odbory v duálnom systéme sú prakticky zamerané.
- Pri ukončení štúdia zamestnávateľ overuje vedomosti a zručnosti absolventov.
- Pravidelne sa aktualizujú odborné vzdelávacie programy v úzkej spolupráci firiem a škôl.
- Zamestnávateľské združenia dohliadajú nad duálnym systémom vzdelávania.

³²

http://rsov.sk/dokumenty/aktuality/konferencia_2015_06_19/workshopy/09_zavadzanie_systemu_dualneho_vzdelavania_do_praxe_pravda.pdf

³³http://www.rsov.sk/dokumenty/system_dualneho_vzdelavania/manual_sprievodca_sdv_pre_sos_zriadovateľa_a_zamestnavateľa_2015_09_17.pdf

KONZERVATÓRIUM

Konzervatórium poskytuje komplexné umelecké a umelecko-pedagogické vzdelanie. Pripravuje žiakov na profesionálne umelecké uplatnenie a na vyučovanie umeleckých a odborných predmetov vo vzdelávacích programoch umeleckého zamerania. Typy konzervatórií sú hudobné a dramatické konzervatórium a tanečné konzervatórium. Konzervatórium pre odbor tanec sa zriaďuje ako škola s celodennou starostlivosťou alebo ako internátna škola. Konzervatórium poskytuje nižšie stredné vzdelanie úspešným skončením štvrtého ročníka v osemročnom vzdelávacom programe, úplné stredné odborné vzdelanie úspešným vykonaním maturitnej skúšky alebo vyššie odborné vzdelanie úspešným vykonaním absolventskej skúšky.

NADVÄZUJÚCE FORMY ODBORNÉHO VZDELÁVANIA

Nadstavbové štúdium a pomaturitné štúdium. Nadstavbové štúdium sa organizuje v odboroch vzdelávania stredných odborných škôl, ktoré nadväzujú na predchádzajúce odborné vzdelávanie a prípravu v príbuznom odbore vzdelávania ukončeného stredným odborným vzdelaním a ukončuje sa maturitnou skúškou. **Nadstavbové štúdium poskytuje** vyššiu úroveň všeobecného a široko profilovaného odborného vzdelávania a prípravy, ktorou sa žiaci zdokonaľujú pre kvalifikovaný výkon povolania a špecializujú sa na výkon niektorých technicko-hospodárskych činností prevádzkového charakteru, alebo sa pripravujú na ďalšie vzdelávanie.

Pomaturitné štúdium sa organizuje na stredných odborných školách v záujme zvyšovania a prehlbovania kvalifikácie na výkon povolania a pracovných činností. Stredné odborné školy môžu organizovať pomaturitné štúdium vo vzdelávacích programoch, ktoré sú určené pre uchádzačov, ktorí v predchádzajúcom vzdelávaní získali úplné stredné odborné vzdelanie alebo úplné stredné všeobecné vzdelanie. Pomaturitné štúdium sa člení na zdokonaľovacie alebo inovačné štúdium, kvalifikačné štúdium, špecializačné štúdium a na vyššie odborné štúdium³⁴.

Situácia týkajúca sa nášho **stredoškolského vzdelávacieho systému je už niekoľko rokov alarmujúca**. Školy (a nielen stredné) **nie sú financované podľa kvality ale kvantity** (počtu študentov). Väčšina stredných škôl nedokázala včas zareagovať na zmeny v spoločnosti a na pracovnom trhu. **Nižšia kvalita a malá flexibilita študijných a učebných odborov sa odrážajú vo vysokej nezamestnanosti absolventov stredných škôl**, ktorí tvoria najpočetnejšiu skupinu nezamestnaných. Štatistiky a prognózy uplatnenia absolventov nášho vzdelávacieho systému do roku 2025 sú neúprosne a odhaľujú jeho slabiny³⁵.

³⁴ www.slovensko.sk, ústredný portál verejných služieb ľuďom

³⁵ http://www.evtisr.sk/buxus/docs/JH/uvod_ako_na_ss.pdf

1.2.3 Všeobecné verzus odborné stredné vzdelávanie - výhody, nevýhody odborného vzdelávania, uvedenie si mýtov

Prečo naďalej pokračuje trend nižšieho záujmu o SOŠ, ak vývoj trhu podporuje práve zamestnanosť a uplatnenie mladých ľudí s odborným vzdelaním?

Analýza ohľadom nízkeho záujmu žiakov ZŠ o odborné vzdelávanie a o prípravu na SOŠ, ktorú vykonal štátny inštitút odborného vzdelávania³⁶, poukazuje na tieto **problémy** a **prekážky** odzrkadľujúce rôzne mylné presvedčenia, tvoriace mienku verejnosti, nesprávne považovanú za zdroj poznania informácií :

- Mienka verejnosti, že gymnáziá sú efektívnejšie typy škôl.
- Mienka verejnosti, že vysokoškolsky vzdelaní ľudia majú väčšie šance sa zamestnať.
- Verejnosť nedostáva kvalitné informácie o stave a úspešnosti škôl.
- Názor, že zo strednej odbornej školy sa nedá dostať na VŠ.
- Presvedčenie, že na stredné odborné školy idú len žiaci s horším prospechom.
- Slabá podpora tých škôl, ktoré pripravujú študentov, o ktorých je v praxi záujem, zo strany štátu.
- Chýbajúci filter štátu pri prijímaní študentov na gymnáziá (hľadisko prospechu).
- Slabá spolupráca zamestnávateľov s odbornými školami a tak nedostatočné spojenie odborných škôl s praxou.
- Školy nemajú záujem o spoluprácu s firmami.
- Prípadne slabá snaha firiem podporovať odborné školy.
- Slabá spolupráca odborných škôl s podnikateľmi.
- Nekvalifikovanosť majstrov na odborných školách.
- Mienka verejnosti, že na odbornej škole sa učí to, čo nie je pre prax potrebné.
- Nedostatočná informovanosť rodičov o kvalite škôl a z toho vyplývajúca existencia neúspešných škôl.
- Celkový dopad - odborné školy sú neatraktívne pre žiakov aj rodičov.
- Nedostatočná podpora výchovných poradcov pri výbere školy, vzhľadom na ich vysoký pedagogický úväzok v rozvrhu školy. Chýbajúci kariéroví poradcovia a školskí psychológovia.
- Chýbajúce technické dielne na ZŠ a z toho plynúca technická nevedomosť žiakov.
- Chýba polytechnická výchova a podpora prírodovedných predmetov, taktiež ich prepojenie predmetu s budúcou praxou.
- Predimenzovanie gymnázií z ekonomického hľadiska.
- Nedocenenie remesla a odborných technických nižších pozícií zo strany spoločnosti.

Pri kariérnom poradenstve pre žiakov základných škôl je preto nevyhnutné vyššie zhrnutú faktory reflektovať a kvalifikovane (aj na báze faktických informácií) v procese rozhodovania zohľadniť. To znamená vnímať tieto „prekážky“ ako hypotézy, ktoré je

³⁶ http://www.zsodborne.sk/files/Analyza_A2.pdf

potrebné verifikovať, s dieťaťom a jeho sociálnym okolím prebrať a prípadne korigovať na báze faktov mylné presvedčenia.

Škola so všeobecným zameraním dáva dieťaťu možnosť prehliť svoje poznatky a vedomosti v základných predmetoch poznania. Mala by ich pripraviť na štúdium na vysokej škole a pomôcť im aj vybrať predmet ďalšieho štúdia. Je výborným miestom pre sebarozvoj a realizáciu študentov, ktorí sú jasne rozhodnutí pre konkrétne štúdium na univerzite alebo vysokej škole. **Avšak mladí ľudia, ktorí si vyberajú tento typ školy len z dôvodu nejasnosti „čo ďalej“, ostávajú aj pri výbere VŠ častokrát ešte nerozhodnutí.** Hľadanie toho správneho odboru pre povolanie, či **pracovné zameranie býva aj počas štúdia na vysokej škole nejasné.**

Rozhodnúť sa o odbornom smerovaní až po ukončení všeobecnej strednej školy **môže byť často neskoro, pretože vedomosti, poznatky a zručnosti, ktoré by študentovi poskytlo štúdium na strednej odbornej škole, mu môže výrazne chýbať** pri prechode k ďalšiemu odbornému nadstavbovému vzdelaniu či vysokoškolskému vzdelaniu. Tento stav výstižne popisuje J. Strádal³⁷, ktorý sa vyjadruje v prirovnaní: *„Je to podobné jako na nádraží. Jakmile vstoupíte do určitého vlaku, můžete sice během jízdy přestoupit a rozhodovat tak o své další trase, ale základní směr vaší jízdy už je dán. Čím více jej budete chtít změnit, tím více úsilí vás to bude stát“.*

Stredné odborné vzdelávanie sa žiaľ v posledných dekádach stalo málo zaujímavým aj atraktívnym. Napriek tomu si medzi odbornými školami môžeme vybrať tie s dobrými referenciami kvality a aktívnym záujmom o svoje modernizovanie a prispôbovanie sa praxi a trendom v technológiách. Možno je to len pomalý a postupný trend, avšak aj

pribúdanie študentov na takýchto školách a odboroch, tak podporí odbory, ktoré sa snažia o kvalitné štúdium a ponúkajú perspektívu uplatnenia sa.

³⁷STRÁDAL, Jiří. Praktické činnosti pro 6.–9. ročník základních škol: příprava na volbu povolání. 2., upr. vyd. Praha: Fortuna, 2007, 80 s. ISBN 978-807-1689-317.

Výhody stredného odborného vzdelania:

- Vyššia špecializácia – odborné poznatky.
- Prepojenie s praxou a trhom práce cez:
 - praktické predmety,
 - technické práce – v školských dielňach,
 - prepojením s firmami – cez exkurzie a stáže,
 - viazanejšie prepojenie s firmami v prípade duálneho vzdelávania,
 - počas štúdia reálna skúsenosť v podnikoch.
- Možnosť finančného ohodnotenia počas praktickej časti výuky v podniku.
- Vyššia pravdepodobnosť uplatnenia sa v praxi po ukončení stredoškolského stupňa vzdelania – absolventi technických odborných škôl sú žiadani, najmä stúpajúcim sa pokrytím automobilového sektora priemyslu v SR.
- Možnosť pokračovať a prehĺbiť odbornosť a úroveň vzdelania na VŠ rovnakého/podobného zamerania, prípadne nadstavbovým vzdelávaním.
- Schopnosť prepájať teoretické poznatky s praktickým využitím počas vysokoškolského štúdia - výrazný náskok oproti študentom zo všeobecných odborov stredných škôl.

Nevýhody stredného odborného vzdelania:

- Náročnejšia zmena zamerania, niekedy veľmi ťažko realizovateľná.
- Chýbajúce poznatky z vyššej matematiky/fyziky, ktoré sú predpokladom pri pokračovaní v štúdiu na VŠ – čo by sa zvyšovaním kvality SOŠ malo postupne eliminovať (náročnosť by mala stúpať na SŠ s maturitou).
- Nižšia jazyková vybavenosť absolventa – súvisí s dotáciou hodín jazykovej prípravy na SOŠ - mohlo by sa zmeniť postupne systémovo.
- Náročný a veľmi dôležitý je prvotný výber odboru aj konkrétnej školy – čo sa týka špecifikácie zamarenia aj úrovne kvality školy, tiež aj úrovne jej absolventov.
- Ťažší presun, prestup na inú školu, odbor, triedu v prípade zmeny lokality alebo iných dôvodov.

Nepodložené mýty o strednom odbornom vzdelaní:

V mienke verejnosti okolo stredného odborného školstva kolujú rôzne mýty. Ak sa posilňujú, zintenzívňujú sa rozširovaním a komunikáciou medzi ľuďmi navzájom, následne sú tak podporené správaním verejnosti, akoby boli pravdivými faktami, môžu mať za následok v konečnom dôsledku naplnenie „prorocstva“. Teda nepodložené dohady a mýty sa dlhodobým pôsobením stávajú faktami, ktoré sa potom chybné „udomácnujú“ v realite.

Vo vnímaní stredného odborného vzdelávania sa môžeme stretnúť s týmito (alebo podobnými) mýtami:

- ✓ Na strednej odbornej škole je nižšia úroveň žiakov (inteligénčne, sociálny status).
- ✓ Žiaci sú menej pripravení na vyšší stupeň vzdelávania.

- ✓ Na škole sú menej kvalitní odborní pedagógovia.
- ✓ Nižšia disciplína, vyššie záškoláctvo, prípadne iné problémy so správaním.
- ✓ Absolventi majú nižšie uplatnenie v budúcnosti na trhu práce.
- ✓ Absolventi majú nižšie nástupné mzdy a potenciálny rast mzdového ohodnotenia.

Tieto tvrdenia v praxi vôbec nemusia platiť, sú značne individuálne, závisia od mnohých faktorov – napr. od konkrétnej oblasti/odboru, školy, tiež individuálneho nastavenia všetkých zainteresovaných strán vrátane samotného žiaka/študenta, učiteľa a nakoniec aj celej verejnosti, nevynímajúc možnosť ovplyvnenia spôsobom nastavenia školského systému.

Preto je veľmi dôležité brať tieto mýty správne zvolenou komunikáciou pozitívnych skúseností, výhod a prínosov na rôznych fórach súčasne – od tých najmenších a najužších (ktoré ležia na pleciach učiteľov a riaditeľov základných, ale tiež aj materských škôl), cez širšie diskusie, prednášky, besedy, vzájomné návštevy (odborníci z praxe v škole, škola na exkurzii v podniku a pod.) až po fóra oficiálne, na úrovni rôznych inštitúcií rezortu školstva či odborových zväzov, ktoré by mali podávaním jasných a konkrétnych informácií z praxe, prieskumov a analýz povzbudzovať a utvrdzovať všetkých aktérov rozhodovania o ďalšom smerovaní žiaka po ZŠ, že voľba odborného vzdelania je správna cesta.

1.3 PODPORA ŽIAKOV V HĽADANÍ SMEROVANIA V POVOLANÍ ZO STRANY ŠKOLSKÉHO SYSTÉMU

1.3.1 Voľba povolania – kariérové poradenstvo a profesionálne informácie

Napriek tomu, že škola a učiteľ nie sú na prvej priečke vplyvu na rozhodovanie žiakov „kam na strednú“, zohráva škola a vzdelávací systém stále dôležitú súčasť podpory pre žiakov pri hľadaní smerovania v povolani. Vzdelávací systém si túto dôležitosť uvedomuje a snaží sa vytvárať podporný systém, kde sa žiak aj rodič môže obrátiť: odborní poradcovia, zdroje a súhrn informácií, kariérové poradenstvo a pod.

Voľba povolania patrí medzi najvýznamnejšie životné pozicionovanie mladého človeka v období dospievania – nejde o jednorazový akt, je výsledkom **niekoľkoročného procesu profesionálneho rozhodovania** sa rôznej kvality, racionálnej reflexie, poznania seba a sveta práce, s rozdielnou intervenciou vonkajšieho prostredia (rodina, škola, rovesníci, poradenské služby, vplyv masovo-komunikačných prostriedkov a i.). U žiakov končiacich základnú školu hovoríme o prvej **smerovej voľbe povolania** (u študentov končiacich strednú školu potom o druhej smerovej voľbe povolania).

Profesionálne informácie sú dôležitou súčasťou poradenského procesu. Pri využívaní profesionálnych informácií v kariérovom poradenstve treba mať na zreteli, že človek, jednotlivec je málokedy predurčený len pre jedno povolanie, zvyčajne prichádza do úvahy skupina určitých povolaní, v ktorých sa môže úspešne uplatniť a byť spokojný³⁸.

Nevyhnutné pre žiaka je **primerane sa poznať**, poznať pestrosť **sveta práce**, vedieť si vybrať optimálnu cestu, profesionálny/životný plán. Pritom platí, že čím je mladý človek aktívnejší, viac zapojený na hľadaní svojho vlastného smerovania, tým väčšia je pravdepodobnosť, že si nájde vyhovujúce profesionálne uplatnenie a bude v povolaní či zamestnaní spokojný³⁹.

Systém profesionálnych informácií je jedným zo základných metodologických predpokladov efektívnej kariérovej výchovy a kariérového poradenstva. Názov „profesionálne“ zahŕňa celoživotnú cestu jednotlivca⁴⁰.

³⁸ Význam profesionálnych informácií v poradenskom ovplyvňovaní profesionálneho rozhodovania sa žiakov. Darina Lepeňová. Metodicko-pedagogické centrum. Bratislava.

³⁹ Tamtiež.

⁴⁰ Význam profesionálnych informácií v poradenskom ovplyvňovaní profesionálneho rozhodovania sa žiakov. Darina Lepeňová. Metodicko-pedagogické centrum, Bratislava.

Podľa obsahu poznáme profesionálne informácie prvotné a sekundárne. **Prvotné sú informácie o jednotlivcovi a o svete práce. Sekundárne vznikajú spárovaním týchto dvoch** (jednotlivec a svet práce). Tento princíp bol všeobecne prijatý a desaťročia rozvíjaný.

Do procesu poradenstva sa **za posledné roky úspešne zapojili i informačné a komunikačné technológie**. Prvá etapa poradenského procesu, tak často prebieha využitím **samoobslužných informačno-poradenských programov**⁴¹.

1.3.2 Kariérové poradenstvo v systéme ZŠ

V zmysle vyhlášky Ministerstva školstva Slovenskej republiky o školských zariadeniach výchovného poradenstva a prevencie č. 325/2008 Z. z. poradenské zariadenia poskytujú služby deťom a žiakom až do ukončenia ich prípravy na povolanie, tiež ich zákonným zástupcom detí a žiakov a pedagogickým zamestnancom škôl. V roku 2007 bola na Ministerstve školstva SR odsúhlasená *Koncepcia pedagogicko - psychologického poradenského systému a jeho implementácie do praxe*. Ide v nej o prehodnotenie systému výchovného a psychologického poradenstva ako celku v záujme zefektívnenia jeho činnosti. V oblasti kariérovej výchovy a kariérového poradenstva sa upozorňuje na potrebu zlepšiť spoluprácu medzi výchovným poradenstvom a službami zamestnanosti a na lepšie využívanie informačných systémov o svete práce. Koncepcia upresňuje kompetencie jednotlivých článkov systému výchovného poradenstva a prevencie aj v oblasti kariérového poradenstva. Nevieme však dnes s istotou deklarovať jej plnú funkčnosť v reálnej praxi.

Centrá pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie pôsobia na regionálnom princípe. V regióne svojej pôsobnosti poskytujú široké spektrum odborných služieb v oblasti psychologického poradenstva žiakom, rodičom a pedagogickým zamestnancom. V oblasti kariérového poradenstva pomáhajú pri profesionálnom rozhodovaní sa žiakov, významne participujú na ich príprave vstupu na trh práce. Miera efektivity a účinnosti závisí na individuálnych schopnostiach a odbornom zastúpení toho ktorého centra.

Výchovní poradcovia pôsobia v školách ako poradcovia prvého kontaktu; plnia svoju funkciu popri svojej pedagogickej činnosti. Vykonávajú množstvo úloh (prieskumnú, depistážnu, konzultačnú, informačnú, osvetovú, organizačnú, administratívnu a i.), dôležitá je ich spolupráca s triednymi učiteľmi a vedením školy. Na všetky tieto činnosti, však majú málo časového priestoru. Významne participujú na kariérovej výchove a kariérovom poradenstve. Sprostredkovávajú prepojenie školy s pedagogicko-psychologickými poradňami, úradmi práce a ďalšími inštitúciami, zabezpečujú využívanie špecializovaných poradenských služieb pre žiakov a ich rodičov.

Výchovný poradca je osoba špeciálne pripravená pomôcť mladým ľuďom pri ujasňovaní si svojich študijno-profesionálnych plánov, aspirácií, pomáha im pri lepšom sebapoznávaní, pri

⁴¹ Tamtiež.

zlad'ovani svojich, často nezrelých želaní s realitou, s tvrdými požiadavkami trhu práce a pomáha im nájsť optimálnu voľbu – odbor štúdia, povolanie, zamestnanie. Sprístupňuje žiakom / študentom užitočné zdroje profesionálnych informácií tak, aby ich v budúcnosti dokázali samostatne využívať. Bohužiaľ, dlhoročný problém s nízkou časovou dotáciou (málo vyhradených hodín v rámci pracovného času) pre túto špeciálnu prácu neumožňuje využívať potenciál pomoci naplno.

Školskí psychológovia pracujú priamo v školách a v školských zariadeniach, poskytujú informácie a poradenské služby žiakom, zákonným zástupcom a pedagógom. V oblasti profesionálnej orientácie, profesionálneho rozhodovania sa žiakov spolupracujú najmä s výchovnými poradcami, vypracúvajú a realizujú programy profesionálnej orientácie, posudzujú predpoklady žiakov z hľadiska zvoleného povolania a pod.

Možnosti kariérového poradenstva v školstve sú u nás značne limitované nedostatkom finančných prostriedkov, ale aj dlhodobým podceňovaním tejto problematiky na Slovensku. Máme značné rezervy v odbornej príprave poradcov z problematiky kariérového poradenstva, aj v ich vybavení nevyhnutnými informačnými a metodickými nástrojmi.

Veľa profesionálnych informácií užitočných pri voľbe ďalšieho štúdia a povolania získavajú mladí ľudia priamo na vyučovaní od učiteľov. Nie sú to len vedomosti a poznatky z jednotlivých predmetov a ich prepojenie s praktickým využitím v reálnych povolaniach, ale aj spoznávanie profesijných záujmov, schopností, osobnostných predpokladov mladých ľudí, pomoc pri rozhodovaní, odhadnúť potenciálnej úspešnosti v ďalšom štúdiu a povolaní na základe úspešnosti v škole.

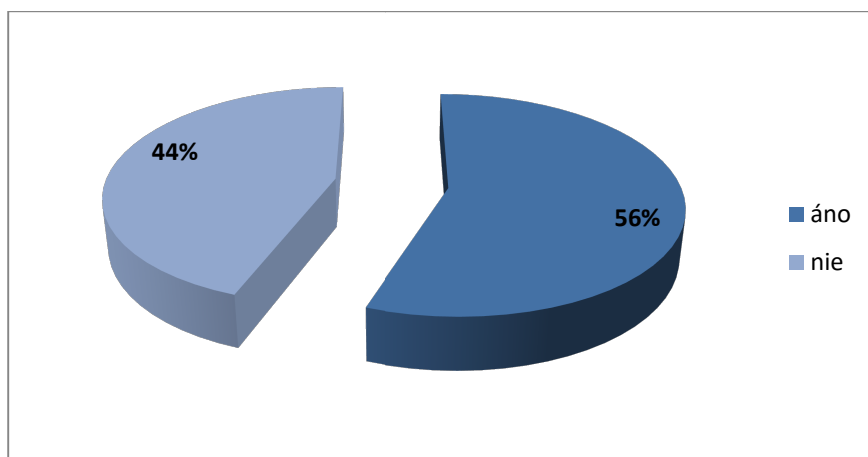
K spolupráci môže byť prizvaný školský psychológ alebo iný odborník. Psychologické služby týkajúce sa kariérového smerovania sú získavané za pomoci inštitúcií ako je CPPPaP a iných špeciálnych poradní. Niektoré základné školy pre získavanie informácií a sprostredkovaných skúseností prizývajú k spolupráci stredné školy, niektoré firmy a organizácie z blízkeho okolia.

1.3.3 Kvalitatívny prieskum o komunikačných prostriedkoch využívaných pri profesijnom smerovaní žiaka

Kvalitatívny prieskum sme uskutočnili s cieľom zmapovať komunikačné možnosti v súvislosti s rozhodovaním žiakov ZŠ a ich rodičov ohľadom ďalšieho vzdelávania a výberu povolania. Výsledky by mohli pomôcť ilustrovať súčasné kanály a nástroje komunikácie, súčasnú situáciu, často len výnimočné prípady dobrej praxe aktívnych participantov.

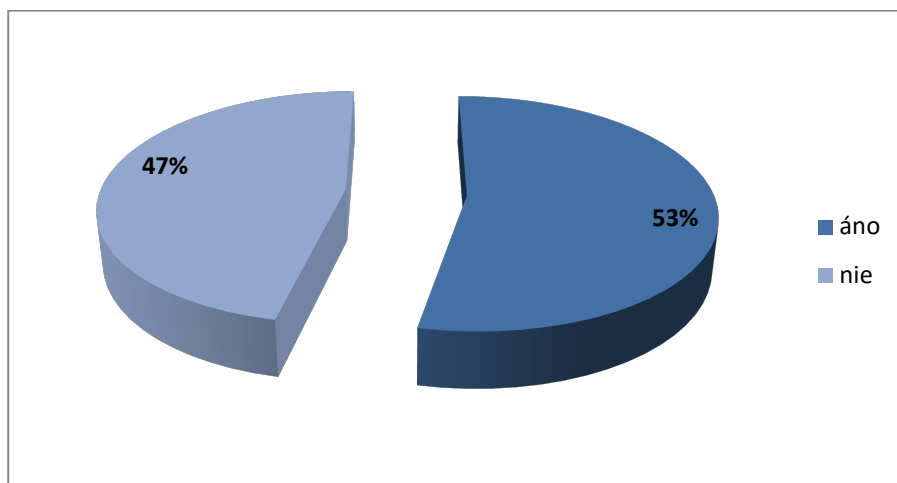
Len niečo vyššie polovice pedagógov vrátane výchovných poradcov (56 %) sa stretáva v akejkoľvek (i minimálnej) forme s otázkou ďalšieho smerovania so žiakmi alebo s ich rodičmi (viď Graf č. 7). Tento výsledok je argumentom na zmenu – je potrebné viac pro-aktívne otvárať túto tému zo strany učiteľov nielen so žiakmi, ale aj ich rodičmi pri rôznych oficiálnych príležitostiach (napr. stretnutiach rodičov), ale napr. tiež viac zakomponovať túto problematiku do vyučovacieho procesu (počas niektorých vyučovacích predmetov).

Graf č. 7: Pedagógovia sa stretávajú s otázkou ďalšieho smerovania štúdia v rozhovoroch so žiakmi a ich rodičmi

Pomerne vysoké percento (takmer polovica) tých, ktorí neregistrujú podporné komunikačné kampane alebo akcie v oblasti kariérového poradenstva žiakov, by mohlo súvisieť s vnímaním deficitu v dostupnosti, prehľadnosti a jasnosti informácií týkajúcich sa tejto problematiky. Konkrétny nedostatok bol pomenovaný aj v slabom komunikovaní základných informácií najmä cez hlavné médiá.

Graf č. 8: Pedagógovia zaregistrovali komunikačné kampane a podporné komunikačné akcie v oblasti kariérového poradenstva pre žiakov

Výsledky a kvalitatívny popis zistení z prieskumu:

- Z **časového hľadiska** sa začína otázka ďalšieho smerovania objavovať najčastejšie v 8. a 9. ročníku. Samotní rodičia sa začínajú informovať najmä v týchto posledných dvoch rokoch základného vzdelania. V 9. ročníku sa ponúka poradenstvo najmä doposiaľ nerozhodnutým žiakom.
- Otázka **vplyvu** je dôležitou časťou komunikácie. Zo subjektívneho hľadiska **učitelia** vnímajú svoj vplyv na rozhodnutie žiaka ako veľmi **obmedzený**. **Silnejší** vplyv podľa nich majú ich **kamaráti** a najsilnejší samotní **rodičia**.

Kde a ako prebieha komunikácia?

Hlavné komunikačné kanály:

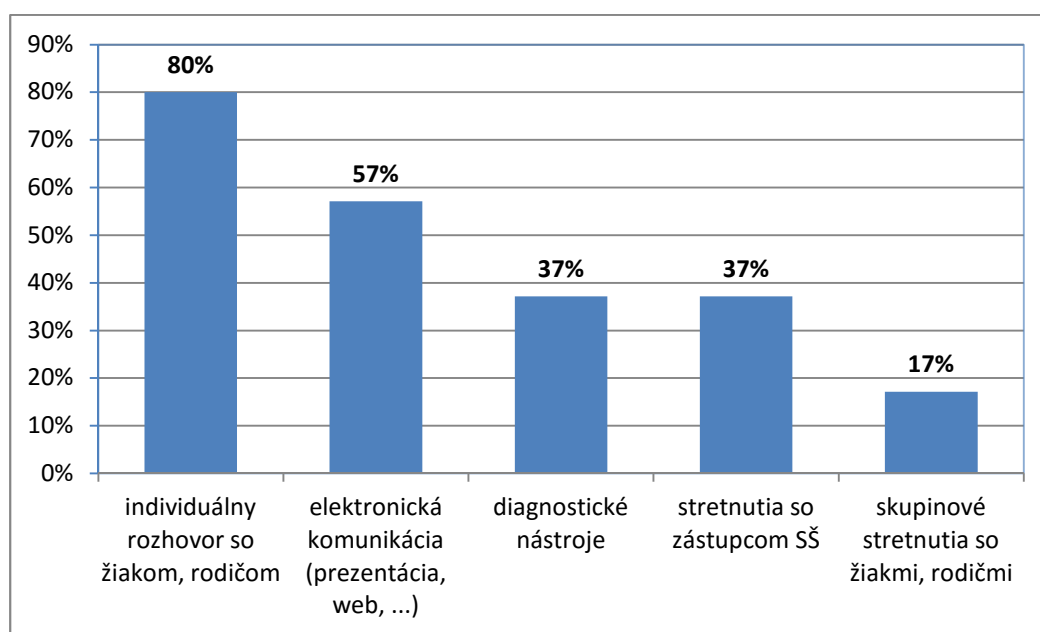
1. osobné (poradenské, mentorské, informačné) rozhovory: skupinové aj individuálne,
2. internet - webové stránky, články, blogy, videá, atď.,
3. sociálne siete,
4. virtuálna komunikácia alebo komunikácia na diaľku (distančná).

Na základe odpovedí opýtaných môžeme uviesť, že komunikácia prebieha hlavne od učiteľov smerom k žiakom a potom k rodičom. Využívané sú najmä tieto komunikačné nástroje:

- smerovanie žiakov na webové stránky, informácie ohľadom škôl, o trhu práce,
- ponuka pre rodičov spolupracovať s CPPP aP, v prípade záujmu o hlbšie ponorenie sa do problematiky alebo využitie psychológa pre profesijnú diagnostiku,
- zverejnenie všetkých informácií o SŠ ôsmakom aj deviatakem na nástenkách,
- dni otvorených dverí - návštevy stredných škôl,
- je umožnené aby sa zástupcovia SŠ a SOŠ, resp. duálneho vzdelávania prezentovali svoje školy žiakom návštevou/besedou na vyučovaní, alebo zaslaním prezentačného CD, DVD,
- skupinové informačné stretnutia - beseda, prednáška,
- ponuka prezentácií, videí o povolaniach, motivačné rozhovory s absolventami,
- rozhovory so žiakmi, prípadne rodičmi - dôraz v rozhovore na realitu možnosti ďalšieho uplatnenia s danou školou, žiakovi je dávané na vedomie, že „aký odbor si vyberie, takú prácu bude vykonávať“.

V komunikácii o odbornom vzdelávaní sa prevažne využívajú osobné rozhovory učiteľa alebo výchovného poradcu so žiakom, prípadne s rodičom. **Menej využívané sú stretnutia so zástupcom SŠ** (alebo absolventom SŠ, resp. zástupcom spolupracujúceho podniku) a skupinové stretnutia s rodičmi a žiakmi, na vnímame ako **značne nevyužitý potenciál** pri ovplyvňovaní kariérneho smerovania žiaka. Obidva komunikačné nástroje sú považované za účinné a efektívne.

Graf č. 9: Využívané formy komunikácie o odb. vzdelávaní z pohľadu pedagógov

Za **najúčinnejšie a najefektívnejšie nástroje komunikácie** považujú: pedagógovia

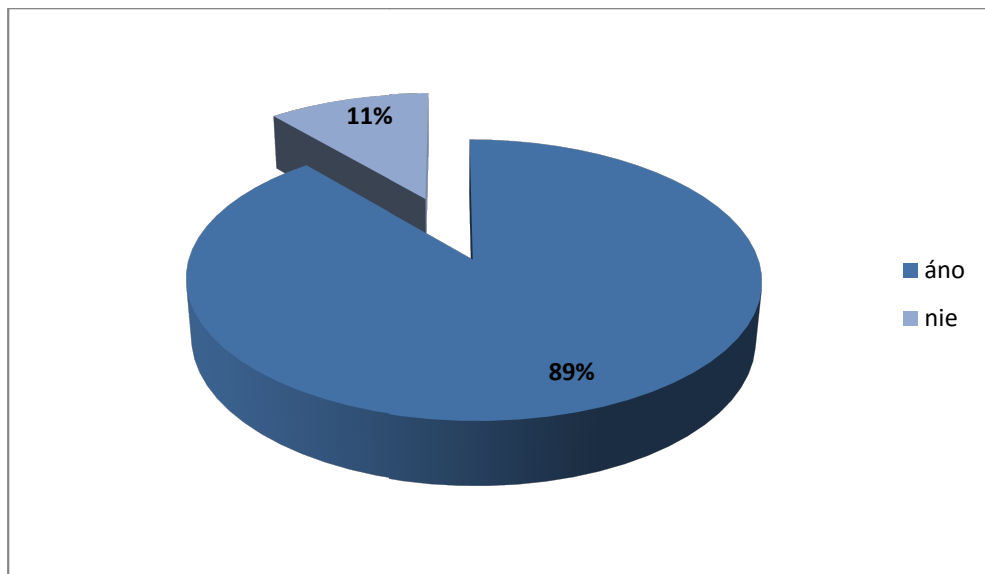
- **osobné rozhovory, osobné stretnutia, osobné príbehy a skúsenosti** (pri ktorých je dôležitá najmä úprimnosť a otvorenosť),
- dlhodobé, **kontinuálne individuálne stretnutia/ rozhovory nielen s dieťaťom, ale aj s rodičom** tak, aby na smerovanie žiaka mohlo byť nazerané komplexne – t.z. dlhodobejší poradenský proces,
- exkurzie,
- skupinové rozhovory,
- vyučovanie, kde žiaci získajú kontakt s praktickými skúsenosťami,
- schopnosť orientovať sa vo webovom, internetovom priestore príslušných informácií.

Z pohľadu učiteľov je **prekážkou v komunikácii**:

- ak **rodič neprejavuje dlhodobý či systematický záujem** o kariérové smerovanie dieťaťa, o informácie ohľadom odborných škôl (napr. aj nezúčastňovaním sa na ZRPŠ),
- **absentuje vzťah učiteľ a rodič**,
- **deficit informácií ohľadom trhu práce** najmä v médiách,
- chýbajúce **komplexné a hlavne aktualizované informácie** o možnostiach odborného vzdelávania pre rodičov, žiakov aj učiteľov,
- **nízka časová a finančná dotácia** výchovných poradcov/kariérových poradcov na ZŠ – slovný komentár – „skoro nič sa nedá zrealizovať v praxi“.

Ako sme už v texte spomínali, v našej spoločnosti v značnej miere pôsobia **mylné presvedčenia a predsudky voči odbornému vzdelávaniu** (akési znevažovanie praktickej, technickej alebo manuálnej práce, pričom dnes špecializovaný odborník pracuje často s počítačmi, manuálnu prácu nahrádza robotizácia a práca vo výrobe sa stáva „čistou prácou“, ktoré vnímajú aj pedagogickí pracovníci školy (viď Graf č. 10).

Graf č. 10: Pedagógovia vnímajú predsudky / prekážky voči odb. vzdelávaniu zo strany rodičov a žiakov

V prieskume do popredia vystúpili tieto **predsudky a chybné predpoklady**, ktoré sú súčasťou komunikácie v spoločnosti a spoluvytvárajú verejnú mienku:

- treba mať vysokoškolské vzdelanie a zo SOŠ to nejde,
- SOŠ je automaticky spájaná s odbornými učilišťami, kde výsledkom vzdelania je výučný list, pričom maturita je paušálne žiadaná a potrebná,
- panuje názor, že žiaci dostanú dobré vzdelanie len na gymnáziu a SOŠ študujú len tí, ktorí sa nikde inde nedostali,
- nízky záujem všeobecne, školy navštevujú deti z nízkym prospechom, horším správaním, sociálne alebo inak znevýhodnené.

U opýtaných učiteľov a odborných pracovníkov nájdeme i **presvedčenia, ktoré sú vo verejnosti žiaľ v súčasnosti vnímanou realitou**:

- titulománia, zlý systém SŠ - nízka náročnosť prijímačiek, často i štúdia samotného,
- všetci chcú mať deti na gymnáziách a obchodných akadémiách,
- SOŠ stratili kredit, keďže tam začali chodiť len najhorší študenti, pretože ostatní išli na gymnáziá, zlý systém ohľadom počtov žiakov a finančného dotovania.

Čo chýba, kde je deficit a čo by pomohlo z pohľadu opýtaných? Opýtaní učitelia a výchovní poradcovia vidia tieto možnosti:

- viac času a priestoru, pre získavanie nových vedomostí,
- motivácia a financie, kvalitné obsadenie postu výchovného poradcu,
- intenzívnejšia spolupráca s rodičmi,
- lepšia prezentácia odborných škôl,
- viac priestoru vo vyučovaní, kde by mohli žiaci realizovať svoje zručnosti,
- vybudovanie dielní, pracovných priestorov v škole,
- zníženie počtu gymnázií a zvýšenie ich nárokov na prijímačky a prijímanie,
- potrebné relevantné informácie, ľahko prístupné, na jednom mieste, aktualizované.

1.3.4 Význam komunikačných prostriedkov v procese kariérového rozhodovania

V procese rozhodovania o ďalšom vzdelávaní žiaka ZŠ významnú časť zohrávajú **profesionálne informácie**. Kariérové poradenstvo je vlastne proces, kde sa napájajú tri rozmery ako vstupné premenné:

- poznanie osobnosti žiaka
 - schopnosti, vedomosti, nadania – teda v ktorých predmetoch a oblastiach poznatkov/vedy je najlepší,
 - osobnostné predpoklady – vlastnosti vhodné pre určitý typ povolania,
 - motivácie – čo žiaka baví, zaujíma, aké aspekty v práci preferuje,
- poznanie sveta práce – pracovného trhu v SR a zahraničí
 - dôležitá súčasť kariérového poradenstva ako celku - informačné poradenstvo a profesionálne informácie,
- určenie vhodného povolania - zladenie, spojenie osobnosti žiaka so svetom práce.

Obr. č. 3: Dôležité vstupné premenné pri výbere vhodného povolania

V druhej časti, pri poznávaní sveta práce, alternatív povolání a možností reálneho trhu práce sú nepostrádateľnou zložkou informácie, ktoré prichádzajú ku žiakovi a jeho rodičom cez rôzne formy komunikácie a rôznorodé komunikačné kanály. Množstvo, pravdivosť, dôveryhodnosť a relevantnosť informácií, tiež ich možnosť overenia na reálnej vlastnej skúsenosti, to všetko sú atribúty, ktoré významnou mierou vplývajú na rozhodovanie žiaka a rodiča o budúcom povolaní. **Voľba strednej školy by mala byť potom cestou k dosiahnutiu vybraného povolania.**

Informácie prichádzajú tak zo školského prostredia ako aj z iných zdrojov, z okolia, prostredníctvom rodičov, starých rodičov, kamarátov, známych, ale aj internetových médií, sociálnych sietí, masovokomunikačných prostriedkov - médií. Tie všetky sú súčasťou informačných podkladov pre rozhodovanie sa žiaka. Žiak a rodič ich potrebuje zmysluplne kombinovať a triediť, vyhodnocovať ich relevantnosť a faktickú hodnotu. Preto je ideálne, aby boli informácie v súlade a pôsobenie komunikácie konzistentné a bohaté zo všetkých strán.

Informovanosť verejnosti a predovšetkým cieľových skupín rodičov a žiakov posledných ročníkov základných škôl o možnostiach vzdelávania na stredných odborných školách sa v súčasnosti obmedzuje na dlhodobo využívané komunikačné nástroje, ktoré nie vždy reflektujú potreby prijímateľov informácií a súčasne nevyužívajú všetky dostupné komunikačné kanály, ktorými je možné cielene osloviť konkrétne skupiny.

Komunikačným nástrojom a postupom sa budeme rozsiahlejšie venovať v samostatnej kapitole.

II. ROZHODOVANIE A KOMUNIKÁCIA – DVA KĽÚČOVÉ PROCESY

Ak máme efektívne podporiť rozhodovanie o smerovaní žiakov na stredné školy, potrebujeme poznať princípy, ktorými sa riadi proces rozhodovania. Súčasne je cieľom nasledovného textu ponúknuť informácie, ako podporiť kariérne rozhodovanie, najmä s ohľadom na prípadný výber strednej odbornej školy a riešiť problémy, bariéry takéhoto rozhodovania.

Následne je možné upriamiť pozornosť na princípy účinnej komunikácie v kontexte práce so žiakom, jeho rodičmi a sociálnym okolím. Rozhodovaniu a komunikácii s ním súvisiacou venujeme nasledovnú kapitolu.

2.1 ROZHODOVANIE ŽIAKOV A RODIČOV PRI VOĽBE STREDNEJ ŠKOLY

Rozhodovanie vychádza z informácií a úzko súvisí s komunikáciou. V dnešnom svete obrovského množstva informácií s takmer neobmedzenou prístupnosťou je nevyhnutnosťou pomáhať žiakom (rodičom) vyhľadávať, spracovávať a vyhodnocovať relevantnosť informácií v rámci procesu rozhodovania, ktoré prichádzajú cez rôzne komunikačné kanály a za pomoci rôznorodých komunikačných nástrojov.

Rozhodovanie môže byť krátkodobým alebo dlhodobým procesom. Prebieha uvedomene aj neuvedomene. Užitočné je, ak ho dokážeme uchopiť, postupne cez jednotlivé fázy a aspekty procesu, vedome robiť kroky smerujúce k potrebnému cieľu.

Pri procese rozhodovania by bolo ideálne postupovať objektívne a na základe reálnych faktov, nie je však možné úplne sa odosobniť od vlastnej subjektivity. Pomôcť sebe alebo dieťaťu s rozhodovaním, znamená dokázať nahliadnuť na možné alternatívy (smerujúce k cieľu) aj z odstupu, nadhľadu a čo najobjektívnejšej perspektívy. K „dobrému“ rozhodnutiu tak môžeme dospieť za pomoci:

- **uvedomenia si aspektov vlastnej subjektivity (napr. faktory vplyvu, bariéry),**
- **konfrontovania sa s objektívnymi faktami.**

2.1.1 Proces rozhodovania

Pokúsime sa podrobnejšie objasniť, čo je potrebné v procese rozhodovania zohľadňovať.

Rozhodovanie o pokračovaní štúdia na strednej škole je neoddeliteľne späté s predstavou o sebarealizácii, kariére a životnej dráhe dieťaťa (u neho samého i u jeho sociálneho okolia, najmä rodičov). Vždy v kontexte osobnosti daného jednotlivca, schopností a dispozícií, záujmov, sociálneho okolia, aspirácií a ďalších faktorov, determinujúcich pohľad na trh práce a/alebo samostatnú profesionálnu činnosť v budúcnosti.

Kľúčovými otázkami, cez ktoré je potrebné potenciálneho uchádzača o štúdium na strednej škole previesť, sú minimálne nasledovné:

- Akú hodnotu prisudzuje uchádzač a jeho okolie stredoškolskému vzdelaniu? (vzťahuje sa táto k povolaniu či len k znalostiam/schopnostiam?, dá sa popísať vzhľadom na ďalšie očakávané vzdelávanie po strednej škole? - je pri tom vhodné tiež identifikovať, či vplyv na rozhodnutie má dominantne uchádzač alebo je to skôr jeho relevantné sociálne okolie)
- Prečo takúto hodnotu absolvovaniu štúdia prisudzujú?
- Je predstava o vzdelávaní a prípadne o odbore konkrétna a jasná?
- Čo konkrétne očakávajú ako prínos z absolvovania štúdia? (napríklad vedomosti, status, umožnenie venovať sa niečomu, čo ináč robiť nie je možné...)
- Ako súvisí tento výber so sebaobrazom uchádzača? (korešponduje s ním, nakoľko realistické sú aspirácie, nakoľko je to sebaobraz chcený rodičmi...?)
- Nakoľko sú rozvinuté predstavy o trhu práce, kariérach, požadovaných kompetenciách, ekonomických a materiálnych či psychologických a sociálnych trendoch v oblasti kariér stredoškolských a prípadne následne vysokoškolských absolventov?
- Sú potrebné vo vyššie uvedených otázkach ďalšie dopĺňanie informácií a klarifikácia?

- Je možné posilniť priamy kontakt s realitou povolání (praxe) absolventov školy či odboru, o ktorý vzniká záujem?
(napríklad kariérne dni, exkurzie, rozhovory s absolventmi daného štúdia či s ľuďmi v cieľových pozíciách/povolaniach, konfrontácia s videomateriálmi a podobne)
- Podarí sa nájsť vhodný balans aspirácií, záujmov, dispozícií a príležitostí?
- Podarí sa kvalitne prediskutovať a zvážiť riziká a bariéry danej voľby?
(napríklad vplyv stereotypov, tlak sociálnych skupín či rodiny ako takej, idealizované predstavy...)
- Podarí sa úspešne implementovať rozhodnutie v procese prihlásenia a akceptácie na štúdium?

Je teda zrejmé, že **proces, ktorým žiak a jeho rodina pri rozhodovaní prechádza**, v sebe zahŕňa:

1. **sebapoznávanie**
2. **rozširovanie informácií o sebe a o svete práce**
3. **získovanie informácií o možnostiach štúdia/povolania v regióne a inde**
4. **stanovovanie priorít a práca s identifikáciou a reflexiou rizík**
5. **rozvoj zručností hľadať si vhodné študijné smerovanie v kontexte voľby povolania**

Proces rozhodovania o výbere ďalšieho kariérneho smerovania, s čím súvisí aj výber stredoškolského štúdia u tých, ktorí svoje kariérne ambície s jeho absolvovaním spájajú, môžeme tiež **zjednodušene charakterizovať v troch fázach**:

- **Reflexia** – premýšľať a zisťovať čo ma priťahuje, zaujíma, na čo mám „vlohy“, talent, zručnosti a podobne, čo ma teší a naplňa a prečo a naopak čo pre seba nepovažujem za tak dobré a prečo.
- **Explorácia** – zistiť z rôznych zdrojov, cez rôzne skúsenosti, cez zažitie a vyhodnotenie situácií a podobne, ktoré možnosti vzdelávania mám a k akým kariéram, profesiám, životným dráham môžu viesť – a čo to bude „obnášať“.
- **Plánovanie** – identifikácia krokov, ktoré by som mal spraviť, aby som mohol dospieť k rozhodnutiu a následne k získaniu možnosti zrealizovať zvolené vzdelávanie na zvolenej inštitúcii, zvolenou formou atď. Znamená tiež identifikovať prioritné a preferované možnosti a sústrediť sa na ich naplnenie – teda až po uchádzanie sa a prijatie na danú školu/odbor.

Žiaden z vyššie uvedených krokov by nemal byť podcenený a každý z nich potrebuje rad informačných zdrojov, ktoré pomáhajú uchádzačovi o stredoškolské štúdium dostávať sa stále bližšie k reálnej aplikácii prihlášky a prípadnému prijatiu na štúdium. Nasledovná schéma rozvíja tri vyššie uvedené fázy. Ich ťažiskom je jednak poznávanie a posudzovanie možností (orientácia) a jednak sebapoznávanie (porozumenie svojim preferenciám a ich dôsledkom). Môže pravdepodobne slúžiť viac rodičom ako deťom samotným.

Obr. č. 4: Proces rozhodovania pri voľbe povolania

2.1.2 Otázky, ktoré by mali pri rozhodovaní byť zodpovedané

Rodič a dieťa by sa mali zamyslieť minimálne nad nasledovnými otázkami:

- Mám šancu dostať sa na školu?
- Bude ma škola baviť?
- Má škola perspektívu?
- Aké mám šance sa po škole uplatniť?
- Mám šancu zvládnuť štúdium?
- Ktoré sú profilové predmety?
- Nemám s nimi problémy?
- Aké ďalšie (prenositel'né) zručnosti môžem štúdiom získať?
- Bude štúdium finančne náročné?
- Chcem ísť po skončení SŠ na VŠ?

Otázky súvisiace s osobnostnými predpokladmi, ktoré si dieťa môže položiť:

- Aký mám vzťah k učeniu?
- Som študijný typ?
- Ako mi ide učenie?
- Aké mám známky?
- Robím radšej niečo praktické, alebo mám radšej knihy a vedomosti?
- Akú úroveň kvalifikácie chcem dosiahnuť?
- Ako ma vidia učitelia a rodičia?
- Ako dlho sa budem pripravovať na povolanie?

Tipy, čo si všímať a čo sa pýtať na Dni otvorených dverí:

- Aké má škola priestory a vybavenie?
- Aké sú profilové predmety?
- Aké jazyky sa učia?
- Aké ďalšie prenositeľné kompetencie/ zručnosti škola rozvíja? (komunikačné zručnosti, prezentačné zručnosti, IT zručnosti, základy manažmentu, zručnosť narábania s financiami, schopnosť riešenia problémov, vyjednávací zručnosti a pod.).
- Aké záujmy škola podporuje?
- Do akých projektov je škola zapojená?
- Z čoho sa robia prijímacie skúšky?
- Akí úspešní sú absolventi školy?

2.1.3 Rozhodovanie ako psychologický proces

S čím súvisí rozhodovanie ako psychologický, racionálno-emocionálny proces, smerujúci k voľbe z viacerých možných alternatív?

Predovšetkým prebieha v niekoľkých (navzájom nie plne oddelených, ale tiež prelínajúcich sa) fázach.

Subjekt rozhodovania potrebuje:

- rozpoznať a definovať podstatu situácie, v ktorej máme spraviť rozhodnutie,
- identifikovať alternatívy,
- vybrať tú najlepšiu (najefektívnejšiu) alternatívu a
- zrealizovať voľbu a uviesť rozhodnutie do praxe.

Aby sme podporili kvalitné rozhodnutie, je potrebné neopomenúť:

1. rozpoznať a definovať podstatu situácie, v ktorej máme spraviť rozhodnutie:
 - zhodnotiť súčasnú situáciu + určiť, pomenovať cieľ,
2. identifikovať alternatívy:
 - zo všetkých dostupných zdrojov, určiť relevantné možnosti,
 - identifikovať vnútorné nastavenie voči jednotlivým alternatívam (tzn. aké skúsenosti, myšlienky, emócie sa mi spájajú s tou ktorou alternatívou, atď.),
 - identifikovať tak bariéry, prekážky, „čo mi bráni sa rozhodnúť?“ „čo ma zastavuje vybrať si práve túto alternatívu?",
 - nájsť riešenia na prekonávanie bariér – napr. na základe vlastných skúseností a poznatkov porovnaných s aktuálnymi informáciami (príp. aj skúsenosťami a odporúčaniami druhých).
3. vybrať tú najlepšiu (najefektívnejšiu) alternatívu:
 - spraviť rozhodnutie výberu z odstupu a na základe objektívnej perspektívy,
4. zrealizovať voľbu a dať rozhodnutie do praxe:
 - uskutočniť voľbu a aktívny krok k realizácii.

Ako tieto kroky aplikovať pri facilitácii voľby strednej školy:

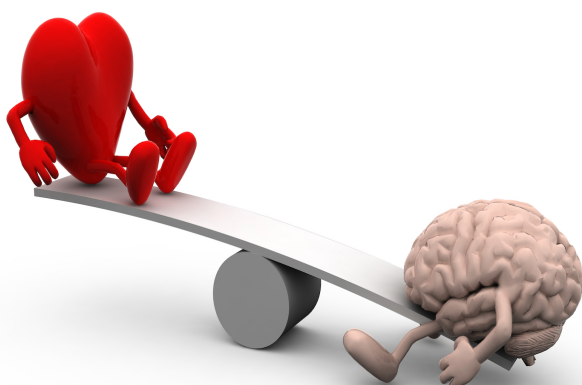
Významný je dostatočný časový priestor na rozhodovanie. Uskutočnenie rozhodovacieho procesu, nie je otázka jedného večera, vyžaduje si dlhšie obdobie, dôkladnejšie uvažovanie a hlbšie zameranie sa na tému, veď môže zásadne ovplyvniť život dieťaťa v dlhodobom horizonte. V prípade rozhodovania o voľbe strednej školy by sme mali hovoriť o časovom horizonte rokov, minimálne však mesiacov, každopádne nie dní!

Aplikácia odporúčaných krokov by mala na seba nadväzovať, nie je dobré proces výrazne redukovat', ak sa chceme vyhnúť zásadným chybám. Tu sú tzv. racionálne postupy pre voľbu:

- definovať skutočný potenciál dieťaťa, jeho schopnosti, zručnosti, motivácie, preferencie vzhľadom k typom činností, ktoré mu idú dobre, bavia ho, inšpirujú ho k podávaniu kvalitných výkonov (Existujú rôzne hravé spôsoby: <https://www.komposyt.sk/pre-ziakov/hry> alebo webové aplikácie na určenie silných stránok <http://www.testsilnychstranek.cz/>, alebo je možné na základe toho, čomu sa dieťa venuje, vytvoriť jeho profil na portáli <http://coumim.cz/>).
- reflektovať spolu so žiakom a rodičmi kontext jeho rozhodovania a čo ho ovplyvňuje, čomu bude prisudzovaný význam ako kritériám rozhodovania (sociálna situácia, skúsenosti v rodine a okolí, záujmy, schopnosť učiť sa, známky, situácie na trhu práce a prognózy možných kariér, ponuky stredných škôl a ich rôzne aspekty, možnosti vzhľadom na potenciál žiaka – najrôznejšie determinovaného a pod.),
- investovať čas do orientácie v téme povolania, kariéry, k nim vedúcich kvalifikácií – čo najkonkrétnejšie (najlepšie vrátane zážitkov – osobného spoznania prostredia a ľudí v práci)
- identifikovať vhodné povolanie/a či kariérnu dráhu pre žiaka, alebo aspoň typy povolani a možné alternatívne kariérne dráhy, ktoré sú rovnakej, podobnej podstaty (čo najviac priblížiť obraz reálneho výkonu potenciálnych povolani – stretnutia, diskusie, videá, kariérne dni - deti sa môžu inšpirovať videami povolani <https://www.komposyt.sk/pre-ziakov/zamestnania-pod-lupou-videa> alebo si pozrieť katalóg pracovných pozícií - <http://www.zsodborne.sk/files/katalog-pracovnych-pozicii/SIOV-katalog-pracovnych-pouzicii.pdf>)
- pomenovať si riziká zvažovaných alternatív a spôsoby vyrovnania sa s nimi (napríklad nezvládnutie niektorých nárokov na škole, regionálna nedostupnosť, následné študijné alternatívy – napríklad vysokoškolské štúdium...),
- určiť školy a odbory, ktoré sú (alebo budú) v ponuke, a pripraviť žiaka a jeho rodinu na predpoklady, ktoré musí ako uchádzač splniť (prijímacie pohovory, výsledky na základnej škole a pod.) - možno nájsť na stránke MŠ SR alebo na <http://www.akyodbor.sk/> alebo aj www.potrebyovp.sk,

- vybrať tú najlepšiu možnú alternatívu po systematickom zvážení jasne formulovaných prioritných kritérií pre dané dieťa (najmä osobné dispozície žiaka, ambície a ciele, záujmy, potenciál kariérny, resp. potreby trhu práce, možnosti ponúkaných študijných odborov, prípadne regionálne preferencie),
- urobiť krok k realizácii (od prehlbovania súvisiacich záujmov, naberania skúseností a vedomostí, spoznávania oblasti výberu po poslanie prihlášky).

Proces rozhodovania o profesijnom smerovaní človeka je komplexný proces, kde svoju úlohu zohrávajú nielen racionálne, ale aj emocionálne činitele.

Obidva môžu prebehnúť bez nejakého väčšieho uvedomenia (najmä v prípadoch ak absentujú diskusie, dotazníky, dlhodobejšia komunikácia k téme, ktorá vedie k uvedomovaniu si faktov a alternatív). **Práve neuvedomované časti rozhodovacieho procesu môžu smerovať naše rozhodnutia k subjektívnym, iracionálnym a nepodloženým záverom.** Okrem verbalizácie sú ďalšie spôsoby, ako ich posúvať viac na vedomú úroveň – napríklad cez identifikáciu možných „faktorov vplyvu“ na voľbu.

Faktory, ktoré ovplyvňujú rozhodovanie

Človek sa vyvíja a formuje v interakciách s druhými ľuďmi, teda prebieha vzájomné ovplyvňovanie sa okolitého sociálneho prostredia. Psychológia jedincov na seba vzájomne vplýva, podobne ako jedinec dokáže ovplyvniť skupinovú psychológiu a naopak. Pôvodne je to jadrová rodina, tí najbližší členovia rodiny a známi, postupne sa človek otvára svetu a jeho vlastná psychológia začína byť konfrontovaná (v interakcii) so širšou spoločnosťou. V konečnom dôsledku na rozhodovanie jednotlivca vplýva viac úrovní pôsobenia, čím je proces rozhodovania zložitejší a neprebieha úplne priamočiaro. V žiadnom prípade nie nezávisle od sociálnych vplyvov (najmä očakávaní sociálne významných subjektov).

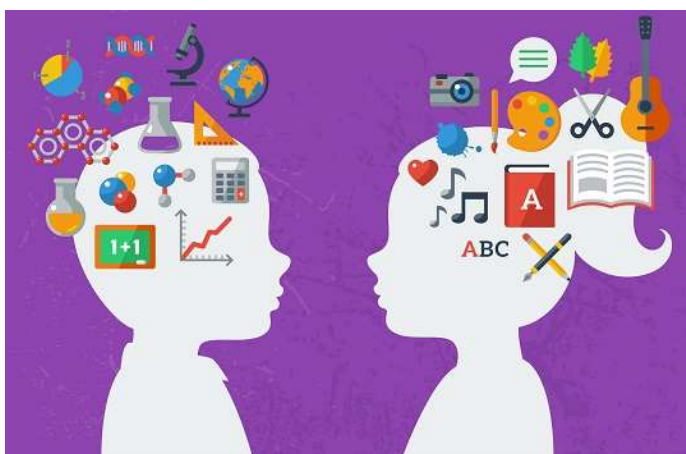
Ktoré faktory vplyvu je dobré rozdiskutovať?

- Individuálna psychológia žiaka – črty, reakcie, postoje, emocionalita...
- Psychológia rodičov, členov rodiny (v kontexte predmetu rozhodnutia),
- Psychológia rovesníkov, učiteľov (v kontexte predmetu rozhodnutia),
- Kolektívna psychológia spoločnosti (ako možný širší, kultúrny kontext predmetu rozhodnutia).

Faktory vplyvu, ktoré si menej uvedomujeme a preto sú často mimo verbalizácie/úrovne uvedomovania si (a môžu byť pre rozhodovanie z racionálneho pohľadu rizikom):

- vzťah alebo druhá osoba (závislosť od toho druhého, chcieť vyhovieť, strach zo straty náklonnosti osoby, atď.),
- presvedčenia o živote („len“ „lekár/murár má chlieb v ruke“, potrebujem byť vysokoškolsky vzdelaný/á, aby som mohla niečo v živote dosiahnuť a pod.),
- predsudky (veda a technika patrí iba mužom...).

Presvedčenia sú jednými z najčastejších faktorov, ktoré ovplyvňujú naše rozhodovanie, bez toho aby sme sa pri nich pozastavili, zvažovali ich aktuálnosť, efektívnosť, realnosť. Podobne ako pri predsudkoch, i keď nie sú pravdivé, automaticky ich berieme ako fakt.

Predsudky a presvedčenia (mentálne vzorce) vznikajú na základe našich minulých skúseností, zovšeobecnením našich pozorovaní, zážitkov. Dokonca niektoré mohli vzniknúť aj na základe chybných spomienok, nepotvrdených obvinení, chybnej logiky.

Ak vnímame niečo ako riskantné, ľahšie, použijeme mentálny vzorec (vyplývajúci z minulých zážitkov),

ktorý potvrdzuje riskantnosť a odklonenie sa od varianty. **Minulé skúsenosti** nám tak môžu ovplyvňovať rozhodovanie a majú vplyv na budúcnosť. To znamená, že ak z minulého rozhodnutia vyplynulo niečo pozitívne, radi si vyberieme to isté alebo podobné rozhodnutie, ak sa vyskytneme v podobnej situácii. Inak povedané, chceme sa vyhnúť chybám z minulosti.

Faktory vplyvu, ktoré si ľahšie uvedomíme, sú napr.:

- spoločenská pozícia, status,
- vek, vzdelanie,
- zaručená kvalita (zdroj informácie, kvalita školy, a pod.),

Dokážeme si všimnúť, ak má niekto výrazný vplyv alebo má na nás vplyv. Napríklad je od nás starší, skúsenejší, alebo je vysokovzdelaný a uznávaný vo svojom odbore, je bohatý, podnikateľsky úspešný a pod.

POZOR: Schopnosť všimnúť si vplyv je vysoká len v prípade, že niekto vplýva na nás. Neplatí to naopak, keď my vplývame na druhých, to si všímame menej.

V procese rozhodovania sa o povolání, môžeme obrátiť pozornosť na tieto **roviny vplyvu**:

- **Individualita (osobná psychológia)** - záujmy, zručnosti, schopnosť učiť sa, dôvera v seba, dôvera v druhých ľudí, sebaúčinnosť dieťaťa (schopnosť adekvátne vnímať seba a konať s určitou dávkou zodpovednosti) a pod.
- **Jadrová rodina** - spoluvytvára dieťaťu presvedčenia o živote a o fungovaní sveta, je modelom o fungovaní vo vzťahoch (rodičia, súrodenci, starí rodičia a pod.).
- **Prostredie** - interakcie so spolužiakmi, kamarátmi, fungovanie v skupine, interakcia s autoritami. Vymieňanie si skúseností a informácií.
- **Spoločenská situácia** - verejná mienka spoločnosti, čo hovoria média a pod.

Čo to znamená konkrétne u žiakov:

- osobnosť žiaka, úroveň sebapoznania,
- miera sebaúčinnosti žiaka,
- blízke vzťahy (rodičia, priatelia, súrodenci a pod.),
- užšie sociálne prostredie (škola, učitelia, spolužiaci, známi, a pod.),
- verejná mienka sprostredkovaná cez:
 - väčšinové média,
 - sociálne siete, diskusie,
 - webové stránky, videá, blogy, články.

Čo to znamená konkrétne u rodičov:

- osobnosť rodiča,
- minulé skúsenosti, presvedčenia o svete a živote,
- vzdelanie, sociálny status, vek,
- verejná mienka sprostredkovaná cez média,
- úroveň schopnosti vyhľadávať, spracovávať a vyhodnocovať informácie.

Rozpoznávanie faktorov, ktoré majú vplyv na naše rozhodovanie, nám môže pomôcť získať odstup od svojej subjektivity a získať tak viac objektívnych náhľadov na možné alternatívy a celkový proces rozhodovania.

Postup ako možno pracovať s neuvedomovanými procesmi v rámci rozhodovania v našich myšliach a v našom prežívaní.

- Spomaliť alebo úplne zastaviť sa – vyhradiť si čas aj priestor.
- Zamerať svoju pozornosť na seba a skúsiť preskúmať, čo si o tom myslím a aké pocity mám s tým spojené (vlastná introspekcia alebo pomôcť rodičom a žiakovi k introspekcii):
 - ✓ Kto som? Za čím si stojím? Kto nie som a s čím nesúhlasím? (ohľadom hlavnej témy rozhodovania)
 - ✓ Čo považujem za najlepšiu alternatívu a prečo?
 - ✓ Čo považujem za najhoršiu alternatívu a prečo?
 - ✓ Aké presvedčenia sa mi spájajú s danými alternatívami (tie, ktoré hovoria za, aj proti)?
 - ✓ Ako viem, že tieto myšlienky naozaj reprezentujú aktuálny, reálny stav?
 - ✓ Ktoré objektívne informácie a fakty hovoria za alebo proti tomuto presvedčeniu?
 - ✓ Svoj názor skúsim konfrontovať s informáciami z dostupných a odporúčaných (kvalitných) zdrojov.

Práca s bariérami v rozhodovaní je však zložitá a náročná. Preto jej venujeme širší priestor v nasledujúcom texte.

2.1.4 Ako prekonávať bariéry v rozhodovaní

Okrem faktorov vplyvu je dôležité v procese rozhodovania detekovať aj **prekážky/bariéry**, ktoré nám bránia posunúť sa v jednotlivých fázach procesu rozhodovania, alebo tiež môžu zásadne ovplyvniť náš smer rozhodovania.

- Dávajú nám „STOP“
- Ohraničujú/zužujú naše možnosti
- Vedia nás úplne odradiť, znechutiť, berú motiváciu
- Môžu vyvolávať strach a neistotu

Napr. ak niekde vnímame neprekonateľnú bariéru, hľadáme automaticky inú možnosť, bez toho, aby sme naozaj preskúmali a hľadali možné riešenia a preskúmali tak, či bariéra je naozaj taká neprekonateľná alebo neprijateľná.

Bariéry pri rozhodovaní môžeme vidieť v dvoch základných úrovniach:

- vnútorné, naše osobné - limity našej osobnosti a tela, vlastné presvedčenia,
- vyplývajúce z vonkajšieho prostredia/podmienok - miesto bydliska, finančná alebo iná podpora (od štátu, od firiem, atď.), nekvalitné podmienky na škole, atď.

Pri obidvoch typoch bariér platí, že môžeme skúmať našu mieru dosahu a možností ich prekonávať. To je východiskom práce s nimi - v rámci podpory rozhodovacieho procesu o štúdiu.

Bariéry, ktoré v konečnom dôsledku bránia žiakom aj rodičom zaujímať sa aj o stredné školy odborného zamerania sú prekonateľné. No miera našich možností prekonávať ich sa môže pri jednotlivých prekážkach meniť.

Prekážky pri vyhľadávaní a získavaní informácií:

- nevedomosť o nich
- nedostupnosť
- neprehľadnosť
- náročnosť ich vyhľadávania

Prekážky pri spracovaní a vyhodnotení informácií:

- neznáma, či nepotvrdená aktuálnosť
- istota/neistota kvality- relevantnosti informácie

Čo môžeme spraviť pre limitáciu týchto prekážok - na čo máme dosah:

- vzájomne si zdieľať overené zdroje informácií
- ak poznáme užitočné odporúčania, proaktívne ich ponúkať ďalej
- aktívne sa pýtať a zaujímať u ľudí, odborníkov, ktorí sa pohybujú v danej problematike
- získavať čo najviac osobných skúseností (svojich alebo od druhých ľudí, na ktorých a vieme spoľahnúť)

Možné bariéry na strane verejnej mienky:

Mienka verejnosti má silný vplyv. Môže byť častokrát mylná a zavádzajúca. Nie vždy vychádza z podložených faktov a overenej reality. Je dobré pri informácii získavanej zo zdrojov verejnej mienky zamyslieť sa hlbšie nad jej pôvodom a výpovednou hodnotou:

- verejná mienka väčšinou posudzuje, hovorí, čo je správne a čo nie, čo je dobré a čo zlé – to samo o sebe je rizikom, nakoľko väčšina vecí má „pro aj kontra“, dobré aj zlé stránky/aspekty
- bariérovou je vtedy, ak sa jedná o **nekriticky prijímaný „väčšinový“ názor**, ak ju automaticky povýšime nad svoju vlastnú mienku a mienku blízkeho okolia.

Čo môžeme podniknúť - na čo máme dosah pri overení verejnej mienky:

- pýtať sa na zdroje najčastejších a tiež alternatívnych informácií, faktov a zhodnocovať ich
- konfrontovať verejnú mienku s aktuálnosťou a realitou dostupných informácií, faktov a ich relevantnosti pre rozhodovanie

Predsudky, ako napr. „zo strednej odbornej školy sa nedá dostať na VŠ” alebo „na stredné odborné školy idú len žiaci s horším prospechom” **sú príkladom možných zvnútornených mylných presvedčení**. Rozpoznať ich je možné len dôkladným overovaním si platnosti ich tvrdenia, hľadaním a vyhodnocovaním argumentov z viacerých strán. Najdôležitejšie je však včas si uvedomiť ich možnú nepodloženosť, neuveriť zdanlivej, všeobecnej zhode väčšieho počtu ľudí a neuspokojiť sa s „dojmom platnosti“ na úkor faktov či energie vlozenej do ich overenia.

Bariéry, na ktoré skôr nemáme dosah a nemajú len charakter informácie či postoja:

- Slabá podpora zo strany štátu (absentujúce financie, zákony, údaje...).
- Nízke kritériá pre prijímanie na školy a rezultujúca úroveň žiakov, nepodporené tie odbory a tí študenti, ktorí sa rozhodnú ísť študovať potrebné chýbajúce profesie na trhu práce a pod.
- Systém spolupráce zamestnávateľov a odborných škôl (je vnímaný zatiaľ ako nedostatočne rozbehnutý, málo fungujúci - firmy majú zatiaľ iba slabý záujem spolupracovať a podporovať školy, prípadne ešte nie je dostatok podnikov z rôznych sektorov a v rôznych regiónoch).
- Niektoré odborné školy majú slabo kvalifikovaných majstrov, slabé odborné vybavenie, nekopírujú moderné a potrebné trendy v odbore

Napriek tomu, v rámci týchto bariér môžeme pracovať na ich eliminácii:

- Zamerať sa na tie odbory a školy, ktoré spolupracujú so zamestnávateľmi s „dobrým menom“ a ekonomickou perspektívou. Zamerať sa tam, kde podpora kvalitného vzdelávania existuje, a na to, čo a kde funguje.
- Podporiť rozširovanie poznatkov a vedomostí o duálnom vzdelávaní a spolupráci škôl s praxou medzi odbornou i laickou verejnosťou, o úspešných prípadoch a prognózach vývoja v lokálnych podmienkach, o dobrej praxi z iných krajín, overenej skúsenosti.
- Priamo oslovovať dané stredné školy, vyzývať ich k reálnym a viditeľným krokom skvalitňovania ponuky a prevádzky školy.

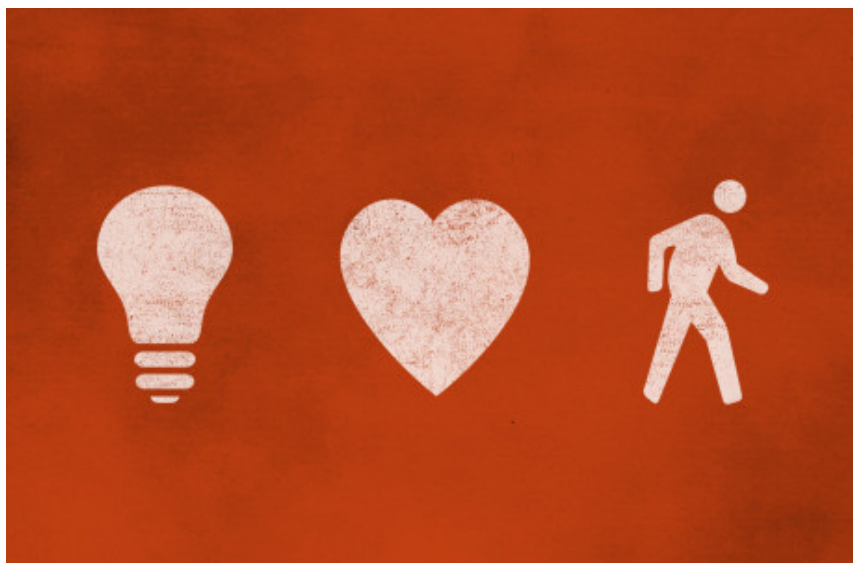
2.1.5 Ako uľahčiť rozhodovanie počas rozhovoru, čo s bariérami v rozhodovaní?

V každodennej práci so žiakmi a rodinami je samozrejme nutné individuálne aplikovať tu všeobecne pomenované faktory rozhodovania a prekonávanie bariér. **Ponúkame jednu z možností, ako pomôcť pri rozhodovaní a to na základe kongnitívne behaviorálneho prístupu⁴².** Popisuje, ako pracovať s procesom rozhodovania na 3 úrovniach:

- kognitívnej - **mentálnej**,
- **emocionálnej** a
- konatívnej - na úrovni **správania**.

Postup ponúka jednotlivé nižšie načrtnuté techniky a stratégie (napr. prerámcovanie myšlienkových presvedčení, emocionálna stabilizácia), konkrétne zamerané na posilnenie a podporenie človeka v prekonávaní bariér a v dosahovaní cieľa. Súčasne ho tak vedieme k vyššej miere samostatnosti v rámci kariérového rozvoja, flexibilita a prijímaní vlastných profesijných rozhodnutí.

Proces môže prebiehať na základe individuálnych potrieb, potrieb trhu a organizácií. Kľúčom je, že človek je smerovaný k sebestačnosti (hľadaním riešení, nie len zastavením sa pri prekážkach). Je mu pomáhané zorientovať sa vo výzvach, ktoré prichádzajú s vybraným povoláním v prítomnosti a rovnako sa tak pripravovať aj na výzvy budúcnosti.

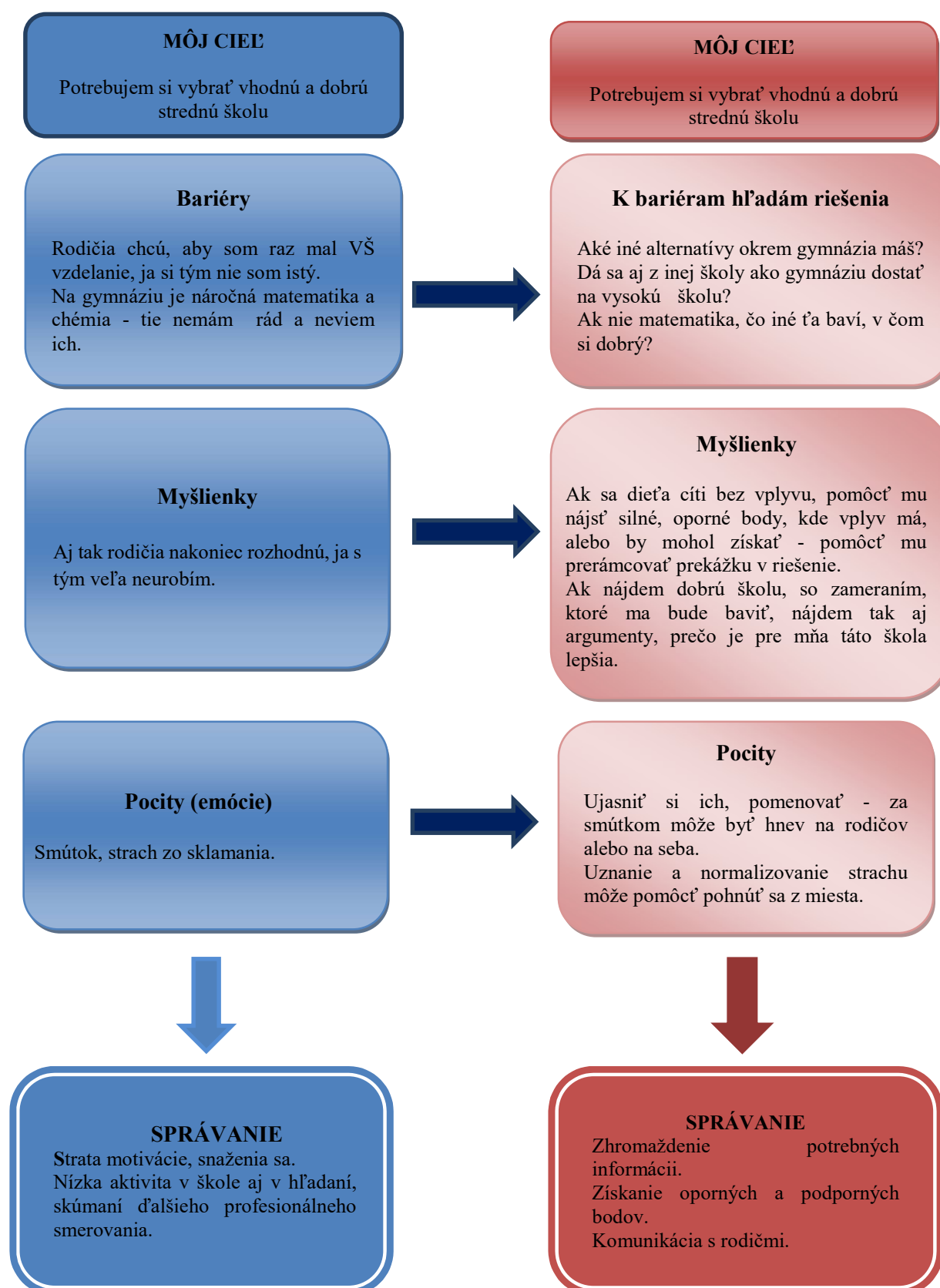

⁴² *Applying psychological counselling in student career guidance.* Guidance Crossing Borders. Ivan Mrgan. Cross Border Seminar, 9-10 of June. Retz, Austria, 2015.

6 krokov postupu:

- 1. Spolu s danou osobou určiť a pomenovať si cieľ rozhodovania a cieľ celej aktivity (napríklad nastúpiť na perspektívnu a mne primeranú školu). Cieľ by mal byť jasne a krátko sformulovaný, naplniteľný (pomáhame si dopytovaním sa na priority, vízie, ambície a podobne).
- 2. Pomáhame pomenovať, ako sa chce človek cítiť a správať počas napĺňania cieľa. Tejto časti určovania cieľa sa často nevenuje veľa pozornosti a pritom práve tu môžeme človeka pripraviť na následné prežívanie, keď bude formulovať myšlienky, odhodlávať sa ku konaniu/nekonaniu, ktoré môžu priniesť potrebné kroky k dosiahnutiu cieľa. Emócie môžu myšlienky a konanie zabrzdiť ale aj „umožniť“ či podporiť!
- 3. Identifikácia bariér. Objavujú sa už spolu s formulovaním si cieľa. Počas identifikácie ich prerozdeľujeme do kognitívnych, emocionálnych a behaviorálnych bariér. Zameranie sa na emocionálne prežívanie alebo na myšlienky samostatne, nám umožní pomôcť človeku ľahšie nájsť konkrétne riešenie na konkrétnu bariéru.
 - Pri kognitívnych bariérach je človek zastavovaný vlastnými myšlienkami a presvedčeniami, ktoré najčastejšie kritizujú alebo nedôverujú vybranému cieľu, alebo schopnostiam, ktoré by mu umožnili cieľ dosiahnuť.
 - Pomôcť odhaľovať a pomenovávať strach, odpor, radosť, nadšenie - napr. emočné naladenie pri jednotlivých alternatívach. Emócie sú častokrát neoslovené, čo v procese ako je rozhodovanie a napĺňanie vybraného cieľa môže vyvolávať nezhody, vyhybanie sa, napätie, prokrastináciu atď. Zachytením smútku, hnevu, strachu máme šancu zistiť, čo je za týmto prežívaním a umožniť človeku vedome spracovať procesy prežívania a myslenia.
 - Behaviorálne bariéry súvisia s vyššie spomenutými bariérami, ktoré sa premietajú, prejavujú v našom správaní. Takéto správanie nás odkláňa od dosiahnutia cieľa – napríklad potreba či tendencia urobiť všetko iné, okrem dôležitých krokov pre posun k cieľu.
- 4. Definovanie už existujúcich podmienok, východísk, aktuálneho stavu – kde sa nachádzam a čo je reálne prítomné ako východisko – čo už ťažko zmením ale mal by som reflektovať a na tento stav nadviazať.
- 5. Určiť možnosti dosiahnutia cieľa – aké sú alternatívy, kadiaľ sa dá k cieľu dostať, vybrať tú najschodnejšiu a určiť si postupné kroky, zaviazat' sa ich uskutočniť.
- 6. Uskutočniť kroky a overiť, či som v želanom ciele, potvrdiť si jeho dosiahnutie.

Obr. č. 5: Prerámčovanie konkrétnych častí bariér

Ak pri dosahovaní cieľa dokážeme žiakovi pomôcť **rozpoznať jednotlivé** už vyššie spomenuté **bariéry**, môžeme s nimi následne jednotlivo pracovať. Tzn. pomôcť **formulovať možné riešenia** k daným bariéram:

- Na tlak rodičov je možné určiť ako riešenie asertivitu, málo informácií o odbore si žiada doštudovanie si informácií.
- Na mentálnej úrovni treba pomôcť prerámcovať vnútorný kriticismus do vnútornej podpory a dôvery v seba.
- Na emocionálnej úrovni bariéry pomôže, ak sú aj negatívne emócie zachytávané, pomenovávané s tým, že je dôležité smerovať človeka aj k tým pozitívnym.
- Výsledkom v správaní tak môže byť doštudovanie si potrebných materiálov a asertívna komunikácia s rodičmi.

POZOR!

Jedným z problémov, prečo žiaci nevedia naplniť cieľ, je napr. **slabý záväzok k cieľu alebo ambivalentné (rozporuplné, nejednoznačné) pocity voči výsledku**, dosiahnutiu cieľa. Preto je dôležité so žiakom (s tým, kto sa rozhoduje) prejsť cez jednotlivé úrovne bariér a pomôcť mu ich identifikovať. Človek tak dáva súhlas na úrovni rozumu, prežívania aj správania, čím sa vyhneme aj novej ambivalencii voči dosiahnutiu cieľa.

2.1.6 Koľko času potrebuje žiak a rodina na rozhodovanie?

Pomôcť určiť základné profesijné smerovanie dieťaťa je procesom, ktorý si vyžaduje **komplexný prístup** (neprogramovaný na istý okamih), čo si vyžaduje rozsiahlejší časový rámec.

Aby sa ďalší výber školy nestal nútenou voľbou – ale skôr realitou ovplyvnený proces rozhodovania a nájdenia tej najlepšej alternatívy, je potrebné u dieťaťa včasnejšie vzbudzovať zvedavosť a záujem o sebarealizáciu a o svet práce. Rovnako je potrebné vnášať túto tému do rodinnej diskusie.

Ak dieťaťu poskytneme orientovanie sa v kariérovom smerovaní až v čase ukončovania základnej školy (rôzne testy, rozhovory, informácie, diskusie), tak síce získava poznatky kam môže, kam nemôže ísť, na čo má a na čo nemá (z pohľadu známok), avšak už bez možnosti veľkého vplyvu meniť veci, bez možnosti sa na nich zásadne podieľať, bez možnosti hlbšieho pochopenia sveta práce a svojich príležitostí, ktoré ešte môže výrazne formovať.

Mnohé materiály, ktoré sa venujú tejto problematike, hovoria, že **minimálne už od 6. ročníka** základnej školy dieťa potrebuje byť podporované v sebapoznávaní, v rozvíjaní svojich silných a slabých stránok a smerované tak k sebaúčinnosti a záujmu podieľať sa na voľbe svojej strednej školy, svojho budúceho povolania⁴³.

Pre rodiča/rodičov to znamená zvážiť čas, ktorý je potrebný ešte predtým, ako nastane proces hlavného a konečného rozhodovania, kam na strednú školu. Dieťa potrebuje dostať príležitosť sa zamýšľať nad svojou budúcnosťou. Za pomoci jeho záujmov a schopností mu môžeme pomôcť vytvoriť jeho víziu (sen) o budúcnosti, ktorá je konfrontovaná s realitou a aktualitami zo sveta práce. Rodič (a tiež učiteľ, výchovný poradca) môže aktívnymi krokmi smerom k dieťaťu pomôcť nájsť pre dieťa

školu/alternatívu, ktorá najviac podporí rozvoj jeho potenciálu, osobnosti a bude ho tak smerovať k samostatnosti a sebestačnosti.

Proces rozhodovania ohľadom výberu strednej školy sa u nás väčšinou začína v 8. a 9. ročníku základných škôl. Ak by šlo o jednoduchý a jasne riešiteľný (programovaný) proces, naozaj by sa dalo povedať, že niekoľko mesiacov je dosť času na proces takéhoto rozhodnutia. A veľakrát tomu naozaj tak je, najmä ak sa jedná o deti, ktoré sú už dostatočne zorientované. **Avšak kľúčovou je práve fáza orientácie! Tá by mala predchádzať a byť dlhodobejšia. Potom je reálna pomerne kratšia fáza rozhodovania.**

⁴³ Základné koncepty a teoretické východiská výchovného poradenstva. Poznámky k teoretickým východiskám koncepcie činnosti systému výchovného poradenstva. PhDr. Marta Hargašová, CSc. www.komposyt.sk

2.1.7 Ako podporiť aktivitu dieťaťa, zapojiť ho do procesu rozhodovania

Dieťa potrebuje dostať šancu na svoje kariérové smerovanie vplývať, cítiť sa tak **spoluzodpovedne**. Mať šancu k prebudeniu **vnútornej motivácie**. Možnosť vplyvu, môže dieťa viesť k jeho vlastnej aktivite, ktorá je do súčasného spoločenského sveta aj sveta práce veľmi potrebná. Byť zodpovedným za svoj život, za to, čo sa naučím (vo formálnom, neformálnom a informálnom učení), či sa uplatním na trhu práce, alebo budem aktívnym občanom, je spôsob života, ktorý nie je vlastný každému - treba sa naučiť byť aktérom, nie pasívnym prijímateľom podmienok⁴⁴.

To, čo sa nazýva doktrína záujmu vo vzdelávaní, je teória, ktorá požaduje, aby bolo vzdelávanie a **usmerňovanie žiakov a študentov v ich kariérovom vývine založené na ich záujmoch**. Vždy sa musí vychádzať z už existujúcich záujmov a nové záujmy sa majú rozvíjať na ich základoch⁴⁵.

Záujmy - sú motivačné sily, ktoré predstavujú trvalejší „ťah“ určitým smerom a sú spontánne, prebiehajú bez primárnej účasti vôľových procesov⁴⁶.

- Rozumieme pod nimi emocionálne skúsenosti, ktoré môžeme opísať: „pre mňa to bol cenný zážitok“, alebo „to, čo stojí za námahu“, „to, čo stojí za to“.
- Môžu byť spontánne aj naučené.
- Sú objekty alebo aktivity, z ktorých plyní príjemný pocit.

Čím dlhšie a intenzívnejšie sa žiak niektorej z jeho obľúbených činností venuje so záujmom, tým viac sa prehlbuje jeho **vnútorná motivácia** a zároveň sa rozširujú aj zručnosti z činnosti vyplývajúcej.

Oblasti záujmu môžeme objaviť kladením otázok typu:

- Čo robíš rád?
- Z čoho máš radosť?
- Čo ťa baví?
- Pri čom ti čas letí, ani nevieš ako?
- Čo robíš najradšej, keď nemusíš robiť vôbec nič?

Treba pomôcť žiakom a študentom identifikovať u seba tie činnosti, ktoré sa dajú hodnotiť ako záujmy a zahrnúť ich do individuálnych rozhodovacích stratégií.

⁴⁴

<https://www.komposyt.sk/pre-odbornikov/karierove-poradenstvo/preview-file/12-karierove-poradenstvo-tefan-g-rajcar-marta-hargatova-darina-lepesova-242.pdf>

⁴⁵

https://www.komposyt.sk/pre-odbornikov/legislativa/preview-file/marta_hargasova_ku_koncepcii_vp-fin-1490.pdf

⁴⁶ Tamtiež

Sú mladí ľudia, ktorí majú jasno vo svojich záujmoch a cieľoch a spravidla sa im darí aj svoj cieľ dosiahnuť. Je však aj veľa takých, ktorí nemajú jasno, čo ich naozaj baví, zaujíma alebo v

ničom v škole extra nevynikajú, alebo práve naopak vynikajú v mnohých veciach. Špeciálne tým nepriamočiaro smerujúcim je určené kariérové poradenstvo.

Podporiť rozvinúť v žiakovi vnútornú motiváciu v spojitosti s kariérovým smerovaním si vyžaduje kontinuálny proces, ktorý môžeme z hľadiska ZŠ a vývinových teórií zasadiť do obdobia pubescencie 11-15 rokov (6. - 9. ročník). V tomto období dospievania sa objavuje mimoriadna intraindividuálna a interindividuálna variabilita. Platí to nielen v rámci biologických zmien, ale aj pre ostatné psychologické a sociálnopsychologické aspekty rozvoja celkovej populácie žiakov na základných školách⁴⁷. Okrem vnútornej motivácie sa treba pri žiakoch zaoberať aj **sebaúčinnosťou**. Tá hovorí o vnútornom presvedčení človeka o tom, či zvládne podmienky potrebné na dosiahnutie cieľa a jeho odhad, či jeho určité správanie ho naozaj dovedie k očakávaným výsledkom. Je to o miere viery v **kontrolu vlastného osudu**.

47

<https://www.komposyt.sk/pre-odbornikov/karierove-poradenstvo/preview-file/12-karierove-poradenstvo-tefan-grajcar-marta-hargatova-darina-lepesova-242.pdf>

2.2 ODPORÚČANIA PRE PODPORU KOMUNIKÁCIE PRI PODPORE ROZHODOVANIA ŽIAKOV A RODIČOV O POVOLANÍ A SMEROVANÍ ĎALŠIEHO VZDELÁVANIA

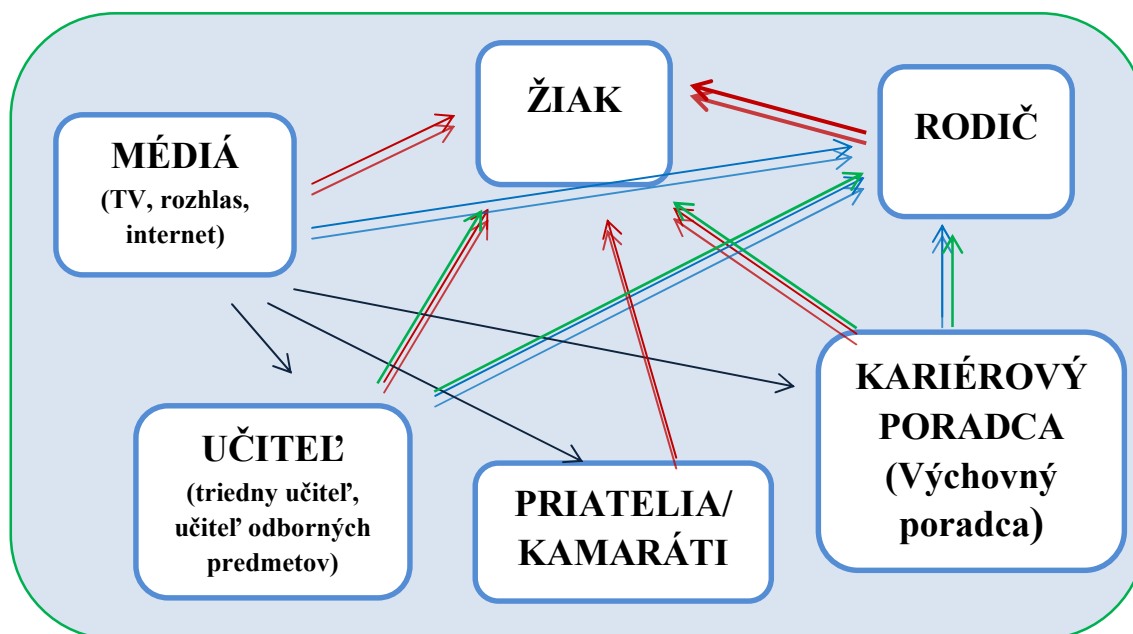
Na základe zrealizovaného prieskumu, ktorého výsledky sme popisovali v časti 1.3.3 môžeme konštatovať, že pedagógovia a výchovní poradcovia vnímajú ako základný a najúčinnější nástroj na šírenie informácií o odbornom vzdelávaní predovšetkým osobné stretnutie a individuálny rozhovor s rodičmi a so žiakmi.

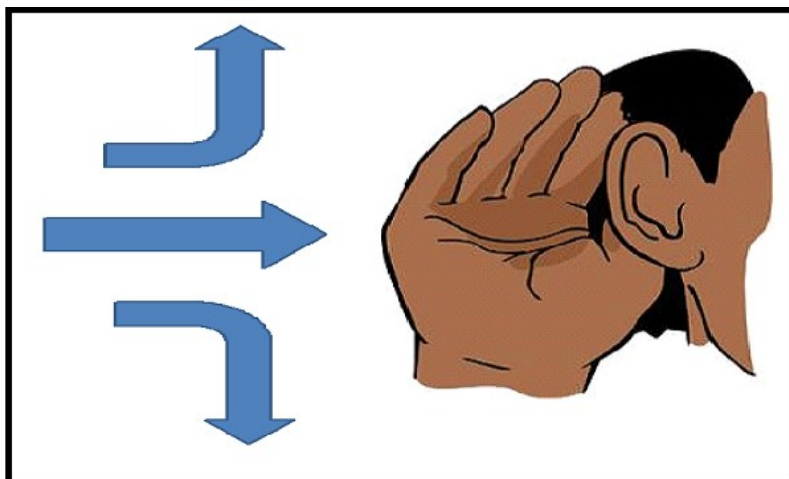
Informácie ako také sú dôležitým atribútom vstupujúcim do kariérového rozhodovania, preto sa budeme v nasledujúcej kapitole venovať komunikácii, ako aj objasneniu zákonitostí, ktoré pri prenose informácií fungujú. Takisto spomenieme aj najčastejšie komunikačné kanály a komunikačné nástroje používané pri rozhodovaní sa o voľbe ďalšieho vzdelávania a povolania. Ponúkneme tiež zdroje informácií, ktoré sú k tejto téme dostupné.

2.2.1 Komunikácia a jej zákonitosti vo vzťahu ku kariérnemu poradenstvu

Základnou úlohou v komunikácii je odovzdať správu od odosielateľa k príjemcovi. V prípade komunikácie o kariérnom smerovaní žiaka a faktorov, ktoré ovplyvňujú rozhodovanie o odbornom vzdelávaní a povolani **je aktérov komunikácie** (odosielateľov aj príjemcov) **a komunikačných tokov hneď niekoľko** (viď nasledujúci obrázok).

Obr. č. 6: Odosielatelia a príjemcovia v komunikácii o rozhodovaní sa o odb. vzdelávaní

Na strane príjemcov, teda rodičov a žiakov, existuje množstvo faktorov, ktoré spôsobujú, že **informácia sa k nim nemusí dostať**, prípadne sa k nim nedostane v podobe, v ktorej ju chceme sprostredkovať! Ktoré sú to faktory (psychologické javy) ⁴⁸ a ako sa s ich existenciou v komunikácii vyrovnáť?

Selektívna pozornosť – ľudia sú denne bombardovaní obrovským množstvom správ, z ktorých len niektoré upútajú ich pozornosť a len málo z nich vyvolá aj reakciu. Správa musí byť spracovaná tak, **aby vzbudila záujem, získala pozornosť** napriek všetkým rušivým vplyvom.

Selektívne skreslenie – ľudia si môžu správu vysvetliť, ako ju chcú počuť. Príjemca správy zaujíma určité postoje. Vytvára si tak očakávania o tom, čo chce počuť alebo vidieť. V dôsledku toho príjemca môže počuť a vidieť fakty, ktoré v správe nie sú (efekt rozšírenia), alebo nepočuje a nevidí fakty, ktoré boli v správe uvedené (efekt zúženia). Odosielateľ musí **správu vypracovať tak, aby bola jednoduchá, jednoznačná, zaujímavá a hlavné myšlienky sa opakovali**.

Selektívne zapamätanie – ľudia si v dlhodobej pamäti uchovávajú len málo správ. Ak sú postoje príjemcu k správe kladné a počuje kladné argumenty, správu si zapamätá. Naopak, ak je jeho postoj negatívny, aj keď argumenty budú podporné, správu odmietne. Je preto dôležité **prezentovať najmä také informácie, ktoré sú v rozsahu faktov, ktoré je príjemca „ochotný akceptovať“ – nájsť priestor, „kde sa môžeme zhodnúť“ a v tomto priestore ďalej rozvíjať „priateľnú“ argumentáciu**.

Z hľadiska komunikácie a jej fungovania si musíme uvedomiť, že **rovnako ako nedostatok, tak aj pretlak informácií môže byť kontraproduktívny**. Nedostatok informácií spôsobuje, že ľudia majú tendenciu vytvárať si názor aj na základe neúplných, či dokonca nepravdivých informácií, ktoré počuli, videli alebo čítali. Na druhej strane platí, že príliš veľa informácií o jednej téme **spôsobuje averziu a nepriateľské naladenie** už len pri zmienke o nej.

Úlohou **dobrej komunikačnej stratégie** je posunúť to **správne posolstvo tej správnej cieľovej skupine v správny čas** za podmienky, že všetky použité nástroje budú v komunikácii

⁴⁸ www.euroekonom.sk/ Faktory ovplyvňujúce nákupné správanie – vlastné spracovanie

zachovávať integritu a jednotu posolstva. Cez všetky komunikačné kanály musí ísť rovnaké posolstvo, hoci rôznym spôsobom⁴⁹.

Ak potrebujeme ovplyvniť verejnú mienku, je nevyhnutné využiť médiá, ktoré nám zabezpečia rozširovanie informácií, noviniek, inovácií, zaujímavých a podnetných vecí. V každodennom živote je však masová komunikácia neoddeliteľná od interpersonálnej komunikácie – o tom, o čom „píšu noviny a čo vysielať televízie“ sa hovorí s kamarátmi, kolegami, blízkymi, známymi. **Interakcia masovej a osobnej komunikácie** predpokladá postup informácie z **masmédií k tzv. formovateľom verejnej mienky**, ktorí potom **informáciu ďalej šíria** medzi ľuďmi, s ktorými sa stýkajú a ktorí im dôverujú. Ide o tzv. „word of mouth“ (ústne odporúčania) - najúčinnnejšiu formu komunikácie, ak chceme ovplyvniť verejnú mienku. Preto **ak sme v roli učiteľov či výchovných/kariérnych poradcov blízko relevantným informáciám, či už o vývoji sveta práce a prognózach uplatniteľných odborov, alebo poznáme portfólio vzdelávacích možností, ktoré dovedú žiaka k vhodnému povolaniu, je na nás tieto naše poznatky posúvať ďalej cieľovým skupinám.**

Najdôveryhodnejším – a tak aj najúčinnnejším – zdrojom komunikácie je ten, ktorý má status, prípadne expertízu (teda je vnímaný ako dôveryhodný odborník) a tiež istú mieru blízkosti (intimity) voči tým, ku ktorým komunikuje.

Rola učiteľa či výchovného/kariérneho poradcu, ktorý je v dlhodobom kontakte s dieťaťom, rodičmi, relevantným sociálnym okolím, je preto **nenahraditeľná aj z pohľadu „formovateľa/šíriteľa“ verejnej mienky**. Súčasne platí, že najdôveryhodnejšie informácie sú tie, ktoré sú komunikované ako osobná skúsenosť. Dobré referencie na konkrétnu odbornú školu, odvolanie sa na konkrétnych študentov a absolventov či učiteľov danej školy, prípadne na konkrétnu firmu s ktorou je realizované duálne vzdelávanie, sú potrebnou súčasťou poradenstva.

V procese informovania a formovania názorov a postojov samozrejme hrajú dôležitú úlohu popri ústnom podaní aj **elektronické médiá, internet a sociálne médiá, čoraz viac používané mladou generáciou**. Stávajú sa preto účinným prostriedkom komunikácie a overenia si všetkých informácií a názorov z viacerých strán i keď tzv. „nové médiá“ podstatou nie sú klasickou masovou komunikáciou. Kým **masová komunikácia je plošným rozširovaním informácií, internet a sociálne médiá sú úzkym, zacieleným šírením informácií, preto sú často vplyvnejšie**. Súčasne nesú v sebe **riziko absencie vyváženosti informácií**, s čím nevyhnutne musíme v rámci kariérneho poradenstva počítať a **explicitne na to v komunikácii s cieľovými skupinami reagovať!**

⁴⁹ Ivan Žáry: Virtuálna kniha - Kapitola 5.1 - Public Relations - komunikačná disciplína

Dimenzia verejnej mienky je v prípade odborného vzdelávania veľmi dôležitá. Ako sme už spomenuli v predchádzajúcich kapitolách, v súčasnosti je nastavenie verejnosti voči stredným odborným školám **skôr neutrálne až negatívne**. No v tomto smere sa za posledné obdobie veľa zmenilo, vytvoril sa nový systém vzdelávania (duálny), ktorý zahrnul do spolupráce firmy z praktického sveta biznisu, ktoré pochopili, že len ich vstupom a pridaním „ruky k dielu“ je možné **zlepšiť kvalitu pripravenosti absolventov na reálne potreby praxe**.

Znamená to, že ide o snahu meniť situáciu v budúcom uplatnení našich detí, keď sa postupne zmení aj spôsob a úroveň ich prípravy na povolanie. Vhodné je teda **zvýšiť citlivosť vnímania tejto príležitosti pri rozhodovaní o študijnom smerovaní na strednej škole** – dostávať novú alternatívu do povedomia, reagovať na súvisiace aktuálne témy vo verejnej diskusii/mienke, pracovať s percepciou u rodičov detí, prinášať možnosť komunikácie či získania informácií od odborníkov a známych v tejto oblasti. **Nemožno opomenúť aktuálne prevládajúce obavy a stereotypy**, často aj presvedčenia založené na emocionálnom nastavení (napríklad strach z neznámeho, neistého, nového...) a nie argumentoch. Preto je **základom komunikácie ponúkание zrozumiteľných faktických informácií** v dostatočnom (nie premrštenom!) množstve. Následne je naozaj nevyhnutné **pracovať s postojmi voči uplatniteľnosti (ako významného determinantu pozitívnej životnej dráhy)** a začať predovšetkým u cieľovej skupiny **rodičov**, až potom žiakov na základných školách.

Podporou pre prácu osôb v priamom kontakte so žiakmi a poradcami je a bude pozornosť oficiálnych médií venovaná téme odborného vzdelávania. Dá sa predpokladať, že téma, ktorá sa stane predmetom pomerne pravidelnej a intenzívnej mediálnej komunikácie vzbudí aj záujem čoraz širšej verejnosti a dôležitej populačnej skupiny výkonovo aktívnej dospelej populácie rodičov, nebude to teda už len škola, ktorá by ju musela nastoľovať. V tejto súvislosti bude potom dôležité si uvedomovať, že čím väčší sa ľudia o niečo zaujímajú, tým viac sú ochotní sa o tom dozvedať a učiť, tým sú ich názory na to vyhranenejšie, a tým sú ochotnejší v danej veci konať. **Účinnosť komunikácie na školách teda naberie na význame.**

Silu alebo intenzitu presvedčenia o istej voľbe v študijnej/kariérnej dráhy dieťaťa dosiahneme len súzvukom pôsobenia viacerých komunikačných kanálov. To znamená predovšetkým súlad osobnej komunikácie pedagógov, poradcov a expertov z praxe, usmernenie tých, ktorí sa majú rozhodnúť, v ktorých médiách a relevantných online zdrojoch získajú informácie, využitie printových informácií, prepojenie na zážitok spoznania reálneho prostredia zvažovanej školy respektíve budúceho povolania, pre ktoré (budúca zvažovaná) škola pripravuje.

Cieľom komunikácie a poradenstva je podporiť schopnosť kvalifikovaného rozhodnutia pre taký typ vzdelávania, ktorý je vhodný pre žiaka a zabezpečí mu v budúcnosti uplatnenie v pracovnom svete. Ak vyvinutá komunikačná aktivita získa pre takýto cieľ sociálne okolie žiaka, mala by byť úspešná.

2.2.2 Aké kanály používať pre komunikáciu?

Výber komunikačných prostriedkov na účinnú komunikáciu informácií a argumentov v prvom rade závisí od typu **cieľovej skupiny**, ktorú oslovujeme danou komunikáciou - aké komunikačné správanie táto skupina má. V tomto prípade zvažujeme napr. či ide o rodičov, kolegov, vedenie, žiakov 6. alebo žiakov 9. ročníka. Každá skupina má iné komunikačné správanie, tak ako je veľká diferenciácia medzi skupinami, tak treba aj rôznorodo zvažovať a pristupovať pri výbere komunikačného nástroja či kanála.

Komunikačné kanály, kde môže komunikácia prebiehať, sú novou dobou čím ďalej tým pestrejšie, veľakrát prinášajú rozporuplné a veľmi „zúžené“, zjednodušené informácie. Každá cieľová skupina môže uprednostňovať iné komunikačné kanály či iné komunikačné nástroje na základe veku, záujmov, odborného zamerania a pod.

Čo to pre učiteľa, pracovníka v škole znamená v praxi?

Komunikáciu týkajúcu sa voľby budúceho povolania a rozhodovania o ďalšom odbornom vzdelávaní môžeme **podporiť mnohými komunikačnými kanálmi a nástrojmi**.

Dôležité je uvedomiť si, že informácie nedostatočnej kvality alebo nesprávne načasované môžu spôsobiť chaos a rozhodovanie môže byť náhodne ovplyvnené nepodstatnými detailmi.

Najčastejšími formami komunikačných nástrojov, ktoré umožňujú vplývať na žiakov a ich rodičov v prípade rozhodovania sa o voľbe povolania a budúceho štúdia, ktoré v praxi boli aktívnymi pedagógmi overené ako funkčné, a preto ich odporúčame pre intenzívnejšie zapojenie všetkými zainteresovanými stranami, sú tieto:

- prezentácie stredných škôl (vrátane spolupracujúcich podnikov) a osobné predstavovanie možností štúdia, Dni otvorených dverí,
- stretnutia s úspešnými žiakmi alebo absolventmi, ich predstavovanie žiakom a prednášky prispôbované veku a jazyku poslucháčov,
- exkurzie pre školy, žiakov, prípadne aj pre rodičov do podnikov,
- rôzne druhy súťaží organizované sektormi pre žiakov základných škôl, ktoré im umožnia získať rozhľad a zoznámiť sa s možnosťami ďalšieho štúdia,
- veľtrhy stredných škôl, burzy možností štúdia, putovné prezentácie povolaní a možností štúdia,
- video prezentácie povolaní a blogy,
- kvalitné webstránky stredných škôl,

- použitie rôznych portálov (odporúčené sú v ďalšej kapitole) pre rodičov a žiakov, ktoré zahŕňajú dostupné informácie o možnostiach ďalšieho vzdelávania, umožňujúce naplánovať kariérnu cestu žiaka,
- stránky na FB, twitter a ďalších sociálnych sieťach,
- newsletter pravidelne informujúce žiakov a rodičov o novinkách na trhu práce a vo vzdelávacom systéme o ponukách stredných škôl, o duálnom systéme vzdelávania a jeho výhodách,
- brožúry zo škôl a podnikov, CD a DVD s prezentáciami,
- workshopy pre všetky cieľové skupiny venované aktuálnym problémom, umožňujúce jednak informovanie zainteresovaných a zároveň hľadanie riešení v spolupráci s cieľovými skupinami,
- účasť na konferenciách organizovaných pre školy, učiteľov, výchovných poradcov, ale aj pre verejnosť,
- upozorniť žiakov, rodičov na iné médiá, ak sú v okolí - billboardy, seriály v médiách, tlačové konferencie alebo tlačové správy pripravované inštitúciami a podporujúce verejnú mienku v prospech odborného vzdelávania.

Všetky spomenuté komunikačné nástroje je dôležité **vnímať v širších súvislostiach**. Potreba ovplyvňovať verejnú mienku a meniť stigmatizáciu odborného školstva trvá, preto je nevyhnutné **zvažovať efektívne využívanie všetkých komunikačných kanálov a nástrojov**.

Preferovanými komunikačnými kanálmi sú v dnešnej dobe:

- internet (web stránky, portály, elektronická pošta),
- sociálne siete (FB, twitter, snapchat, youtube a pod.),
- elektronické médiá (TV, rozhlas),
- osobná komunikácia.

Pre žiakov, ako ústredné postavy celého systému vzdelávania, je vhodné voliť skôr **osobné stretnutia, rozhovory a diskusie s rovesníkmi** – študentmi stredných odborných škôl alebo s úspešnými absolventmi. Keďže súčasná mladá generácia žije z veľkej časti vo **virtuálnom svete sociálnych sietí**, formy šírenia informácií je potrebné zamerať na tieto kanály. FB, twitter, snapchat, youtube a pod. sú najčastejšie využívané sociálne siete alebo komunikačné kanály, prostredníctvom ktorých je možné šíriť **virálne videá, blogy, vlogy** a ďalšie formy blízke mladej generácii. Takýmto spôsobom sa informácie týkajúce sa voľby povolania, plánovania budúcej kariéry a výberu vhodnej strednej školy môžu dostať do povedomia detí a mládeže.

Takisto je vhodné využívať **priame kontakty s praxou**, či už ide o Dni otvorených dverí, počas ktorých majú školy či podniky možnosti prezentovať sa žiakom alebo o exkurzie priamo do podnikov, napríklad do takých, ktoré ponúkajú duálny systém vzdelávania. Priamy kontakt s reálnou praxou je to, čo v súčasnosti v celom systéme vzdelávania chýba a čo je dlhodobo kritizované zo strany všetkých účastníkov predmetnej témy.

Dôležité je brať do úvahy, že v súčasnej dobe pretlaku informácií a bulvarizovania mnohých tém **nie je pre žiakov a ich rodičov jednoduché vybrať si ten správny a dôveryhodný zdroj** informácií potrebných k zodpovednému rozhodnutiu sa o budúcnosti žiaka.

Ak chceme ovplyvniť spolurozhodovanie rodičov v oblasti voľby povolania a v prospech odborného vzdelávania, musíme ich oboznámiť s výhodami, ktoré to prinesie ich deťom.

Je dôležité uvedomiť si, že v súčasnosti nielen mladých ľudí, ale aj dospelých ovplyvňujú všetky druhy médií. **Ľudia si informácie overujú z rôznych zdrojov.** Preto ak chceme nasmerovať cieľové skupiny v prospech uvedených rozhodnutí, musíme podporiť žiadané rozhodnutie viacerými komunikačnými nástrojmi. Nestačí napríklad odovzdať žiakom alebo rodičom leták s informáciami, ale postupovať niekoľkými krokmi. **V prvom rade vzbudiť záujem o tému voľby povolania rozhovormi a diskusiami, postupne rozširovať o informácie o možnostiach štúdia a nakoniec ponúknuť konkrétne riešenia.**

Všetky kroky musia byť podporené aj konkrétnymi údajmi, prípadne aktuálnymi analýzami a štatistikami.

Osobná komunikácia – ako získať a motivovať rodiča/žiaka

Predtým, ako vstupujeme do osobnej komunikácie, potrebujeme si uvedomiť naše vnútorné naladenie voči človeku, voči téme aj voči celej situácii. Napr. pozitívna osobná nálada môže uľahčiť proces rozhovoru a naopak, negatívne vnútorné rozladenie komunikáciu komplikuje.

Ďalej, ak ide o poradenskú komunikáciu, kde máme vyššiu pozíciu z hľadiska skúseností, informácií, spoločenského postavenia alebo veku, treba si tieto možné rozdiely uvedomiť ešte pred stretnutím.

Ak chceme hovoriť o komunikácii (hlavne o osobnej) a o vplyve, nemôžeme obísť dôležitosť významu vzťahu. Vzťah v zmysle spoločného spoznania sa, vzájomného záujmu a rešpektu.

Bez vytvorenia vzťahu nie je možné druhú stranu získať pre spoluprácu. Práve uvedomenie si nevyslovenej, no napriek tomu vnímanej hierarchie, umožní priblížiť sa vo vzťahu, správne so svojou „prevahou“ narábať a získať si dôveru rodičov či žiakov. Len na základe dôvery budú prijímať a akceptovať odporúčania a uveria, že prinášate dôveryhodné a relevantné informácie.

Na základe analýzy výsledkov prieskumu trhu práce, krátkeho kvalitatívneho prieskumu a vychádzajúc z dostupných zdrojov ohľadom kariérového smerovania, prinášame **prehľad komunikačných možností a nástrojov** v smerovaní žiakov a ich rodičov v hľadaní toho správneho ďalšieho smerovania.

Tabuľka č. 4: Prehľad možností komunikácie v súvislosti s rozhodovaním žiakov ZŠ a ich rodičov a iných zainteresovaných strán o ďalšom vzdelávaní a povolani

Prehľad možností komunikácie v súvislosti s rozhodovaním žiakov ZŠ a ich rodičov o ďalšom vzdelávaní a povolani					
Kto môže komunikovať?		Možnosti stretnutia/komunikácie		Komunikačné nástroje (obsah)	
		so žiakmi	s rodičmi	k žiakovi	k rodičovi
Základná škola	Triedny učiteľ	<ul style="list-style-type: none"> • triednické hodiny • individuálne stretnutia • školský výlet • školská exkurzia 	<ul style="list-style-type: none"> • stretnutia ZRPŠ • individuálne stretnutia • konzultácie 	<ul style="list-style-type: none"> • osobný rozhovor • skupinový rozhovor v triede • príbehy/príklady zo života (nie nutne vlastné osobné) 	<ul style="list-style-type: none"> • počas osobného aj skupinového (ZRPŠ) rozhovoru posunúť rodičom krátke odporúčania a zdroje informácií
	Učiteľ odborných predmetov	<ul style="list-style-type: none"> • vyučovacie hodiny • školský výlet • školská exkurzia 	<ul style="list-style-type: none"> • stretnutia ZRPŠ • dohodnuté individuálne konzultácie 	<ul style="list-style-type: none"> • talentové súťaže pre žiakov • zaujímavé prednášky • príbehy, príklady zo života, ktoré im pomôžu orientovať sa v realite sveta práce • pozývať na hodiny profesionálov z technických odborov • podpora účasti na predmetových olympiádach 	<ul style="list-style-type: none"> • sprostredkovať rodičom informácie o možnostiach štúdia odborných predmetov • osobné stretnutia s rodičmi • rozhovory o silných stránkach žiakov v odborných predmetoch
	Kariérový poradca	<ul style="list-style-type: none"> • vyučovacie hodiny • prestávky • školský výlet • školská exkurzia 	<ul style="list-style-type: none"> • dohodnuté stretnutie • konzultácia 	<ul style="list-style-type: none"> • nástenky v škole • ponuky škôl • webstránky • organizovanie prednášok úspešných absolventov • testy profesijnej orientácie 	<ul style="list-style-type: none"> • krátky elektronický leták, ktorý bude obsahovať základné odporúčania a informačné zdroje
	Riaditeľ školy	<ul style="list-style-type: none"> • vyučovacie hodiny • prestávky 	<ul style="list-style-type: none"> • dohodnuté stretnutia • ZRPŠ 	<ul style="list-style-type: none"> • pozývanie odborníkov a zaujímavých osobností zo sveta vedy a techniky do školy na diskusie so žiakmi • spolupráca ZŠ s podnikmi - podpora exkurzií 	<ul style="list-style-type: none"> • newsletter • osobné maily rodičom • poskytnutie štatistík úspešných absolventov ZŠ študujúcich na SOŠ

Kto môže komunikovať?		Možnosti stretnutia/komunikácie		Komunikačné nástroje (obsah)	
		so žiakmi	s rodičmi	k žiakovi	k rodičovi
Stredná škola	Kariérový poradca SŠ	<ul style="list-style-type: none"> vyučovacie hodiny Dni otvorených dverí 	<ul style="list-style-type: none"> hodiny ZRPŠ Dni otvorených dverí veľtrhy vzdelávania pre stredné školy 	<ul style="list-style-type: none"> Deň otvorených dverí prezentácie v školách vystúpenie úspešných absolventov webstránky videá, blogy FB, súťaže pre žiakov 	<ul style="list-style-type: none"> webstránky letáky pre rodičov ZŠ priame oslovanie mailom predstavenie výhod štúdia na SOŠ
		<ul style="list-style-type: none"> vyučovacie hodiny, kedy prebiehajú preventívne alebo intervenčné programy s odborníkmi alebo pracovníkmi alebo pri návšteve CPPPaP 	<ul style="list-style-type: none"> dohodnuté konzultácie (skôr individuálne) v CPPPaP 	<ul style="list-style-type: none"> konkrétne, špecificky zamerané preventívne programy umožniť žiakom v triede diskusiu profesijná orientácia 	<ul style="list-style-type: none"> vysvetľovať rodičom dôležitosť voľby povolania a vhodného vzdelania osobne v diskusiách
Podnik	HR manažér, manažér vzdelávania	<ul style="list-style-type: none"> vyučovacie hodiny Dni otvorených dverí veľtrhy stredných škôl 	<ul style="list-style-type: none"> hodiny ZRPŠ Dni otvorených dverí job fair a iné veľtrhy práce a vzdelávania návštevy základných škôl 	<ul style="list-style-type: none"> Deň otvorených dverí exkurzie do podniku prednášky úspešných zamestnancov – absolventov brožúry newsletter roadshow bildboardy web, FB, videá workshopy súťaže pre žiakov 	<ul style="list-style-type: none"> informačné brožúry newsletter videá pozývať rodičov žiakov ZŠ na Dni otvorených dverí poskytnúť prehľad zamestnanosti v podniku, možnosti kariéry
		<ul style="list-style-type: none"> školské diskusie za účasti médií tlačové konferencie v školách (SOŠ aj ZŠ) 	<ul style="list-style-type: none"> verejné diskusie veľké podujatia pre rodiny za účasti médií 	<ul style="list-style-type: none"> články v tínedžerských časopisoch blogy mládežnícke diskusie v TV rozhovory s osobnosťami videá na youtube o rozhodovaní a povolaniach 	<ul style="list-style-type: none"> zverejňovanie štatistík, analýz, best practice rozhovory s odborníkmi radu a tipy pre rodičov žiakov ZŠ seriály o živote na/po SOŠ
Štát	VÚC, vláda, samospráva	<ul style="list-style-type: none"> návštevy škôl organizovanie špeciálnych dní na stredných školách pre žiakov ZŠ 	<ul style="list-style-type: none"> pozývanie rodičov na podujatia VÚC Dni otvorených dverí Konferencie diskusné stretnutia 	<ul style="list-style-type: none"> burza stredných škôl tlačové konferencie správy v médiách regionálne konferencie TV programy diskusie odborníkov 	<ul style="list-style-type: none"> poskytovanie štatistík o uplatnení absolventov odborných škôl analýzy vzdelávania a kvality SOŠ podporné materiály pre rodičov jednotný portál o rozhodovaní sa o kariére a vzdelávaní

III. PRAKTICKÉ ZDROJE INFORMÁCIÍ PRE ŽIAKOV, RODIČOV AJ UČITEĽOV

V tejto kapitole nájde čitateľ verejne prístupné zdroje, ktoré môže využiť v rámci podpory rozhodovania o stredoškolskom štúdiu.

3.1 AKTUÁLNE INFORMÁCIE O ŠKOLÁCH A ODBOROCH

www.stredneskoly.sk

Web stránka, ktorá ponúka prehľad takmer 800 stredných škôl z celého Slovenska s možnosťou vyhľadávať ich podľa regiónu alebo podľa odboru štúdia.

<https://www.minedu.sk/siet-skol-a-skolskych-zariadeni/>

Web stránka Ministerstva školstva ponúka každoročne aktuálny prehľad všetkých stupňov a typov škôl na Slovensku.

www.akyodbor.sk

Prehľadná web stránka ponúka vyhľadávanie odborov štúdia podľa názvu alebo podľa dosiahnutého vzdelania a v neposlednom rade tiež podľa skupiny, do ktorej odbor patrí. Pri každom odbore sa dá pozrieť, na akej škole sa vyučuje a bližšie informácie k nej.

<http://mapaskol.iedu.sk/>

Digitálna mapa regionálneho školstva ponúka záujemcom o štúdium a rodičom informácie, aby sa vedeli dobre rozhodnúť, kam ísť študovať.

<http://www.vyberskolu.sk/zoznam.php?druh=3>

Web stránka umožňujúca vybrať si školu (materskú školu, základnú školu, strednú školu, umeleckú školu, jazykovú školu) podľa lokality, jazyka, úspechov v súťažiach, počtu prijatí na VŠ...

<http://www.minedu.sk/zoznam-studijnych-odborov-a-ucebnych-odborov-s-nedostatocnym-poctom-absolventov-pre-potreby-trhu-prace-a-zoznam-studijnych-odborov-a-ucebnych-odborov-v-ktore-su-nad-rozsah-potrieb-trhu-prace-30-marec-2015/>

Web stránka Ministerstva školstva poskytuje aktualizované prehľady nedostatkových študijných odborov podľa potrieb trhu práce.

<https://eduworld.sk/stredne-skoly>

Portál o vzdelávaní a sebarozvoji, kde sa dajú vyhľadať rôzne typy stredných škôl, ale aj rady k výberu škôl a k sebarozvoju detí.

http://www.cvtisr.sk/publikacie-casopisy.../zistovanie-kvalifikovanosti/prehľad-strednych-sko1.html?page_id=9574

Prehľad všetkých stredných škôl zo štatistického hľadiska (podľa regiónov, počtov tried a žiakov)

3.2 INFORMÁCIE O MOŽNOSTIACH SMEROVANIA ĎALŠIEHO VZDELÁVANIA, TESTOVANIA A ROZHODOVANIA O VOĽBE POVOLANIA

<http://www.svs.edu.sk/proforient.aspx>

Web stránka školských výpočtových stredísk poskytuje rôzne informácie školám, učiteľom, výchovným poradcom aj k prechodu žiakov zo základnej školy na strednú.

<http://www.zsodborne.sk/files/katalog-pracovnych-pozicii/SIOV-katalog-pracovnych-pouzicii.pdf>

Katalóg pracovných pozícií a nárokov na ne pre účely profesijnej orientácie na ZŠ – výborne komplexne spracované – obsahovo aj graficky prispôsobené cieľovej skupine žiakov základných škôl.

www.corobim.sk

www.addwork.sk

Web stránky ponúkajúce videovizitky - popisy vybraných zamestnaní/povolání, o čom sú, aké vzdelanie si vyžadujú, aký je popis práce.

<https://www.komposyt.sk/pre-ziakov/zamestnania-pod-lupou-videa>

Videovizitky povolání.

<https://www.komposyt.sk/pre-ziakov>

<https://www.komposyt.sk/pre-ziakov/spravny-vyber-skoly-uspesna-kariera>

POVOLANIA POD LUPOU - VIDEÁ

Prehľad povolání a učebných a študijných odborov, zaujímavosti podporné k rozhodovaniu.

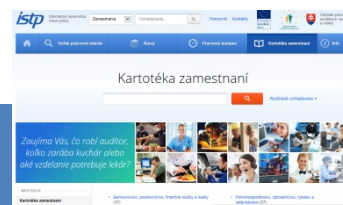
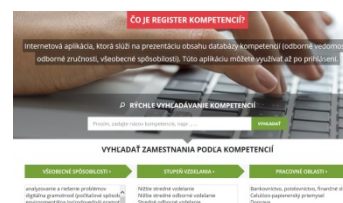
www.iedu.sk

Centrálny informačný portál rezortu školstva poskytuje informácie o prijímacích konaniach a zápisoch na všetky stupne vzdelávania, informácie k Testovaniu 5 a 9, maturitám, záverečným skúškam, ako aj informácie k strednému odbornému vzdelávaniu.

http://www.sustavapovolani.sk/vz_domov

Národná sústava povolání umožňuje spoznať možnosti zamestnať sa podľa vedomostí a zručností, vyhľadávať zamestnania podľa kompetencií alebo zistiť, aké sú požiadavky zamestnávateľov na konkrétne zamestnania

<http://www.istp.sk/kartoteka-zamestnani>

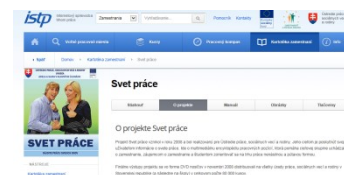

KOMUNIKAČNÉ POSTUPY VHODNÉ PRE PODPORU ROZHODOVANIA O POVOLANÍ V OBLASTI ODBORNÉHO VZDELÁVANIA

Web stránka ponúka prehľad 1544 kariet zamestnaní s popismi práce, detailmi ako sú požadované vzdelanie, kurzy, osobnostné predpoklady, zdravotné obmedzenia, mzdy, pracovné podmienky, charakter práce.

<http://www.istp.sk/svet-prace>

Web stránka ponúka informácie o svete práce, obsahuje multimediálnu encyklopédiu pracovných pozícií.

<http://www.coumim.cz/>

Webová stránka ponúka možnosť vytvárať si svoje portfólio zručností a schopností, dopĺňať aj dôkazy o ich existencii, zamyslieť sa takto nad svojimi silnými stránkami a profilom osobnosti a pomocou neho sa smerovať do oblastí povolania.

<http://www.testsilnychstranek.cz/>

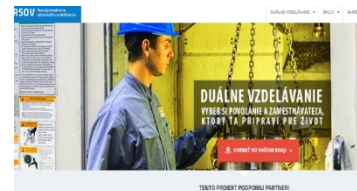
Stránka, kde je možné sa otestovať a zistiť svoje silné stránky pre zorientovanie sa vo svojich danostiach.

3.3 INFORMÁCIE O ODBORNOM VZDELÁVANÍ A DUÁLNOM SYSTÉME VZDELÁVANIA

www.potrebyovp.sk

Web stránka poskytujúca všetky informácie k duálnemu vzdelávaniu pre žiakov, školy aj zamestnávateľov.

http://www.rsov.sk/dokumenty/system_dualneho_vzdelavania/manual_sprievodca_sdv_pre_sos_zriadovatela_a_zamestnavatela_2015_09_17.pdf

Manuál Štátneho inštitútu pre odborné vzdelávanie, určený pre zamestnávateľov, stredné odborné školy a zriaďovateľov škôl k duálnemu systému vzdelávania.

<https://www.komposyt.sk/pre-rodicov/legislativa>

Zaujímavo spracované informácie o faktoch a budúcnosti technických povolanií

3.4 POMOCNÉ MATERIÁLY A EXISTUJÚCE PRÍRUČKY PRE UČITEĽOV A VÝCHOVNÝCH PORADCOV ZŠ

http://www.vys-edu.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=600139&id_dokumenty=5847

Príručka k voľbe povolání aneb Co by měl znát výchovný poradce na základní škole Petr Hlad'o / Vysočina Education 2014

<https://www.komposyt.sk/pre-odbornikov/cinnost-vychovneho-poradcu/preview-file/1-5-3volba-ss-508.pdf>

Hárok pripravený pre vyplnenie žiaka v súhrne, aby si overil, na aké informácie pri rozhodovaní sa o SŠ by nemal zabudnúť.

IV. INŠPIRATÍVNA DOBRÁ PRAX

Na záver materiálu uvádzame niekoľko inšpiratívnych príkladov, z ktorých je možné čerpať dobré skúsenosti úspešných programov podporujúcich rozhodovanie o kariérom a vzdelávacom pokračovaní žiakov po absolvovaní základnej školy.

4.1 INŠPIRÁCIA ZO SLOVENSKA

CAMIP - Čadčiansky model interaktívneho profesijného poradenstva.

Približne 15 rokov vytvára pedagogicko-psychologická poradňa v spolupráci so školou ucelený, celoročný, komplexný program pre pomoc pri voľbe povolania pre žiakov a rodičov. Je inšpiráciou uceleného prístupu k výberu povolania a najmä príkladnej spolupráce školy a poradne.

Tento model začal vznikať ešte koncom 90. rokov minulého storočia spoločnou prácou školy a vtedajšieho PPP. Jedným zo silných faktorov motivácie pre vytvorenie takéhoto projektu je samotný ráz krajiny. Okres Čadca je členitý, tvoria ho prevažne dediny, veľa rodín je sociálne slabších s vysokou nezamestnanosťou, migrácia otcov, ale i matiek rodín za prácou je vysoká. Venujú tak príprave na voľbu povolania veľkú pozornosť. Stretávajú sa tu so skúsenosťou, že žiaci a ich rodičia nemajú dostatok informácií, nielen o stredných školách, povolani alebo sebe, ale aj ohľadom postupu, ako sa rozhodnúť - rozhodovali sa prevažne intuitívne, prípadne na základe rôznych osobných skúseností rodičov, ktoré v prevažnej miere nereflektujú individuálne potreby a schopnosti žiakov, a tak sa stávalo, že žiaci nemali reálny výber budúceho povolania.

Tento model pozostáva z 5 modulov:

1. Systematická práca výchovných poradcov s rodičmi a s deťmi
2. Dni povolania
3. Veľtrh informácií, vzdelania a zamestnanosti
4. Konzultačné a poradenské aktivity
5. Longitudinálny výskum

Daný interaktívny program voľby povolania je inovatívny z hľadiska používaných metód, nových námetov, kvality poskytovaných služieb a najmä prepojenosti a spolupráce s viacerými spomínanými zložkami.

Model CAMIP má zmysel, ak sa dodržiava stanovené poradie jednotlivých modulov, nakoľko je zostavený tak, že informácie a aktivity na seba nadväzujú v logickom slede.⁵⁰

www.camip.sk

CAMIP
CPPPaP Čadca

VŠETKO O VOĽBE STREDNEJ ŠKOLY NA JEDNOM MIESTE
CAMIP - ČADČIANSKY MODEL INTERAKTÍVNEHO PROFESIJNÉHO PORADENSTVA

AKO SI VYBRAŤ STREDNÚ ŠKOLU
Vyber si takú školu, aby si v budúcnosti pracoval tam, kde ťa to bude baviť.

AKO MI POMÔŽU DNI VOĽBY POVOLANIA
Čo sa dozvieš na podujatí Dni voľby povolania?
Aký si typ osobnosti?
Čo sa spýtať psychológa?

AKO ZVLÁDNUŤ MONITOR A PRIJÍMACIE SKÚŠKY
Ponúkame Ti niekoľko rád, ako najlepšie zvládnuť monitor

NOVÉ

- Duálne vzdelávanie www.potrebyovp.sk
- Riaditeľka CPPPaP v Čadci PhDr. Alena Hrašková, MPH ocenila výchovných poradcov
- KOMPOSYT
- Burza práce a informácií 2015
- Stredné školy na Kysuciach
- Dni voľby povolania 2015
- CPPPaP v Čadci sa zapojilo do súťaže NCKP 2015
- Vyhodnotenie súťaže "Moja cesta životom"
- Ocenenie od Ministra školstva SR
- CPPPaP v Čadci sa zapojilo do Národného projektu

Zobraziť všetky novinky

Webová stránka vznikla ako reakcia na potrebu systémovo podchytiť voľbu povolania u žiakov ešte na základných školách a poskytnúť ako na mieru šitý komplexný informačný zdroj v súvislosti s Čadčianskym modelom interaktívneho profesijného poradenstva (CAMIP) či už pre žiakov, rodičov, výchovných poradcov alebo širokú verejnosť.

⁵⁰ www.camip.sk

4.2 INŠPIRÁCIA ZO ZAHRANIČIA

Vstaň a nasleduj svoje sny

Vstaň a nasleduj svoje sny je projekt mentoringu, ktorý pracuje s mladými ľuďmi v 6.-9. ročníku školy, sídlia v Kodani. Jeho cieľom je zaistiť, aby sa všetci mladí ľudia zapísali do mládežníckeho programu a dokončili ho.

Vo všeobecnosti **pozostáva mentoring zo skupiny troch mentorov**, ktorí pracujú s triedou v škole. Každý mentor má 20 minút na to, aby sa pohovárал s triedou a **podelil sa o svoj osobný (alebo iný) príbeh so skupinou. Príbehy sa môžu zamerať na to, aby mentor prekonal isté prekážky, ktoré môžu zažívať aj mladí ľudia v triede.** Napríklad môže vysvetľovať, ako presvedčil svojich rodičov, že kariérová cesta, ktorou sa chcel vydať, je uskutočniteľná voľba. Mladí ľudia majú záujem taketo zážitky počúvať, nakoľko ich to inšpiruje, ako sa vysporiadať s podobnými otázkami v ich vlastných životoch.

Po „stretnutiach s príbehmi“ nasledujú otázky a odpovede od mladých ľudí. Mentori si uvedomujú, že nie všetci ľudia sa radi pýtajú otázky pred všetkými, a preto im umožnia, aby ich napísali a vhodili do klobúka. Tak sa generuje viac otázok, o ktorých sa potom diskutuje v skupine.

Pre takýto druh aktivity mentoringu neexistujú špecifické pravidlá. Učiteľ môže rezervovať mentora na 2-3 hodinové stretnutie. Mentori sa môžu do školy vracat' každých pár týždňov, alebo môžu školu navštíviť každý polrok.

Existuje mnoho neoverených dôkazov, ktoré ukazujú, že pôsobenie mentorov malo množstvo pozitívnych dopadov. Mladí ľudia ďakovali za osobné príbehy, opisovali, ako ich mentoring inšpiroval, aby sa venovali vzdelávaniu a kariérovým príležitostiam (zaujímavý je skutočný pokrok u niektorých mladých ľudí, ktorých učitelia považovali za nemotivovaných).

Ak aj nie je možné uskutočniť projekt v pôvodnom znení "Vstaň a nasleduj svoje sny", hlavné myšlienky a základný priebeh by mohli byť použité pre tvorbu vlastnej varianty programu. Napríklad v spolupráci s CPPPaP by mohol vzniknúť ako samostatný dlhodobý preventívny program. Alebo si škola môže zrealizovať vlastnú podobu obdobného programu.

Inšpirácia pre prípravu žiakov pre voľbu povolania z Rakúska

Ide o ucelený systém kariérového poradenstva, ktorý predstavuje systematickú prípravu na voľbu povolania vo vyučovaní – IBOBB – Informácie a poradenstvo pre vzdelávanie a profesionálny život (nem. Information, Beratung und Orientierung für Bildung und Beruf). Jeho cieľom je podporiť u žiakov všetkými možnými cestami, ktoré vyučovanie a poradenstvo umožňujú, rozvoj kompetencií, ktoré budú viesť žiaka k vedomej a zodpovednej voľbe povolania. Za koordináciu všetkých aktivít nesie zodpovednosť vedenie školy, ktoré môže preveriť koordináciu kvalifikovanú osobu (koordinátor kariérového poradenstva). Na každej škole by mala byť aspoň jedna takto kvalifikovaná osoba.

Tento program má tri úrovne, zaujímavou inšpiráciou je práve prvá - komplexný celoročný prístup k podpore žiakov a rodičov pri voľbe povolania:

1. **Povinná príprava žiakov na voľbu povolania** - buď ako samostatný vyučovací predmet alebo ako súčasť iných predmetov. Cieľom je rozvoj schopnosti žiakov pre voľbu povolania, ich podpora pri rozhodovaní, pomoc s uvedomovaním si vlastných vzdelávacích a profesijných cieľov, s rozpoznávaním záujmov, predpokladov a pod. Na zaistení tejto úrovne programu sa podieľajú všetci učitelia.

Povinná príprava na voľbu povolania prebieha u žiakov v 7. a 8. ročníku (v Rakúsku sú to dva posledné ročníky ZŠ), v rozsahu 1 vyučovacej hodiny týždenne. V 7. ročníku je žiakom vysvetlený proces voľby povolania, žiaci sú zoznámení s ponukou školskej a mimoškolskej pomoci, sú im predstavené základné možnosti ďalšej vzdelávacej a profesijnej dráhy po ukončení základnej školy. V 8. ročníku žiaci získavajú detailné informácie o vzdelávacích možnostiach v regióne a sú zoznámení s tým, kde a akým spôsobom je možné získavať informácie k voľbe povolania. Povinná príprava môže byť doplnená nepovinným predmetom kariérového poradenstva, ktorý môže byť vyučovaný po celý školský rok, alebo podľa záujmu a potrieb žiakov aj krátkodobo, blokovo.

Všetko je doplnené prednáškami odborníkov (buď v rámci vyučovania alebo na rodičovských schôdzach) a ďalšími sprievodnými aktivitami (exkurzie do odborných škôl, podnikov a firiem, viacdenné stáže vo firmách, odborné praxe, návštevy poradenských centier a pod.). Doporučený rozsah týchto aktivít je pre 7. a 8. ročník 30 vyučovacích hodín. Každý žiak v týchto ročníkoch musí aspoň jedenkrát navštíviť inštitúciu, ktorá ponúka informácie o trhu práce.

2. **Kariéroví poradcovia** – individuálne a skupinové poradenstvo
3. **Poradenstvo od špeciálnych psychológov** – individuálne a skupinové poradenstvo

Rodičia musia byť školou informovaní o všetkých plánovaných aktivitách spojených s kariérovým poradenstvom najneskôr na začiatku 7. ročníka, najneskôr na začiatku 8. ročníka sú rodičia informovaní o možnostiach žiakov po ukončení základnej školy. Ďalej sú rodičia zoznámení s možnosťami individuálneho kariérového poradenstva a s akciami, na ktorých môžu získať ďalšie informácie pre voľbu povolania. Hlavným cieľom je do prípravy žiakov na voľbu povolania zapojiť rodičov – odborníkov z praxe.

Ďalšie inšpirácie dobrej praxe sú uvedené v publikáciách:

Vedenie ohrozenej mládeže k práci prostredníctvom vzdelávania - Lekcie z celej Európy

http://web.saaic.sk/nrcg_new/kniznica/CEDEFOP_Mladez/Vedenie_ohrozenej_mladeze_eBook.pdf